

Breve fra J. P. Mynster til W. F. Engelbreth.

Ved Holger Fr. Rørdam.

Jacob Peter Mynster har i sin Tid indtaget en saa fremragende Plads i den danske Kirke, at en hidtil ukjendt Samling af Breve fra ham formentlig kan regne paa Opmærksomhed, selv om den indeholder Domme om Personer og Udtalelser, som ikke alle Læsere kunne billige. Brevene ere skrevne i Tidsrummet 1814—40 til Præsten i Lyderslev, Wolf Frederik Engelbreth, der som Provst i Stevns Herred 1802 havde indsat Mynster i hans Annexkirke Smerup¹⁾, og siden altid bevarede et saare venligt Forhold til ham, om end deres Betragtning af flere kirkelige Fænomener i Tidens Løb kom til at afvige noget fra hinanden. Saa længe Mynster og Engelbreth vare Nabopræster, kunde de jevnlig ses og udvexle deres Tanker²⁾. Først efter at Mynster 1812 var forflyttet til Kjøbenhavn, begyndte den Brevvexling ret, som siden fortsattes gjennem en lang Aarrække. Enkelte af Engelbreths Breve til Mynster findes aftrykte i de Brevsamlinger, sidstnævntes Søn har udgivet; Mynsters Breve til Engelbreth formentes derimod tilintetgjorte, men ere for faa Aar siden ved et Tilfælde fundne i Lyderslev Præstegaard og af Stedets nuværende Præst,

¹⁾ J. P. Mynster, Meddelelser om mit Levnet, S. 144.

²⁾ Anf. Skr. S. 147.

Hr. Provst. Hammershaimb, velvillig stillede til Udgiverens Raadighed. Det er ikke ret meget i Brevene, jeg har fundet Anledning til at forbigaa. Men Læseren gjør vel i at erindre, hvad Mynster i et af dem selv ytrer: »Breve er ikke Afhandlinger, men skriftlige Samtaler, og Samtaler ere igjen kun udtalte Tanker, af hvilke Ingen strax kan forlange Modenhed; Meddelelsen vilde snart standse eller tabe sit Liv, naar en Ven ikke turde meddele sin Ven ogsaa de endnu ikke fuldkomment uddannede Tanker«.

1.

Kbh. d. 4de Marts 1814.

Naar jeg ikke før har besvaret Deres sidste Brev, kiere Ven, da kommer det sig denne Gang virkelig ikke af Forømmelse, men deraf, at jeg, foruden i mine øvrige Forretninger, er bleven indviklet i en extraordinær Fattig-Commission, ved hvilken der vel er blevet stiftet en Deel Godt, men som i flere Uger har kostet mig snart alle mine Fritimer, og mangen Gang næsten Arbeidstimerne med. Arbeidet er vel endnu ikke tilende, men under dog nu nogen Lise.

Her ere Tankerne ganske fyldte af Politik. De for de Franske uheldige Nyheder, hvilke Posten i Gaar bragte, vil De formodentlig vide, før De faaer dette Brev. Nogle paa-tvivle dog endnu, at de Allierede ere i Paris; Andre troe endnu stærkt paa Napoleons Stjerne, at den endnu skal lyse for ham til Seier over alle hans Fiender. Og vist nok er dette endnu meget mueligt, thi i disse Tider har det vel tydeligt nok viist sig, at Seiren ikke er i den Stærkes Magt, og ligesom Omstændighederne i de sidste Aar ligesaa forunderlig have sammensvoret sig til Napoleons Ulykke, som forhen til hans Lykke, saaledes kunde det vel ogsaa endnu lyse op for ham til Redning. Da hans Liv endnu er skaanet, er det maaskee ogsaa endnu bestemt til noget Større, end endnu en Tidlang at lade de Nys-

gierrige beskue, hvorledes den seer ud, der har prøvet saa store Omvexlinger af Lykken. Moreau faldt, hvis Krigsplan maaskee var en af de betydelige Aarsager til de Allieredes Fremgang, og efter hans Død er der i det store Antal af deres Krigs- og Stats-Mænd neppe nogen eneste stor Mand, ligesom det vel er at formode, at deres egen Uenighed (saaledes er Østerrige neppe ganske tilfreds med Napoleons Dethronisering) kan svække deres Kraft, og al deres Hovmod og Troløshed snart eller seent vil berede dem Undergang. Imidlertid kunde jeg dog ikke sige, hvad Grundtvig (i en meget dum Fortale til en meget umærkværdig gammel Spaadom) har sagt, at han har den faste Tro, at Napoleon seirer over alle sine Fiender, og bliver mægtigere end nogensinde. Grundtvig ønskede gierne en Antichrist, der kunde begynde en Forfølgelse, og denne veed han ikke, hvor han skal finde, dersom Napoleon gaaer under. — En mærkeligere Spaadom findes i det sidste Nr. af Baggesens Søndag — et Blad, som imellem meget Slet indeholder adskilligt ret Artigt — at nemlig Sieyes, da Baggesen for flere Aar siden spurgte ham i Marly: Frygter De endnu for, at Russerne skulde ødelægge deres Plantninger? svarede: Tal mig aldrig om Russerne; jeg har ingen Ro, naar jeg hører Kalmukker og Kosakker nævne. Dersom man kan troe Baggesen, at disse Ord ere sagte strax før Napoleons Formælingsfest, vise de en kun alt for rigtig Forudseenhed.

De bittre Følelser, hvormed jeg har giennemlevet vore egne sidste politiske Begivenheder, vil De kiende af Deres eget Hierte. Min Trøst har været, og er, at
noch nicht aller Tage Abend ist.

Fra Norge kan man kun erfare lidet paalideligt. Dog siger hele Byen, efter Capt. Haffners Hiemkomst forleden, at Prinds Christian fører Titel af Prindsregent, at omtrent 24,000 Mand Norske skulle staae ved Frederiksstad, og at Stænderne skulle samles først i denne Maaned. Man vedbliver ogsaa at sige, skøndt jeg ikke veed med hvilken Grund, at Engelland, i det Mindste underhaanden, vil være

Norges Uafhængighed gunstig. — Hiertet brænder i mig, naar jeg forestiller mig en lykkelig Opløsning paa Danmarks og Norges mange Ulykker. — Et norsk Selskab er sammentraadt i Kbhavn, hvis Hensigt var, at de Nordmænd, som opholde sig her, deri ville overlægge, hvilke Beslutninger de under nærværende Omstændigheder have at tage. Dette Selskab skal først have havt Tilladelse til at samles, men efter nogle Taler, som ere holdte deri, siger man nu, at dets Sammenkomster skulle forbydes. Et andet Selskab samles derimod endnu ubehindret, og paa sin gamle Maade, nemlig Adjutanternes; dog maae jeg tilstaae, at jeg aldrig har hørt Mennesker saa uden Forbeholdenhed forhaanes i Samtaler, vel heller neppe kiendt Mennesker, der saaledes fortjente det. Dette Collegium har nu næsten rensat sig fra Alle, der havde nogen Agtelse hos Folket, ved at bortsende dem til Auxiliær-Corpsset o. s. v., og for at ikke blot Publicum, men selv Pøbelen skal kiende, af hvad Aand de ere, vedblive de offentlig at tillade sig alle Uanstændigheder. Saaledes taler hele Landet om deres Adfærd i Røskilde ved deres glorieuse Hjemtog fra Fyen. Dersom vi nu havde en Stærkedder i fremmede Lande, gid han da vilde vende hjem. — Det faldt i mit Lod at holde Taksigelsen i Anledning af Freden; jeg haaber at have skilt mig anstændig derved. Psalmen, som jeg lod afsynge, var Nr. 436.

Om noget Andet! De har vel faaet det sidste Hefte af de videnskabelige Forhandlinger. Deres Arnold af Brescia har interesseret de Læsere, jeg har talt med derom, meget. Jeg har endnu ikke faaet Tid at læse den, siden den blev trykt. Dersom der skulde findes betydelige Trykfeil deri, da komme disse ikke blot paa Correcteurs Regning; men ogsaa paa Sætterens, som ikke sjelden lader Feil staae, der dog ere blevne corrigerede.

De forlanger min Mening om hvorvidt man kan antage Troen eller Omvendelsen for det Første, der maa foregaae i Mennesket til hans Forbedring. Det er vanskeligt at fatte

dette i Ord, som i enhver Henseende ere rigtige. Alle Deres Bemærkninger ere sande, dog lader sig paa den anden Side ikke nægte, at før et Menneske kan troe Gud, maa først hans Sind være draget til Gud, der maa være foregaaet en Forandring deri, som vel maaskee endnu ikke er den fulde Omvendelse, men som dog ikke finder Sted, saalænge Mennesket bliver ganske i sin Fordærvelse. Her finder stedse en Vexelvirkning Sted. Troen vækker og styrker Mennesket til Forbedring, men kun det forbedrede Menneske eier Troen ret klar, stærk og fast. Egentlig er der dog kun eet Sindelag, som gjør os behagelige for Gud, dette ytrer sig som Tro og Hellighed i forskiellige Grader, men ingen af begge kan være alene, naar den skal være sand. Det er vist nok en Daarlighed at ville tale om Forbedrings Mulighed uden Tro, men Omvendelsen selv begynder dermed, at man faaer Lyst og Mod til at troe.

Disse Tanker ere maaskee for løselig henkastede, men jeg maa bede Dem tage tiltakke, da jeg ikke har Tid til at skrive ordentligere. Jeg sender Dem Fr. Lammers Svar, hvoraf De vil see, at han er ikke ganske fornøiet med os. Min Hilsen til Deres gode Kone og alle Venner i Egnen.

Deres

J. P. Mynster.

Jeg kan ikke lade dette afgaae, uden at tilføie, at jeg i Dag har læst 3 trykte meget vigtige Documenter fra Norge, nemlig 1) en Proclamation til det norske Folk, 2) en fransk Declaration fra Christian Frederik »Regent af Norge, Prinds af Danmark«, 3) et Circulaire til anseelige Embedsmænd. Af disse Acter sees, at det norske Folk »paa en tydelig og bestemt Maade« har erklæret ikke at ville underkaste sig Sverrig, men overdraget Prindsen Regentskabet (han har ogsaa været i Bergen og Trondhjem for at erfare Folkets Sindelag, som allevegne eenstemmig har fordret af ham ikke at forlade Det); at han, efterat Fred. 6 har løst Norge fra sin Eed, har overtaget dette

Regentskab, med det faste Forsæt at værges Norges Selvstændighed, »som aldrig har været fremmed Aag underkastet, og aldrig skal blive det«; at han for det Første har paataget sig Regieringen med samme Rettigheder, som Kong Fred. 6 har havt, men at den 10de April skal en Deputation samles, bestaaende af 3 Mænd fra hvert Amt, hvoriblandt i det Mindste Een af Bondestanden, som skulle fastsætte en Constitution passende med Omstændighederne og Norges Tarv. Udtrykkene mod Sverrig ere meget stærke, og det Hele rask og vel skrevet.

2.

Kbh. d. 4de Marts 1818.

Kiere Ven!

Det er først i Aften, jeg finder et Øieblik til at takke Dem for Deres Brev og for alt det Venskabelige, De deri har sagt mig, som jeg med Glæde har modtaget som et Beviis paa Deres vedvarende Godhed for mig, og som en Opmuntring.

Jeg sender hermed Harms' Theses — men det er mig næsten imod at sende dem. Uagtet Alt, hvad Overdrevent og Underligt, der forekommer i hans Prædikener, har jeg dog derfra megen Tilbøielighed for ham, da hans Foredrag er saa kraftigt, originalt og ofte saa indtrængende; og derfor kan jeg ikke andet end beklage den Prostitution, som jeg maae erkiende at han har gjort sig skyldig i ved disse Theses, hvori det Sande for det Meste er trivielt, tildeels saa skievt fremsat, at man neppe kan kiende det igien, og det Nye saa halv- eller heel-usandt, at det ofte er væmmeligt, og hvoraf en meget uroesværdig Jagen efter unødigt Trætte fremlyser. Der udkommer nu en stor Mængde Skriver herom, af hvilke jeg ingen kan sende, da jeg ingen af dem har — de ere for det meste neppe værd at see paa, mindre at købe. I Holsteen tage næsten alle gode Hoveder sig meget varmt af Harms; hans Navn er nu eengang næsten blevet Løsenet for et Partie, derfor

skal Alt, hvad han foretager sig, forsvares, og Modpartiets Fordreielser, Bagtalelser og Flaaheder gyde naturligviis Olie i Ilden. Det er Skade, at Regieringen dog formodentlig bliver nød til at tage sig noget af Sagen — den bliver derved neppe bedre.

Den altonaer Bibel hidrører fra en Pastor Funk i Altona, som erholdt Tilladelse til at lade Luthers Bibel aftrykke med sine Anmærkninger, under den Betingelse, at Adler først skulde giennemsee og billige dem. Dette Hværv have de begge skilt sig saa slet ved, at der er fremkommet et Monstrum af en Bibel, hvori den gode gamle Text ofte er ledsaget af saa flauue, eller endog saa aufgeklårte og tildeels forargelige Noter, at man intet Slettere kan forestille sig. Denne Bibel var naturligviis ein gefundenes Fressen for de holsteenske Seminarister, og deres Lærere og Lærlinger, men maatte tillige, ved den i Holsteen, saa frygteligen vaagnende Partie-Aand, vække en levende Opposition, som har ladet sig høre i adskillige, taabelige og slette Skrifter, og nu omsider i de Harmske Theses. Adler, som egentligen skulde skamme sig ved, ikke bedre at have svaret til Regieringens Tillid, da den overdrog ham at giennemsee den Funkiske Bibel, er nu midt i Røret, og jeg hører desværre, at han ved Examina opgiver Æmnerne til Specimina med Hensyn paa Harms.

Jeg sender herved Palludans Afhandling. Den indeholder Intet uden de sædvanlige Klager over Geistlighedens Tab i Anseelse og Indkomster, i saa trivielle Bemærkninger og i et saa slet Foredrag, at den efter min Formening, ikke er indrykkelig. En anden Haand har vel allerede ud-slettet endeel af de groveste grammaticalske Feil, men der ere dog endnu saa mange Feil baade mod den almindelige og den latinske Grammatik tilbage, at man neppe kan holde ud at læse den, og ofte neppe forstaae den. — En anden Afhandling, af Møllerup, følger tillige; den synes ogsaa vel ubetydelig.

Om Clausens Disputats hører jeg vel, at mange Flere dømme ligesaa fordeelagtigt, som De, og jeg bør derfor antage, at min ugunstigere Dom hidrører fra mit personlige Bekiendtskab til Forfatterens, vel flittige, men temmelig aandløse Natur. Imidlertid synes mig dog at kunne begrunde min Mening med følgende Spørgsmaal: Har enten den, der kiender Plato, eller den, der kiender Kirkefædrene, egentlig vundet Noget ved den hele store Bog, undtagen det Index over de af Kirkefædrene (eller — hvilket gjør det mindre betydeligt — Apologeterne) citerede Steder af Plato, som findes paa de sidste Sider? Ere der ikke mange floue Bemærkninger, som vise, hvor liden redelig og hiertelig Beskuelse Forfatteren har skienket Christendommen? Endelig: er ikke Sproget, skøndt grammaticalsk rigtigt, dog uskiønt, og dunkelt, uden dog at være concist?

Undskyld min Ondskab, og tilregn det i alt Fald en personlig Antipathie, naar jeg i dette unge Lys ikke kan see mere, end en ferm Student, og ellers en heel Deel pretensionsfuld Hverdagsagtighed.

For dog ikke i dette Brev at have skrevet lutter Ondt om Bøger og Forfattere, maa jeg endnu tilføje, at Brandis i disse Dage har udgivet en særdeles interessant og vel-skreven Bog om Magnetismus.

Lev De med alle Deres saa vel, som det stedse af Hiertet ønskes Dem af

Deres Ven

J. P. Mynster.

3.

Kbhavn d. 31te August 1820.

Medfølgende Afhandling har en Tiidlang været først under Afskriverens, dernæst under andre Godtfolks Hænder, saa at jeg nu først kan oversende Dem den, kiære Ven! Jeg vil meget ønske, at den nogenledes maa være Dem til Behag. Prof. P. E. Müller erindrede Noget imod, at jeg har sagt, at der er noget Frivilligt i Troen; men jeg

tænker, at min Mening gaaer temmelig tydelig frem af Sammenhængen; nemlig ikke, at det er Mennesket tilladt at gjøre sig en Tro, som han vil, men at det er ham mueligt at fornægte den Tro, der tilbyder sig for ham. Modsætningen er mod Anskuelsen ved Sandserne; Ingen kan negte, at han seer den Gienstand, som staaer for hans Øine, derimod er det mueligt at negte den Gud, der dog ikke er langt borte fra Nogen af os.

Jeg tilføiede gjerne Eet og Andet, som maaskee kunde interessere Dem; men til længere Diatriber har jeg ikke Tiid, da jeg ret strax skal i det skandinaviske Selskab for at høre en Afhandling af Dr. Estrup; og af Smaating have vi kun Lidet, som var interessant og tilforladeligt. — Hertugens Forlovelse er hos Dem vel ligesaa giennemtalt, som her. Bryllupet bliver i næste Maaned. Bruden bliver vel Hertuginde, og Børnene beholde deres Ret til Augustenborg, derimod bliver Veien til den danske Thronfølge dem uden Tvivl formeent, ligesom man siger, at Hertugen ikke maa vise sig med sin Gemalinde ved Hoffet. Hoffet er overalt meget utilfreds med Partiet; Louise Augusta derimod særdeles tilfreds.

At vore Finantser ere i maadelig Forfatning, derom er vel ingen Tvivl, men hvorledes man vil hielpe sig, dette er Knuden. Man taler om en stor Reduction i Kavalleriet, ogsaa om en Formueskat, men Ingen veed noget bestemt desangaaende.

Ligesaa Lidet veed man om Ruslands Tilbud til Rolighedens (eller Urolighedens) Vedligeholdelse i Europa. Nogle sige, at en Mængde Russer skulle være de tydske Fyrster tilbudne, for at bevirke dem deres Folks Hengivenhed. Men virkelig veed man i Publicum saare Lidet desangaaende.

Jeg og alle Mine leve, Gudskeelov, meget vel. Jeg erindrer Dem flittigere, end jeg skriver, og med de bedste Hilsener er jeg stedse

S. T.
Hr. Provst Engelbreth.

Deres hengivne
J. P. Mynster.

Naar De har læst Afhandlingen, udbeder jeg mig den tilbagesendt, da jeg har lovet et Par andre Venner den.

4.

Kbh. d. 31 Jan. 1822.

Med megen Tak for Laanet følger herved Zöllichs Briefe tilbage. Jeg har, skøndt Bogen er noget vidtløftig og tør, læst den med Interesse, da den indeholder mange gode og grundige Bemærkninger, hvoriblandt jeg især regner den, at der ved Guds Opdragelse med Menneskeslægten ikke blot var sigtet til at danne deres Forstand, men deres hele Væsen. Zöllichs Forsonings-Theorie har vel adskilligt anbefalende, men det forekommer mig dog, som om den er for subtil, og snarere kunde lede til et vist speculativt Samtykke, end til Hiertets og Samvittighedens Bifald. — Röhr, Forfatteren af Brevene over Rationalismen, hvorimod Zöllich har rettet sine Breve, har nu Herders Plads som Superintendent i Weimar. Dette, saavel som den stærke Afsætning af Wegscheiders Dogmatik og mange flere lignende Phænomener, kan vel tiene til Beviis for, at Rationalismen (nemlig den, som disse Godtfolk lære) ikke saaledes er overvundet i Tydskland, som Mange synes at mene, og at det ikke er ganske rigtigt, hvad Schleiermacher skrev i Anmærkningerne til den nyeste Udgave af hans Briefe über die Religion, at man nuomstunder ikke behøver at forsvare Religionen mod dens Foragtere, men mod de overdrevne Fromme og Bogstav-Trællene.

Imidlertid er det vist, at paa den ene Side taabeligt Had mod Fornuften, paa den anden den verdenskløge Catholicisme og Jesuitisme gjøre frygtelige Fremskridt i Tydskland. Det østerrijske Cabinet, understøttet af saa duelige og versatile Agenter som Fr. Schlegel og Gentz — for ikke at nævne den temmelig ubetydelige Werner — gjør sig al Umage for at befordre Jesuiterne Øiemed, blindt heri, som i saa meget Andet, da Jesuiterne sikkerligen

ikke ville støtte Thronerne længere, end de selv behøve at støtte sig ved dem. Man har fra Østerrig af formaaet Keiseren af Rusland til at lukke Frimurerlogerne — en Orden, mod hvis Opløsning jeg for min Deel vel Intet har, men som det dog er besynderligt at man angriber, medens man begunstiger Jesuiternes hemmelige Forbindelser. Kongen af Preussen, hos hvem man vilde insinuere den samme Fremgangsmaade mod Frimurerne, skal dog have skrevet, at dette var en res domestica, som ikke var Gienstand for diplomatiske Underhandlinger. Adam Müller, østerrigsk Generalconsul i Sachsen — ogsaa, ligesom Schlegel og Gentz, en Renegat fra Protestantismen, og ligesom Schlegel gift med en bortløben Kone — bearbejder de leipzigske Studenter ved at invitere dem til sig, lade dem sidde hos sig paa Sophaen, meget venskabelig forestille dem Katholicismens Fortrin o. s. v., hvilket alt gjør Indtryk paa mange unge Gemytter. Jeg troer imidlertid ikke, at Tiden er skikkaet til, at Katholicismen nu kunde fæste Rødder i protestantiske Lande, og til al Lykke beregne Katholikerne ofte deres Mesurer meget ilde, da f. Ex. Hallers infame Apostasie og Fyrsten af Hohenlohes mislykkede Under synes at have gjort et meget ugunstigt Indtryk for deres Sag. Men vi opleve Meget, og Ingen kan vide, hvilken Strid vi endnu kunne faae at bestaae i disse bevægede Tider.

Jeg sender hoslagt et lidet Skrivt over det G. T. af Tholuk, en ganske ung Mand, som i Sommer var her paa et Par Dage; han skal nylig, efter at have udmærket sig ved et andet Værk, være bleven Professor i Theologien i Berlin. Dette lidet Skrivt er vel noget ungdommeligt, da det røber en vis Lyst hos Forfatteren til at komme frem med det, hvad han veed, men det indeholder meget Sandt og Godt. — Fremdeles følger et Stykke af Bengels Archiv, hvori det mærkeligste er Recensioner over meget slette Bøger, saasom Kestners Agape og Bretschneiders Probabilia. Bretschneiders Hovedargument mod Ægtheden af Johannes

Evangelium er dette, at det er for slet til at kunne være ægte. Hvad dog en snevêrhieret tysk Pedant i vore Dage kan opdage! og hvad man dog nuomstunder har Ufor-skammenhed nok til at sige!

Jeg modtog i dette Øieblik et Brev fra Brøndsted. Han lever vel, og synes baade i legemlig og aandelig Henseende særdeles rask. Men hans Arbeide, hvormed han en Tidlang syntes meget flittig sysselsat, har igien lidt nogen Standsning, fornømmelig ved Prindsesse Julianes og Gemals Ophold i Rom. Om Brøndsteds Forbindelse med Sorøe tør jeg endnu intet Afgjørende sige; han synes at ansee den over hans politiske Meninger opstaaede Mis-fornøielse for ubetydelig, men jeg frygter, at den dog vil hindre en Plan, hvis Iværksættelse i mange Henseender var meget ønskelig.

Hele Kbhavns Samtaler dreie sig for nærværende Tid om Dr. Kochen, hvis Trods dog omsider synes at være nærværd at knækkes. Jeg veed ikke, om den Tildragelse, som nylig blev bekjendtgiort i Politievennen, er kommen Dem for Øre. En Skrædder, som havde bestilt en Jord-paakastelse, fik nemlig, da det ikke var Doctøren beleiligt, af ham Tilladelse til selv at kaste Jord paa sit Barn, og spurgte siden offentlig blandt andet, om han ikke burde have de 2 Rdl. tilbage, som han havde betalt for Forretningen. Sagen er nu — ogsaa paa Kongens Befaling — under Undersøgelse, og Resultatet bliver maaskee en meget anseelig Mulct — hvis ikke lovlig Tiltale — for Dr. K., hvilket jeg aldeles under ham, da jeg er overbeviist om, at hvis han skal bringes til Raison, da kan dette kun skee ved Tvangsmidler.

Den anden Nyhed er Justitiarius Feddersens Død, og Generalauditeur Bornemanns Udnævnelse til at være hans Successor. Alle Indvendinger mod denne Udnævnelse faldt bort derved, at den allerede fandt Sted samme Dag, som Feddersen var død; saa at nu allerede den nye Justitiarius kan følge den gamle til Jorden. Conferensraad Graah er

bleven Vice-Justitiarius, og Etatsraad Aagesen i Cancelliet Generalauditeur i Bornemanns Sted. Hvo der igien bliver Cancelliedeputeret har man endnu ikke i Publicum bragt i Erfaring.

Den Commission, som er udnævnt for at overveie, hvorledes Geistlighedens Kaar kunne lettes, er nu, efter en Tidlang at have ventileret Sagen skriftlig, traad sammen, og skal være kommen temmelig vidt med sine Forhandlinger. Resultatet vil dog blive endeel Lettelse, men hvor megen, tør jeg endnu ikke angive. Men et andet mærkeligt Resultat — dog dette for det første imellem os — bliver uden Tvivl Afskaffelse af Amtsprovsterne, i hvis Sted Herredsprovster atter ville træde, dog formodentlig færre, end tilforn, ligesom det neppe heller opnaaes, at Geistligheden selv kommer til at vælge sine Provster. Dette contrasterer nu vel med de seneste Foranstaltninger, hvormed man atter med Magt beskærer de faa gode Kald til Bedste for Amtsprovsternes Lønningsfond; men Sagen er, at denne Fond virkelig er i en meget stor Underballance, og at den nye Indretning, dersom den gaaer igiennem, kun vil kunne indføres successive.

Formedelst adskillige Hindringer, hvoriblandt min lille Joachims temmelig alvorlige Sygdom, hvorfra han dog nu Gudskeelov er i Bedring, slutter jeg disse i al Hastværk sammenskrevne Linier først d. 4de Febr. I Øvrigt leve vi meget vel og ønske hierteligst Dem og Deres det Samme.

S. T.
Hr. Provst Engelbreth.

Deres hengivne
J. P. Mynster.

5.

Kbh. d. 20de Julii 1822.

Kiere Ven!

Med særdeles Interesse har jeg læst Deres Afhandling om Treenigheden, og deri fundet et nyt Beviis paa Deres vedvarende grundige og omhyggelige Sysselsættelse med Christendommens dybeste Grundsandheder. Jeg for min Deel er aldeles overbeviist om, at det er paa denne Vei,

at Tænkningen maa og skal komme i Overeensstemmelse med den christelige, i den h. Skrivt fast og tydeligen grundede Lære om Gud, som Fader, Søn og Hellig-Aand. Derimod er Udviklingen meget vanskelig, da man stedse er mellem mange Klipper, og jeg turde ikke uden fornyet alvorligt Studium sige, om jeg er enig i Deres Forestillingsmaade i det Enkelte, eller ikke. I Særdeleshed er det stedse forekommet mig vanskeligt i Speculationen at bestemme den Hellig-Aands Forhold til Faderen og Sønnen, og at udlede hans Personlighed (jeg veed dog intet bedre Ord) af det guddommelige Væsen uden Vilkaarlighed og uden at give Anledning til den Indvending, at man paa samme Maade kunde udlede en større Fleerhed i Guddommen. — At saavel den hele udvortes som den indvortes Natur viser hen paa den oprindelige Trefoldighed i Grundvæsenet, er unegteligt, og i adskillige af de af Dem fremsatte Liigheder er jeg ganske enig; i nogle mindre. Jeg savner det fra Rummets 3 Dimensioner (Længde, Bredde, Dybde), som aldrig falde sammen og dog aldrig kunne adskilles — hvori der uden Tvivl er et saa træffende Billede af Treenigheden, som efter Omstændighederne mueligt. Ogsaa Treklngen i Musiken viser sammesteds hen.

Ved et Par enkelte Udtryk har jeg givet mig den Frihed at sætte Blyantsmærker til nærmere Overveielse.

Tusinde Tak for Meddelelsen og for alt det Venskabelige, De har havt den Godhed at sige, og jeg paaskiønner med oprigtig Hengivenhed det Venskab, der bringer Dem til at see alt mit i et saa gunstigt Lys. Jeg tør vel sige, at jeg gør mig Umage for at fortjene mine Venners Bifald — men det halter alle vegne.

Jeg maa atter bede min Korthed undskyldt med mange og tildeels vanskelige Forretninger — saasom i Gaar en Brudevielse paa Fransk (for Frøken Dreier og Villena¹⁾ og

¹⁾ Den spanske Diplomat Villena blev gift med Geheimeraad C. V. Dreyers legitimerede Datter, som levede i Huset hos Fru Frederikke Brun f. Münster (Dansk biogr. Lex. IV, 353). Vielsestalen er trykt i Mynsters Kirkel. Leilighedstaler II, 181 ff.

i Morgen Prædiken. Betal mig ikke med samme Mynt (jeg mener Kortheden); hils hierteligen Deres Kone og Familie, ogsaa min lille Svigerinde, og troe mig stædse

Deres hengivneste

J. P. Mynster.

6.

Kbhavn d. 10de Nov. 1822.

Kiere Ven!

At jeg har ladet Dem vente længe efter Svar, vil ikke have undret Dem, da De fra lang Tid kiender min Maneer, eller rettere U-Maneer, og saa meget mindre har jeg i de sidste Uger kunnet komme til at skrive andre Breve, end de uopsætteligste, da min Kone for omtrent 14 Dage siden har bragt mig en lille Datter til mine to Sønner. Denne glædelige Begivenhed, saavelsom at baade Moder og Datter befinde sig meget vel, er det mig en Glæde at kunne mælde Dem og Deres gode Kone, som sikkert begge med gammelt Venskab ville modtage denne Efterretning.

Af Hess's Bog vom Reiche Gottes troer jeg ikke, at der er et nyt Oplag, i det mindste har jeg det ikke; men hvad jeg har, er seneste Oplag af Bøgerne: Lehre, Thaten u. Schicksale unsers Herrn, og: Geschichte der Apostel Jesu. Hornsylds Skrivt følger hermed; videre et nyt Tidsskrift af Rosenmüllerne for den bibelske Exegese, hvori den første Afhandling, om Pentateuchen, indeholder Ideer, som fortjene Opmærksomhed, skjøndt jeg neppe vilde ved nærmere Undersøgelse blive enig med Forf. om Alt. Samme Forfatters nye Forklaring over Ps. 82 har ikke smagt mig. Anmeldelserne af nye exegetiske Skrifter indeholde ikke det Udtog deraf, som man i et saadant Repertorium vel var beføiet at vente. Jeg lader ogsaa følge et Skrivt af Sartorius: die lutherische Lehre vom freien Willen. Det indeholder nogle gode Ting, men Forf. er aldeles ikke trængt ind i Spørgsmaalets Dybde, og en curiøs Forestilling er det, at Alt, hvad den frie Villie udretter, er dette, at Mennesket beslutter sig til at høre Guds Ord, hvilket da

virker alt det Øvrige — som om ikke Mange hørte Ordet uden Frugt. Jeg billiger heller aldeles ikke den Tone, hvori han taler om flere fortrinlige Mænd, f. Ex. om Kant.

Af geistligt Nyt have vi en heel Deel, men som vel allerede vil være Dem bekendt; saasom at en Amtsprovst Barfoed fra Jylland — der skal have en frygtelig Hob Sønner og være en brav Mand — er bleven Præst i Faxe, at Rothe er bleven residerende Capellan ved Trinitatis Kirke, og Grundtvig paa Christianshavn. I Frelzers Kirke ere allerede alle Stole optagne, Grundtvig vil nu komme til at rivalisere med Thisted, men det kan let være, at den Sidste en Tidlang — o: saalænge han bliver i Kiøbenhavn thi det varer maaskee ikke meget længe, dersom han bliver saaledes ved — tager Luven fra ham.

Jeg veed ikke, om De kiender Noget til denne Thisted. Her kiende vi meget til ham — skjøndt jeg ikke har hørt ham. Han tog for 2 Aar siden Attestats, og var dengang overmaade ydmyg mod Professorerne, som med Nød og Neppe gave ham et laudabilis. Derpaa blev han personel Capellan i Aalborg, hvor han ikke blot fra Prædikestolen drog dygtig tilfældts, men ogsaa udgav et Blad, den cimbriske Mercur, som skal indeholde idel Personligheder — naturligviis uden Navn, men dog kiendelige for hele Jylland. Han har derover havt megen Striid, og har nylig maattet erklære et deri indrykket Stykke for dødt og magtesløst. Man beskylder ham for at være den, som skrev det fingerede Brev fra Prof. Krug til Narren Clod, hvorefter denne reiste til Grækenland — eller til Hadersleben, thi længere troer jeg ikke, han kom. Nu byttede Thisted med Fallesens Personel-Capellan, og kom saaledes til Kbhavn. Her slaaer han strax an i de høie Toner, talte i sin Indtrædelsesprædiken om, at i den senere Tid ere blevne beskikkede Ulve i Faareklæder etc. Han fortæller alleslags Historier i sine Prædikener, og taler i Særdeleshed med Borgerfolkene om deres Oekonomie, (»Intet paa Loft, Intet i Kielder, Intet i Lomme« — sagde han i sin Indtrædelsesprædiken), hvorved

han rører dem mangfoldigt, og faaer da ogsaa Leilighed til at tale om sin egen Oekonomie, og anbefaler sig paa det bedste til Offer o. dsl. I Søndags holdt han en Prædiken paa Reformationsfesten, hvori han kaldte de Studeerte de Forkeerte — thi han taler gierne, i Efterlignelse af Harms, paa Riim, f. Ex. Troen er Broen. Han sagde ogsaa: »Træder Løgneren under Fødder, om den saa lød fra den øverste Professors Lærestol.« Han prædiker med forskrækkeligt Tilløb, ligesom ogsaa Statsvennen læses af mange Mennesker, men er naturligviis til Spectakel for Byen. Dog vil jeg ikke negte, at han jo gjør Indtryk paa Mange af Borgerclassen, da han har slaaet den pietistiske Tone an, og denne Tone begynder at finde saa megen Indgang her i Byen, at vi maaskee snart kunne faae nok at bestille med den. — Nok om denne daarlige Person.

Grækernes Barometer begynder at stige, og man taler allerede fordeelagtigere om dem i de diplomatiske Cirkler, saa at Alexanders Yttringer neppe ere blot Avisssnak.

Mere tillader Tiden mig ikke at skrive; turde jeg endnu bede Dem at hilse Hr. og Mdm. Biørn meget venkabelig fra mig, og meddele dem den Efterretning, hvormed jeg begyndte, samt tillige at levere Hr. Biørn medfølgende Udskrivt af en Recension over hans Hymni vett. poetarum. Jeg skulde og vilde selv have skrevet til ham, men da jeg frygter, det vilde gaae i Langdrag, saa tillader vel De og han, at jeg paa denne Maade gjør Dem til Midler.

Med hiertelig Hengivenhed stedse

Deres
J. P. Mynster.

7.

Kbh. d. 4de Jan. 1823.

Kiere Ven!

Maatte dette Aar for Dem og for Mange blive bedre, end de sidste have været! Fremfor Alt give Gud os Tro til Taalmodighed og Bestandighed, indtil det igien bliver klarere over os, hvilket vi haabe til ham ogsaa at ville skee!

Tak for Deres venskabelige Brev. I Anledning af Deres Søn, til hvis vel overstandne Examen jeg lykønsker Dem, da vil der neppe være nogen Lærerplads hos Frue Scavenius, saasom hun i Efteraaret har sendt sin Søn til Sorøe, hvor han er i Huset hos Estrups, og tager Deel i Skoleunderviisningen. Jeg troer ikke, at hun har flere Sønner, som trænger til en Lærer; imidlertid skal jeg erkyndige mig derom, og dersom der var Noget ved Sagen at gjøre, skal jeg lade Dem det vide. For nærværende Tiid veed jeg kun een Huuslærerplads, og som først bliver at tiltræde i Sommeren eller til Efteraaret. Den er hos Amtmand Grev Knuth paa Bonderup, som har en Søn paa en 7 à 8 Aar og 2 smaa Piger, med hvilke der vel ogsaa skulde læses lidet. For nærværende Tiid er der en Seminarist. Greven er en ganske maneerlig Mand. Vel fandt en Candidat Gad, som en kort Tiid var der, sig ikke fornøiet, men dette hidrørte egentlig derfra, at der var en Gouvernante i Huset, som gouvernerede alle Mennesker der. Dette er nu ophørt, fordi Knuth atter er bleven gift, og hans Kone lader til at være en fornuftig og god og omgængelig Kone. Lønnen er imidlertid kun 300 Rbd. Sedler foruden Alting frit i Huset. Der er Tiid nok til at betænke sig; men skulde dette anstaae Dem og Deres Søn, da hav den Godhed at lade mig det vide, thi formodentlig kunde jeg da arrangere Sagen. Kan jeg forinden opspørge noget Andet, som syntes convenabelt, skal jeg vist ikke undlade at meddele Dem det.

Jeg sender hermed en liden Bog af en ung Skribent, Delbrück, som jeg først mente at være en Katholik, men som jeg siden befandt at være Protestant, skøndt han undertiden kommer Katholicismen noget nær. Der er meget Umødent deri, men ogsaa interessante Ting, især i det, som han har uddraget af andre Skribenter.

Venskabelig Hilsen til Provstinden. Det glæder mig meget at erfare, at hendes Helbred efterhaanden bedres.

Stedse Deres J. P. Mynster.

Raket-Schumacher, som en Tiidlang har været noget gal, efter Sigende af Udsvævelser, Drik og Kassemangel, har i Gaar Morges fundet sin Død efter et Spring, han i Forgaars foretog ud af et Vindue her i Byen.

8.

Kbh. d. 28. Febr. 1823.

Kiere Ven!

Megen Tak for Deres sidste Brev og for Deres venkabelige Yttringer over mine Prædikener. I Henseende til Udførelsen af de fleste af dem har jeg selv Meget at erindre; Indholdet derimod er Resultatet af mit hele Liv, af enhver, ofte forfærdelig Striid i mit Inderste, af enhver Smerte, men ogsaa af enhver Seier og Glæde. Og saa give Gud, at der i disse Foredrag ogsaa maa være Det, som kan tjene til at skienke Andre Fred, eller rettere at lede dem derhen, hvor der er Fred at finde. Dem, gode Ven, give Gud selv sin Fred; enhver Striid, hvori han fører os, sigter dog kun til, at vi skulle have Guds Fred renere og fuldere og varigere i os.

De forlanger mit Raad, om hvorledes Bibellæsning kunde være at indføre med Deres Menigheder. Dette Raad er ikke let at give. Jeg er enig med Dem, at der neppe vilde udrettes meget ved at ville sammenkalde Menigheden i andre Timer, end de for Gudstienesten foreskrevne. Sværmere gaaer Mængden vel saaledes hen til, men sielden til dens Præster. Først at holde en kort Prædiken og da Bibellæsning vilde efter min Formening ikke være hensigtsmæssigt, dette vilde uden Tvivl korte for meget paa begge Sider. Jeg troer derfor, at enten maatte man bestemme Prædikenen hver 3die eller fjerde Søndag til Bibellæsning, (hvortil dog vel Tilladelsen vilde udfordres, som neppe vilde blive negtet), eller vælge saadanne Stykker af Bibelen, som kunde bringes, ved faa Ord, i Forbindelse med Dagens Evangelium eller Epistel, og da forelæse og homiletisk forklare dem istedetfor Prædiken. I Guldbergs Tidsbe-

stemmelse findes intet Andet, end hvad Bibelen angiver, jeg sender den derfor ikke; men Callisens Handbuch Th. I og Kleukers [Biblische] Sympathien følge.

Det glæder mig, at Sagen med Deres Søn nu er afgjort; maatte han finde sig tilfreds i sin nye Veil!

I Aften er paa Theatret Oehlenschlägers Robinson i England bleven givet. Den skal være bleven spillet godt — dog maa Defoe ikke være lykket for Stage, siden man ikke vil have bemærket denne Rolle som noget Udmærket, hvilket den dog sandeligen er; — Stykket skal have underholdt de fleste Tilskuere, men Modpartiet var ogsaa tilstede, og en halv Snees Piber lode sig høre, som dog bleve overvundne af Klapperne og af det Raab: Oehlenschläger leve. Det Værste var, at Oehlenschläger oven paa denne Allarm stillede sig frem i Parquetet med en triumpherende Mine, hvilket er blevet ham meget ilde optaget, og ikke uden Grund.

I London har man en Skipper-Efterretning om, at vor Eskadre i Vestinden — en Fregat og en Brig — har havt en Affaire med 6 Insurgentkapere, hvori 3 af disse bleve tagne, men Vore mistede 40 Mand, og begge Capitainerne faldt. Bekræftelsen ventes endnu.

Dette er, hvad jeg i denne Skynding veed at melde.

Stedse Deres

J. P. Mynster.

9.

Kbhavn d. 20 Nov. 1823.

Kiere Ven!

Hermed det andet Bind af mine Prædikener. Jeg veed, at De efter Deres sædvanlige Venskab ogsaa venligen vil modtage dette Product, og jeg ønsker, at De ved nærmere Bekiendtskab ogsaa maatte finde Anledning til at være tilfreds dermed.

De Spørgsmaal, som De i Deres sidste Skrivelse har fræmsat, ere vist nok for en Deel af den Beskaffenhed, at det er vanskeligt at give tilfredsstillende Svar derpaa;

imidlertid henstiller jeg til Deres Omdømme følgende Bemærkninger:

a. Det praktiske Moment i Læren om Dievelens Indflydelse har, efter mit Skjønnende, Fogtmann meget godt fremsat i sin Lærebog (der ellers i mange Henseender ikke fyldestgør mig): »vor Afsky for Synden bliver mere levende, naar vi tænke os denne personificeret i et ondt Væsen, der stræber at fordærve os, men som vi kan og bør modstaae.« Betragte vi Sagen nærmere, da troer jeg ikke, at der er Forskiel paa vort Hiertes og Verdens og paa den onde Aands Fristelser; thi efter min Overbeviisning opfinder Mennesket hverken det Onde eller det Gode, men han styres af, er en officina for den gode Aand, eller den onde, og hans Frihed bestaaer kun deri, at han kan bøie sig til, optage i sig, gjøre sig til Redskab for den gode eller den onde. Dermed er vistnok en vis Allestedsnærværelse af denne Verdens Fyrste statueret — kunde han ellers være Verdens Fyrste, og besmitte og fordærve alt Indvortes og Udvortes? Derfor er han dog ikke en Gud, ikke det høieste Princip, men dog stedse et ondt Princip. Om dette onde Princip's Oprindelse og egentlige Forhold til Gud giver Skrivten os kun enkelte Vink, uden forsaavidt, at det skal overvindes; og dette Punct hører til de vanskeligste Undersøgelser, er maaskee i vor nærværende Tilstand uopløseligt. Fordi jeg taler om et ondt Princip, negter jeg i Øvrigt ikke dets Personlighed, eller at det har mange personlige og mægtige Aander i sin Tieneste. Jeg tvivler om Rigtigheden af den — skøndt, imedens der endnu var Tale om Dievelen, af saa Mange statuerede — Sætning, at den onde Aand siden Christi Tiid ikke kan virke legemligen paa Menneskene.

b. Da Mennesket har Frihed, saa er der upaatvivlelig Noget, som han kan og skal gjøre selv, og som selv Guds Almagt og Naade ikke kan gjøre for ham, nemlig at bøie sig til Gud, og lade Guds Aand virke i sig. Fortienesten af de gode Gierninger selv er herved ikke egentlig Menneskets

egen, da Gud udretter det Gode i og ved ham; og den hele Fortieneste blev da den at have villet være et Redskab for Gud. Men da Ingen vil dette, som han skulde, saa bliver Retfærdiggjørelsen dog Naade; thi Naade er det stedse, hvad enten Mere eller Mindre, naar dog stedse Meget, er eftergivet. Men Gradationer i Saligheden maa der vistnok være, eftersom Mennesket er blevet skikket for den Høiere, eller den ufuldkomnere Tilstand. Guds Rige kan ikke komme som en udvortes Gave, naar der ikke først er en Sands i os til at modtage det. At vi tragte derefter, er vort, men at Længselen vaagner og tilfredsstilles, er Guds Gave.

c. Da et Menneskes Frelse beroer paa Troen og det ved den sande Tro bevirkede og med det forbundne Sindelag, og ikke paa de saakaldte gode Gierninger, og da det vel er mueligt, at den, der var sunken dybere i Synden, end de, der i Verden kaldes Retfærdige, kunde vinde et Gud fuldt saa velbehageligt Sindelag, som disse, saa bliver det sikkert, at Mange, som vare de Sidste, kunne vorde de Første, og omvendt.

d. Jeg kan ikke forestille mig, at et Menneskes For-dærvelse skulde kunne beroe paa et andet Menneskes Forsømmelse. Kan Nogen frelses, da vækker Gud ogsaa sikkert Redskaber og Midler dertil. Gjør Præsten ikke Sit — og hvo kunde sige, at han heri havde gjort Sit? — da sender Gud ofte en Anden, der gjør det, eller lader en Begivenhed møde, eller et gammelt glemt Ord opstaae i den Retfærdiges Hierte, som virker det Fornødne. Hvad der virkelig var Forsømmelse fra vor Side bliver derfor ikke mindre vor Synd, som et Beviis paa vor Lunkenhed, og fordi vi overlode Andre at gjøre, hvad der nærmest var Vort, og hvortil vi vare kaldte.

e. Ved Absolutionen pleier jeg at sige: Efterdi jeg forlader mig til, at I ville nytte denne hellige Handling til Bestyrkelse i christelig Tro og i christelig Retskaffenhed, og at det er med troende og oprigtige Hierter, I ere her

tilstede, saa tilsiger jeg Eder o. s. v. Det forekommer mig, som om vi ved Ordets Tieneste mere maae see paa dem, der ville bruge Naadens Midler vel, end paa dem, der ville misbruge dem. At Nogen ved Absolutionen skulde dysses i Søvn, som ellers ikke vilde sove, have vi, især i vore Dage, neppe at befrygte.

Undskyld Flygtigheden i disse Bemærkninger, hvilke jeg, som De seer, har maattet nedskrive currente calamo.

Af theologiske Sager har jeg denne Gang Intet at vedlægge uden en Afhandling om Josephi Vidnesbyrd om Christo. Det er et Candidat-Arbeide. I Øvrigt er jeg enig i Resultatet, kun ikke ganske af samme Grunde.

Prof. Sibberns Program ved Reformationsfesten anbefaler jeg Dem til Læsning. Det er vel temmelig svært at læse, men lønner Umagen. Jeg har intet Exemplar at vedlægge; men skulde De ikke have det, kunde jeg vel forskaffe Dem det.

Conferenceraad Moldenhawer er paa det Yderste, hans Død ventes hvert Øjeblik.

Med oprigtigt Venskab stedse Deres

J. P. Mynster.

10.

Kbhavn d. 29 Dec. 1823.

Deres sidste Brev, kiere Ven! har jeg modtaget i Eftermiddag, og dersom jeg faaer saa megen Ro i Aften, vil jeg forsøge at faae et Par Sider skrevne fulde, om da mueligen Deres Bud endnu skulde være her og kunne modtage det.

Deres Ærinde til Biskoppen skal jeg besørge. Det vil ikke være ham kiert, da han meget ønsker Dem til Provst; jeg havde ogsaa meent, at et ikke altfor vidtløftigt Provstie kunde give Dem nogen legemlig og aandelig Adspredelse, som kunde være Dem gavnlig. Men jeg veed jo nok, at der er en Hob Vrøvlerie ved at være Provst, og De maa kiende Deres Leilighed bedst. I Øvrigt troer

jeg ikke, at Sagen for Øieblikket kommer til Afgiørelse, da jeg har hørt, at Bøgh søger om Personel-Capellan, og altsaa ikke synes stemt til at resignere Amtsprøvtiet.

Fallesens Ansøgning om Entledigelse ligger endnu i Pensionscasse-Directionens Værge, og altsaa er hans Eftermand endnu ikke bestemt. Naar omsider han faaer den længe attraaede Afskeed, vil det ballancere mellem Mønster og Øllgaard; dog er det vel rimeligere, at den Førstnævnte bliver Manden, skøndt vi alle helst ønskede den Sidste.

Med Kochens Sag gaaer det langsomt, og Dommen kan ikke ventes snart. Man mener, at Commissionen frifinder ham for videre Tiltale, hvorefter det vil komme an paa, om Cancelliet vil lade det blive derved, eller beordre Sagen appelleret til Høiesteret. Hans Retfærdiggiørelse bestaaer kun deri, at han har glemt en vigtig Attest, han udstedte for 2 Aar siden, glemt sine Samtaler med Sternhagen derom, glemt — hvad flere Vidner have bekræftet — at han har talt om Fruentimmeret qvæstionis som om Madam Sternhagen. Det er rigtig nok svært juridisk at afgjøre, hvor kort det er et Menneskes Hukommelse tilladt at være, men det forekommer mig, at man vel kan forlange af en Mand, naar han i en Sag, som angaaer andre Folks Ære og Velfærd, skal aflægge edeligt Vidnesbyrd for Retten, at han da skal lede lidt op i sin Hukommelse.

Nu min hiertelige Tak for Deres forrige Brev. I det Gode, De siger om mine Prædikener, veed jeg vel, at jeg skal drage en Deel fra, som tilhører Deres venskabelige Godhed for mig, men dog haaber jeg der bliver saa Meget tilbage, at jeg kan være tilfreds med ikke at have tabt Modet ved Arbeidets Vanskelighed og ved den Misfornøielse dermed, som mangen Gang vilde bemægtige sig mig, og at jeg kan takke Gud for Velsignelse ved mit Arbeide.

Det Spørgsmaal, De opkaster, hvorledes man kan og bør berolige sig og Andre i Henseende til den Anledning, man kan have givet til Andres Forførelse og Fordærvelse,

er vistnok ikke let at besvare. Dog troer jeg, at Svaret maa udledes derfra, at efter Guds Barmhertighed fortabes intet Menneske ved den enkelte Synd, hvortil han forledtes, men ved sin Forhærdelse deri, hvilket ikke ganske kommer paa Forførerens Regning. Matth. 18, 6 siger vel, at det var Den, der giver Forargelse, bedre, om han var legemligen gaaet fortabt. Tingenes sande Sammenhæng vil sikkert see anderledes ud for os, naar vi vaagne af den Drøm, vi kalde vort Liv paa Jorden, end den seer ud, medens vi føre det; men indtil vi vaagne, skulle vi berolige dem, der ere Beroligelse værd, og os selv med det faste guddommelige Ord, at Christus er en Forligelse for vore Synder, hvilket ikke er mindre sandt, fordi vi ikke begribe det.

Det er vanskeligt at tale om disse Ting, og jeg skriver saa hurtigt, som Pennen kan løbe. Undskyld min lilfærdighed, men i Morgen har jeg Andet at tage vare; og forinden Aaret slutter, vil jeg dog endnu takke Dem for Deres Venskab deri, og ønske af Hiertet Dem og alle Deres alt Godt i det nye Aar.

Stedse Deres hengivne

J. P. Mynster.

Olshausens Bog følger. Med dens Tilbagesendelse haster det ikke saa meget.

11.

Kbhavn d. 14de Jan. 1824.

Kiere gamle Ven!

Jeg erfarer af Deres Svingersøn, at det paa Søndag er Deres Sølvbryllupsdag. Skændt jeg Intet har at sende, som var Umagen værd at læse, og skændt jeg i disse Dage er indviklet i en usædvanlig Mængde af Forretninger og Vrøvl, ikke har Tiid til at skrive Noget, der kunde ligne et Brev, saa kan jeg dog ikke Andet, end ved denne Leilighed at bevidne Dem, med hvor oprigtig Deltagelse jeg lykønsker Dem til denne Dag. Tiden gaaer hurtigt,

og det forekommer mig, som næsten umueligt, at det kunde være 25 Aar siden Deres Bryllup, hvorom jeg saa levende, som om det var skeet i Gaar, erindrer, at vi talte paa Bregentved. Men det er jo ret vel, at denne Tiid gaaer; vi vide, hvad der bliver. — Gud give Dem at leve endnu mange Aar med Deres ærede Hustru, Deres Menigheder til Gavn, Deres Familie og os Deres Venner til Glæde. Min hiertelige Hilsen til Provstinden, jeg haaber, at De anseer mig som nærværende paa denne Høitidsdag, og som den, der blander sine Lykønskninger blandt de hierteligste, som derved høres.

Stedse Deres hengivneste
J. P. Mynster.

12.

Kbhavn d. 29 Mai 1824.

Kiere Ven!

Med megen Tak for Deres sidste Breve sender jeg Dem herved 1) anden Deel af de Wettes Vorlesungen über die Sittenlehre, 2) Augustis Einleitung in die beiden protestantischen Hauptkatechismen — (det er forskrækkeligt, hvad den Mand faaer skrevet, og der er dog stedse meget Brugbart i hans, rigtignok ofte vel compileriske og temmelig planløse, Skrifter); 3) et lidet Skrivt af mig selv, af en anden Slags, end De vel saa lige ventede. Jeg har, som De af Forerindringen vil see, skrevet dette Fragment for mange Aar siden, og da man plagede mig for at læse Noget i det skandinaviske Selskab, saa tog jeg det frem, og gjorde det saavidt færdigt, at det dog blev et heelt — Fragment. Der er maaskee nogen Diction deri, men ikke megen Fiction, og det er min oprigtige Mening, at Stykket vilde have trættet, dersom det var bleven meget længere.

Med det første vil De i Literatur-Tidenden faae at læse en Recension af mig over en Afhandling af Prof. Howitz om Afsindighed og Tilregnelighed. Dette er en

meget letfærdig lille Bog, hvori Fatalismen og Materialismen skal forsvares. Den er ubetydelig og inconsequent nok, skiondt ret vittigt skrevet, og man kunde gierne sagt til den: transeat cum ceteris, dersom den ikke havde giort temmelig megen Opsigt, og var bleven anseet som en Explosion af en Tænkemaade, der skal være temmelig almindelig blandt unge Videnskabsdyrkere af Hoved. Det er overalt høist paafaldende, hvor bevægelig og letsindig vor Tidsalder er; ja jeg har aldrig havt nogen Tvivl om, at selv den heftige Iver for det Hellige og for Christendommen, der paa saa mange Steder lader sig tilsyne hos saare Mange, i Grunden er Letsindighed, en øieblikkelig Opbrusen uden Grundighed i Tanke eller i Følelse, endnu mindre i Villie. Hertil have uden Tvivl Harms, Grundtvig o. Fl. bidraget med deres Skrigen; thi selv hvor de have Ret, vække de dog ofte ikke den rette christelige Kierlighed til Sandheden, men kun en Partie-Iver for den, hvilken stedse snart køles eller vexler. Derfor veed jeg vel, at det i vor Tiid ikke er Alt Guld, hvad glimrer; men derfor veed jeg dog ogsaa, at der er Alvor og Sandhed i Mange, Gudskeelov! — Men for at komme tilbage til Howitz, saa syntes det mig, som om man ikke skulde lade ham og Consorter raade, og derfor skrev jeg en Recension, hvori jeg har behandlet Sagen fra philosophisk Standpunct, men fundet mig meget generet ved det indskrænkede Rum, endskiøndt Recensionen dog er bleven længere, end den egentlig skulde været. Etatsraad Ørsted havde allerede skrevet nogle meget grundige Bemærkninger derover i juridisk Tidsskrift; siden har jeg erfaret, at der i samme Tidsskrift komme Modbemærkninger af Brandis og Sibbern. Desuden skal J. Møller have isinde at yttre sig derover i theologisk Bibliothek, ogsaa Conferenceraad Schlegel og Grundtvig skulde have Noget for i denne Anledning, saa at det ikke fattes paa Stridere. Og dette fornøier mig ved Sagen, thi naar noget Saadant ulmer, er det vel, at det

kommer til Udbrud, og at man kommer til at fremføre Grundene pro et contra.

Grundtvigs Stridighed i Anledning af Steffens — hvem vi om et Par Maaneder ville faae den Glæde at see her hos os, og som nu maa være i Sverrig — har De vel seet Noget til. Skiøndt han i Sagen selv har Ret, har han dog behandlet den med sin sædvanlige Plumphed og Grovhed, og gjør derved let ligesaa megen Skade som Gavn.

Maaskee er det endog rygtedes til Dem — her i Byen har der været megen Tale derom — at Grundtvig har givet en besynderlig Paategning paa Biskoppens Circulaire angaaende Prindsessens Confirmation. Først vare kun Sognepræsterne indbudne, men da der siden fandtes Plads nok, bleve ogsaa næsten alle øvrige Præster indbudne. Paa Circulairet desangaaende skrev Gr. blot de Ord: »jeg er ikke Sognepræst, og er ei nysgierrig«. Da denne Paategning gjorde megen Opsigt, foreholdt Biskoppen ham i et meget alvorligt Brev det Upassende i hans Adfærd. Jeg maa tilføie til hans Roes, at han strax derpaa sendte en meget fuldstændig Undskyldning, og erklærede, at han selv strax, da Circulairet var bortsendt, havde følt det Upassende, og ikke kunde forundre sig over, at hans Colleger havde misbilliget det.

Fra Brøndsted skal jeg hilse Dem. Jeg havde i Gaar — omsider — et langt Brev fra ham fra Paris. Han lever ganske ved det Sædvanlige, munter og virksom. Af hans Værk ville dog nok de første livraisons om ikke lang Tid udkomme paa Tydsk og Fransk; maaskee gaaer han til Engelland for at arrangere den engelske Udgave. Han har ladet mange Kobbere og Charter stikke, og lovet at sende mig et Par Prøveaftryk med en Reisende, som med det Første kan ventes.

For 2 Timer siden forkyndte Kanonerne Kongens Afreise. Han har forinden bortgivet en Mængde Præstekald, hvoriblandt det mærkeligste er Trinitatis Sognekalde, som Amtsprøbst Øllgaard har faaet, os alle til stor Glæde.

Mønster er vel en brav Mand, men ubehagelig at have at skaffe med, og vi havde da vel faaet saa megen indbyrdes Underviisning, at der ingen Udkomme havde været dermed. Abrahamson er naturligviis i den syvende Himmel over at være bleven Dannebrogsmænd og Major, og ved det Sidste tillige at have faaet Tilladelse til at anlægge Bath-Ordenen, hvilken han ikke turde bære, før han havde Majors Charakter. Han gav Dagen efter et Giestebud for at celebrere saa store Herligheder.

Lev vel, og kom snart ind til os!

Deres hengivne

J. P. Mynster.

13.

Kbhavn d. 16de Jan. 1825.

Kiere Ven!

I det jeg hierteligen ønsker Dem og Deres et godt og glædeligt Nytaar, og ligesaa hierteligen takker Dem for alt Venskab i de foregaaende Aar, saa er jeg forvisset om, at det gaaer Dem ligesom mig, at vi vel i mangehaande Meninger kunne være afvigende fra en Mand, og dog beholde uforandret Hengivenhed for hans Sindelag. Vi ere ikke i andre Vilkaar her i Verden, end at stedse vor Viden kommer langt bag efter vor Tro, vor Tanke efter vor Følelse, eller — som jeg efter min Sprogbrug maa sige — vor Forstand efter vor Fornuft. Derfor skulle vi Mennesker ikke regne det saa nøie med hverandre i Meninger — ligesom jo Herren ikke heller vil det — naar der kun ingen Synd er imod Aanden. Tillige maa jeg bede bemærket, at jeg mangan Gang — især i Breve, som jeg altid maa skrive meget hurtigt, og hvori jeg maa udtrykke mig saa kort som mueligt — udtrykker mig skarpere og mere afgjørende, paa det min Mening maa gaae klart frem, uden at jeg derfor tillægger min Mening Infallibilitet, eller negter, at der jo ofte kan siges Meget imod den.

Efter denne liden Fortale vender jeg tilbage til vor lange Forhandling om Fornuften. Jeg erkiender, at mange af Deres Bemærkninger ere sande og træffende; dog forekommer det mig, som om De i nogle af dem gaaer ud fra den Forudsætning, at Fornuften i Grunden er en Evne til at slutte, altsaa en Deel af Tænke-Evnen eller Forstanden, hvilket jeg ikke kan indrømme. Mig er snarere Fornuften en Evne til at modtage Total-Indtryk, hvilke da Forstanden siden kløver i lutter Partialiteter. Mig synes, at det, i det Hele og Store at skielne det Sande fra det Falske, det Rette fra det Urette, kalde alle Tunger fornuftigt, og det Modsatte ufornuftigt. Naar man derfor taler strengt, maatte vel Fornuften snarere siges at mangle, end at feile eller fare vild; ligesom man ikke let taler om at forbedre Samvittigheden, men om at vække den. Imidlertid kan man — især da Brugen af Ordet Fornuft er bleven saa vaklende — ikke vel undgaae undertiden at tale om en forvendt Fornuft, hvor man egentlig mener Ufornuft eller Mangel af Fornuft; ligesom der tales om en forvendt Viisdom, og dermed egentlig menes Daarlighed.

I Øvrigt ville vel de fleste saakaldte Rationalister ingenlunde negte, at Menneskenes Fornuft er syg og behøver at helbredes. Derpaa arbeide de da paa deres Viis, ligesom vi paa vor. Og saaledes synes det mig, som om man med alle Angreb paa Fornuften aldeles ingen Vei kommer med dem, men at Angreb og Forsvar maa begyndes paa en ganske anden Maade end hiin, hvor man paa begge Sider indvikler sig i Misforstaaelser uden Ende.

Jeg tilstaaer, at det er et vigtigt Spørgsmaal — ikke just, om Fornuften er activ, thi dette er den sikkert, ligesom jo ogsaa Sandsen er activ, i det den opfatter — men hvorledes Fornuften opfatter de guddommelige Ting, hvilke man dog ikke vil forestille sig saaledes at støde paa Fornuften, som de udvortes Ting paa Sandse-Organerne. Men dette Spørgsmaals Besvarelse beroer paa de dybeste og vanskeligste metaphysiske Undersøgelser; dog kan Striden

mellem den saakaldte Rationalismus og Supranaturalismen vist ikke henstaae, indtil hine Undersøgelser ere bragte til Endelighed.

Jeg kan derfor ikke Andet end vedblive min Mening, at hvor det er nødvendigt at betegne det Partie, der ingen Aabenbaring sensu strictiore antager, med et eget Navn, der bør man bruge Ordet Naturalister, som ingen Misforstaaelse foranlediger, og som er Ordet Supranaturalister modsat; hvilken Modsætning hverken i Lyd eller Mening findes i Ordet Rationalister. Vil man sige, at de selv kalde sig Rationalister, da kaldte de sig ogsaa engang Deister; dog har man i nyere Tider med Rette forladt denne Benævnelse. De kalde sig jo ogsaa Christne; ville vi derfor indrømme dem at være det?

Hvor det er nødvendigt at bruge saadanne Partiebenaævnelser, sagde jeg; thi jeg tilstaaer, at jeg er enig med Fogtmann i, at vi ikke skulle være for villige til at bruge disse Benævnelser, der saa ofte sammenfatte meget forskellige Ting, og saa ofte bruges som et Øgenavn, man gierne vilde paahefte sin Fiende.

Saaledes forholder det sig ogsaa, efter min Mening, med Pantheismen. Jeg seer, at den har taget meget Overhaand, jeg bekæmper den af al min Magt, men jeg vil ugierne kalde Denne eller Hiin en Pantheist. Saaledes skønner jeg ikke rettere, end at Schleiermachers Lære i det Hele er pantheistisk; dog kiender jeg flere forstandige Mænd, f. Ex. Twesten, der ikke ansee Schl. for en Pantheist, og jeg kan ikke negte, at der forekomme mange Yttringer i hans Skrifter, som ikke ere pantheistiske. Maaskee er altsaa Feilen hos mig, maaskee feiler han, men kun i Udtryk, maaskee gjorde jeg ham Uret, dersom jeg søgte at paahefte ham hiint forhadte Navn. Hvad Schelling angaaer, da tør jeg forsikre, at hans Lære — i det mindste i dens bedre Fremstillinger — aldeles ikke er anderledes pantheistisk, end ogsaa Pauli Lære, at Gud ingensteds er langt fra os, thi i ham leve, røres og ere vi, vil synes pantheistisk

for Enhver, der forestiller sig vor Herre som en gammel Mand med Skieg, der sidder paa en Throne oppe i Skyerne.

Der er en anden Sect, som just nu opfordrer til alvorlig Modstand, og dette er Pietisternes, eller, som de efter deres nærværende Form vel egentlig maae hedde, Methodisternes. Det er i Sandhed sørgeligt at see, hvilken Indflydelse disse Mennesker vinde, hvor mangan ædel Spire de forkue i dens første Fremvæxt, hvor mange skumle Ansigter der nu tale om Aanden og Naaden, og det er dog egentlig Bredden af Afsindighed, hvortil de ere førte. Allerede i mange Aar har der i England været klaget over Methodisternes rænkefulde Herskesyge, og hvorledes de, som engang have ladet sig hilde af dem, ikke igien tør træde tilbage af Frygt for deres Forfølgelser. Nu organisere de sig mere og mere i mangehaande Samfund, og deres Agenter giennemstreife alle Lande, snart som Tiggermunke, og snart som Jesuiter, og søge allevegne at vække Tve- dragt, for allevegne at kunne beherske Samvittighederne. Det er vel maaskee for stærke Udtryk, jeg her har brugt, men Forskiellen mellem mange af de britiske Selskabers Agenter og Jesuiternes Missionærer er maaskee ikke saa stor. — Som et ringe Exempel paa disse Selskabers Herskesyge meddeler jeg korteligen Følgende. Det londonske Bibelselskab, som tilforn har havt en bedre og friere Aand, har nu ladet sig cujonere af Methodisterne, og begynder tildeels en aabenbar Krig med Bibelselskaberne paa Fastlandet. Det er kun Lidet, at de have negtet vort Bibelselskab al Hielp, dersom vi fremdeles ville lade Apokrypherne følge med, men de have nu ogsaa (ligesom Grundtvig) kastet deres Ugunst paa vor uskyldige reviderede Oversættelse af det N. T., hvilken de kalde depraved. De have til den Ende forskrevet sig fra Norge et Exemplar af, hvad de kalde, the original and standard version, og ere nu i Begreb med derefter at lade en dansk Bibel trykke.

Dette Uvæsen finder i alle Lande stedse mere Indgang i alle Stænder, fra de høieste til de laveste, og opfordrer sikkert enhver forstandig Regiering til Opmærksomhed, ligesom enhver ærlig Christen til Modstand mod det Hyklerie, enhver frisindet Mand til Modstand mod det Slaverie, som derved tilsigtes. Men saa overbeviist som jeg er herom, saa erkiender ieg dog, at der saavel iblandt dem, der tage dette methodistiske Partie, som iblandt dem, der lade sig leie til Agenter derfor, ere mange agtværdige, christelig-sindede Mænd, hvis Tænkemaade man maa lade al Ret vederfares, i det man ikke ganske kan billige deres Bestræbelser. Ogsaa erkiender jeg, at der selv paa denne Maade udstrøes mangt Hvedekorn iblandt Klinten, og jeg haaber, at den ene Overdrivelse vil bøde paa den anden, saa den christelige Sandhed vil gaae altid klarere frem mellem de forskiellige Vildfarelser. Og derfor ville vi ikke til nogen af Siderne slaae til med altfor skarpe Sværd, men bede Høstens Herre, at han udsender gode Arbeider i sin Høst.

Der vare flere Ting, især det saakaldte apostoliske Symbolum, hvorom jeg vel havde Lyst til at fremsætte min uforgribelige Mening til Deres venskabelige Bedømmelse. Men Tiden nøder mig til at slutte, og tillader mig neppe at giennemlæse, hvad jeg har skrevet. Breve ere ikke Afhandlinger, men skriftlige Samtaler, og Samtaler ere igien kun udtalle Tanker, af hvilke Ingen strax kan forlange Modenhed; Meddelelsen vilde snart standse, eller tabe sit Liv, naar en Ven ikke turde meddele sin Ven ogsaa de endnu ikke fuldkomment uddannede Tanker. Tag altsaa, min Ven! tiltakke med Det, ieg saaledes kan byde.

Jeg sender herved paa Deres Forlangende den 3die Deel af Eschenmaiers Religionsphilosophie. Andet har jeg dennegang ikke at sende, thi Knapps Vorlesungen vil jeg ikke saa snart kunne undvære, og af Möhlers Athanasius er den anden Deel udkommen, saa den første skal til Bogbinderen som Prøvebind. De Wettes Vorlesungen

über die Religion er en saa slet Bog, at det ikke lønner Umagen at sende den.

Stedse Deres hengivne
J. P. Mynster.

14.

Kbhavn d. 11te Marts 1825.

Min gode og kiere Ven!

Længere, end jeg vel egentlig skulde, har jeg opsat at besvare Deres sidste venskabelige Skrivelser; men — Retfærdiggjørelserne eller Undskyldningerne kan De vel selv føie til. Jeg haaber, efter hvad jeg senest har hørt fra og om Lydersløv, at De alle nu ere i Velbefindende; saaledes ere vi, Gudskeelov, ogsaa i vort Huus.

I den theologiske Literatur ere her nu vel saa heftige Krige, som i den philosophiske. Det vil være Dem bekendt, hvilket Optog der var med den fameuse Thisted paa Hornemans Forelæsninger, og hvad nogle Studenter i denne Anledning gave i Trykken — hvilket de gierne kunde have ladet blive. Dette Studenternes Skrivt havde imidlertid en rivende Afsætning blandt Borgerfolk, da man troede, det var en Prædiken, som Thisted havde holdt i Regentskirken. Nu har Th. forfattet et Skrivt imod Horneman, som skal være af den Beskaffenhed, at, hvis det udkommer, skal enten H. maatte vige fra sit Embede, eller Th. dømmes paa sine 3 Mark, i det denne beskylder Hiin for at være en Gudsbespotter og en Ungdommens Forfører. Uheldigviis har man nu opdaget, at Thisted engang, i Anledning af en Vise, er i Jylland (af Hornemans Søn, dengang Byfoged i Ebeltoft) dømt for Overtrædelse af Trykkefrihedsloven, og saaledes skal hans Skrivt først passere Censuren. Denne har nu rigtignok kun det Hverv at paasee, at der Intet kommer ud fra saadanne Personer imod Regieringen; imidlertid er dette saa grovt, at man hæsiterer, om ikke Censuren kan være beføiet til at undertrykke det. Man kunde jo vel ønske H. al — rigelig

fortient — literarisk Tugtelse, men dette Anfald paa en gammel Mand, og som nu fremkommer af personlig Hevn-gierrighed, har endog den skadelige Virkning, at det forstærker Hornemans Partie. Rudelbach er ogsaa nu meget ivrig. De har maaskee seet hans Subscriptionsplan paa Oversættelsen af Apol. conf. Aug., hvori han synes gierne at ville paabyrde os flere symboliske Bøger, endog Formula Concordiæ, uagtet vi alle med Grund have priist vor Kirke lykkelig, at den er bunden til saa faa Menneske-Ord som mueligt. Det nye theologiske Maanedsskrift har lovet at giennemgaae vort Fædrelands theologiske Litteratur for hele dette Aarhundrede, saa vi alle kunne vente at faae vor Bekomst. P. E. Müller var ifærd med at udgive en Lærebog i Dogmatiken, men jeg formoder næsten, at han maa lade det beroe, til Gemytterne ere blevne lidt roligere. Mig afficerer dette kun lidet personlig, da jeg for Fremtiden agter, som hidtil, at gaae min Vei, ubekymret om alt Skraal; men hos de Ubefæstede frygter jeg, at dette, som alle Overdrivelser og alt illiberalt Væsen, let kunde frembringe en ugunstig Virkning.

Jeg har formodentlig meddeelt Dem, at jeg er ifærd med en Samling af mine forskiellige Afhandlinger, som jeg agter at udgive paa Tydsk under Titel: Kleine theologische Schriften. Samlingen bliver omtrent 30 Ark; de 15 ere allerede trykte, og det Hele er næsten færdigt fra min Haand. Hvad jeg derefter tager fat paa, derom er jeg endnu meget uvis. Har De ikke Noget for?

Ventelig har De nu læst min seneste Recension over Howitz. Jeg negter ikke, at den er temmelig haard, men hans Skrift er ogsaa i en høi Grad uforskammet. (Jeg kunde vel nu undvære det paa en kort Tiid, men da jeg dog snart vil behøve det igjen, og da De mueligen nu har læst det, saa sender jeg det ikke. Ønsker De det, skal det gierne være til Tieneste, naar jeg maa bede derom snart igjen). Howitz skal have for, i et nyt Skrift at svare Ørsted og mig, men have opsat det, for ikke at være for

hidsig. Uagtet denne priselige Fremfærd tvivler jeg dog ikke om, at det jo bliver tilstrækkelig grovt og tilstrækkelig dumt. Dersom det nogenledes gaaer an, saa svarer jeg nu ikke mere; dog kan jeg ingen Beslutning tage derom, førend jeg seer corpus delicti.

Jeg lader hermed følge nogle nyere Skrifter. Det deriblandt, der har interesseret mig mest, er Bockshammer über Offenbarung u. Theologie. Forfatteren er desværre nu død; han maa have været en vakker Mand, og har ogsaa skrevet et lidet Skrivt om den menneskelige Frihed, som vel maaskee ikke er ganske philosophisk fyldestgørende, men dog meget interessant.

Politiedirecteur Kierulf reiser til Foraaret paa nogle Maaneder til Berlin, Wien og flere Steder for at lære dem Kunsten af. Hans Plads i Cancelliet skal — siger man — imidlertid Høiesterets-Assessor Lange indtage.

Til det ledige Sognekald paa Christianshavn nævnes en stor Mængde Ansøgere; hvo der faaer det, veed naturligviis Ingen. — At Monrad i Mehren er død, veed De sikkert. Betz i Grevinge er entlediget; saa at der nu ere mange af de større Kald ledige. Til Magleby paa Møen, kommer, som man med Rimelighed formoder, Frøichen, som er Lærer hos Prinds Christians Søn. Dog vilde han først kunne tiltræde om et Aar. Det er en saare brav Mand, og forlovet med en meget vakker Pige, en Datter af Gartner Petersen paa Frederiksberg.

Min venskabelige Hilsen til Deres gode Kone. Stedse

Deres hengivne Ven

J. P. Mynster.

15.

Kbh. d. 4de Julii 1825.

Næst megen Tak for Deres Skrivelse lader jeg herved i al Hast følge Lessings Erziehung des Menschengeschlechts; men deri findes Intet om den H. Aand, og jeg veed intet andet Sted hos Lessing, hvor han taler derom (hans theol.

Nachlass har jeg ikke). Deres Anskuelse forekommer mig i det Hele rigtig, men i Henseende til den tredie Person i Guddommen ikke ganske indlysende; men samme Mangel finder jeg just her ved alle andre ældre og yngre mig bekiendte Theorier. Vi kunne — efter mit Skiønnende — overbevise os om, at der maa være en vis Fleeerhed i Guddommen, saavist som Gud er en levende, personlig, sig bevidst Gud. Men at denne Fleeerhed er en Trehed, kunne vi vel bevise, saavel af Skrivten, som af den i den hele Natur indprentede Treklang, men det har ikke lykkedes mig at demonstrere Treheden af Guddommens Væsen. Schleiermachers Theorie er dog nok Sabellianisme, som overalt Schl. ikke gjør meget af Personligheden enten hos Gud eller Mennesker. Dog er det i denne, at Kierlighedens Mysterium er grundet.

Et Hefte af Bengels Archiv, hvori blandt Andet temmelig træffende Bemærkninger over Olshausens tiefern Schriftsinn, lader jeg medfølge.

Priorinden er bleven opereret, men har efter Operationen faaet meget heftige Brækninger, som undertiden indtræde, men da ogsaa undertiden gjøre Operationen frugtesløs. I Dag er hun dog bedre, saa man endnu har godt Haab.

Om en 14 Dages Tid haaber jeg at tiltræde min Udenlandsreise. Lev imidlertid saa vel med alle Deres, som jeg af Hiertet ønsker det.

Hilsen og Venskab!

J. P. Mynster.

16.

Kbh. d. 24de Oct. 1825.

Kiere Ven!

Jeg havde haabet at see Dem herinde i Anledning af den Bryllupsstads, hvori vi have levet, og tildeels derfor har jeg saa utilbørlig længe opsat at besvare Deres sidste Brev. Da De imidlertid har ladet det blive ved at sende

os Deres Døttre, (hvorfor jeg ellers takker Dem; det er et Par vakkre Piger, hvis nærmere Bekiendtskab det glæder mig ved denne Leilighed at have giort) saa maa jeg gribe til Pennen, hvilket jeg maa gjøre saa ofte, og i saa mange Anledninger, at jeg sielden kommer til at skrive til mine Venner.

Jeg sender Dem nu herved en ny Prædiken, som jeg har holdt i Anledning af de ulykkelige Stridigheder, der sønderslide vor Kirke. Saa lidet jeg er tilfredsstillet ved Prof. Clausens tykke Bog, saa er der dog sikkert Intet i den, der kunde retfærdiggjøre saa uhyre Beskyldninger, som de, hvormed Grundtvig er traadt frem, og overalt var der vist ikke Anledning til at udraabe en Mand, der har talet til Lærde og Skrivtkloge, blandt Skrædere og Skomagere. (Jeg nævner disse, fordi en Skomager Aborre, der er en af Hovedstadens mange nidkiere Haandværksfolk, skal have sagt: »men dersom nu Grundtvig taber sin Sag for Retten, kan han saa ikke appellere til Paven«?). Grundtvig indgav for nylig en Ansøgning til Kongen, med den Overskrift: »Den res. Capellan Gr. klager allerunderdanigst over, at han hindres i sin Embedsførelse derved, at Dr. og Prof. Clausen har anlagt en Injurie-Proces imod ham, og anholder om, at denne Sag ved et Kongebud maatte bortfalde«. Han forklarer deri, at han har aflagt Eed paa at ville modsætte sig falske og fanatiske Lærdomme. Deri hindres han ved det, at der anlægges Injurie-Proces imod ham; og han kan jo dog umuelig saaledes beregne sine Ord, at der Intet i juridisk Henseende var at sige paa dem. Det vilde smerte ham meget, om han under Kongens livsalige Regimente skulde komme til at lide som en Misdæder. Dersom det gaaer saaledes til, da maatte Jesu sande Venner træde ud af det større Selskab og danne et mindre for sig (hvori de da formodentlig skulde have Lov til at skielde hverandre ud, saa meget som de vilde) o. s. v. Naturligviis svarede Cancelliet, at der ikke kunde tages Hensyn paa denne Ansøgning. — De Herrer ere ellers

om sig. Hornsyld er i disse Dage ankommen, for at etablere sig her. Strax indbøde Grundtvig og Hornsyld [o: Rudelbach] ham til en Conference, fordi de haabede at faae ham paa deres Partie. Men det vil ikke lykkes.

Jeg fik just nu et Brev fra Fogtmann i Sorøe, hvori han siger, at dersom han skulde skrive om disse Begivenheder, da vilde det være over den Text: omvender Eder, thi Himmeriges Rige er nær. Thi nær, siger han, er Himmeriget kommet dem, men de maae først omvende sig, inden det kan blive dem til Deel.

Af geistlige Ting har jeg ellers kun at mælde, at Ribe Bispestol formodentlig i disse Dage bliver bortgivet. De veed formodentlig, at De ogsaa staaer paa Forestillingen — foruden Amtsprovst Mønster, Øllgaard, Paludan-Müller og Stiftprovst Kofod. De ønsker vel neppe denne Forflyttelse — i det mindste lod min Guddatter Severine slet ikke til at have nogen Lyst at komme til denne By for Ænder og Gæs, som Helfried sagde — og ventelig bliver Bispestolen Mønster til Deel. Dog har Kofod søgt Permission for at komme herover; men man mener, at han kommer for silde.

Med megen Tak for Laanet sender jeg Tholuks Blüthen-sammlung tilbage. Den indeholder meget Interessant, men Begrebet af det Mystiske og dettes forskellige Arter er neppe skarpt nok opfattet. Jeg sender hermed en anden Bog af Tholuk: die Lehre von der Sünde etc. Skjøndt den ikke ganske tilfredsstiller mig, har den dog meget Smukt og Godt, og er skreven i en ganske anden Tone, end vore Zeloters. Men den er for rhetorisk — som han ogsaa selv klager i Fortalen — og den unge Mand skriver for Meget.

Foruden et Hefte af Bengels Archiv lader jeg endnu følge et lidet Skrivt af Autenrieth: über den Menschen. Forfatteren er en vakker Mand, og meddeler interessante Bemærkninger; men hvor fattig er dog et Menneskes Religion, som hjælper sig uden Aabenbaringen!

Det forekommer mig, som om jeg saae hos Dem Neanders Geist des Tertullians. Dersom De ikke har læst den, skal jeg sende den næste Gang. Det er en smuk Bog.

Om min holsteenske Reise har jeg vel neppe meddeelt Dem Noget. Det interessanteste Bekiendtskab, jeg gjorde, var det med Harms. Han er en meget dannet, bliid, behagelig Mand, meget forskiellig fra den Forestilling, man skulde danne sig om ham af hans Skrivter. Vi bleve meget gode Venner i den lille Times Tid, vi taledes sammen, og jeg har siden havt et vakkert Brev fra ham.

Men det er langt ud paa Natten, og jeg maae slutte. Lev med alle Deres lykkelig og vel, og erindre stedse

Deres hengivne

J. P. Mynster.

17.

Kbhavn d. 22de Novbr. 1825.

Kiere Ven!

Deres sidste venskabelige Skrivelse har jeg just modtaget, og skiøndt jeg ikke nu har Tiid til at svare saa omstændeligt, som jeg ønskede, saa vil jeg dog heller ikke lade Deres Bud drage bort ganske uden Svar.

For Meddelelsen af Deres seneste Skrivt takker jeg Dem, men jeg haaber ogsaa, at De tillader, at jeg med al venskabelig Frimodighed yttre mig desangaaende.

Jeg erkiender, at Clausens Bog næsten heelt igiennem vækker til Opposition, og det vilde været mig kiert, dersom han havde fundet, endog noget ydmygende, videnskabelig Opposition, eller endog Tugtelse. Derimod har det været mig meget ukiert, at han, der alene havde talet som Videnskabsmand til Videnskabsmænd, er strax bleven ligesom indstevnet for Mængden, der ikke veed, og ikke engang kan faae at vide, om man gjør ham Uret, eller ikke. Og efterat han er bleven nødsaget til at føre en Proces, der kan vare meget over Aar og Dag, og der ikke gielder Mindre, end Embeds Fortabelse, dersom han ikke

erholde Mortification paa de mod ham fremsatte Beskyldninger, og efterat han er bleven Gienstand for alle Samtaler, selv i Urteboder og Kieldere, som en Christendommens Fornegter, saa forekommer det mig, som om dette var Mere end nok. I Særdeleshed tilstaaer jeg, at jeg ugierne ønsker, at man skal nævne Deres — nu ogsaa Hornsylds — agtede Navn mellem Menneskers, som ingen Agtelse har, og som ingen fortjener.

Jeg erkiender fremdeles, at Clausens Yttringer om Luther ofte ere i høi Grad indecente; dog gjør De ham Uret, naar De antager, at han har kaldt Luther en ugudelig Hedning; thi skøndt dette vel kan udledes af hans Ord, saa er det dog ingenlunde hans Mening, men kun, at man af de anførte Udtryk af Luther, ikke lærer at kiende hans Modstanderes, men vel hans egen heftige Charakter.

Fremdeles gjør man Clausen jun. Uret, naar man paa ham overfører Alt, hvad der maaskee kunde gielde om senior. Det er langt fra, at Prof. Cl. er en blot Rationalist; hans Lære er meget usammenhængende, men han antager virkelig en Aabenbaring, et Guds Ord, som er over Menneskers, skøndt han ofte handler dermed, som om man kunde kalfatre det og beskære det saa meget, man vil. Uden Tvivl antager han endog Jesu overnaturlige og usyndige Undfangelse, ligesom dette er den Hængsel, hvorom Schleiermachers dogmatiske System — til hvilket Cl. bekiender sig — dreier sig.

Selv i mange Steder af Cl. Bog, der nu ere blevne meest berygtede, indeholder, blandt mange utilbørlige Overdrivelser, ogsaa meget Sandt. Jeg vilde ikke sige, som han, at Guds Ord ofte tier, hvor jeg helst vilde lytte; derimod siger jeg, og jeg tænker, enhver oprigtig Christen vil sige det [med] mig, at jeg ofte, i min Siels alvorligste Kamp, har erfaret, at det tier, eller svarer mig dunkelt, hvor jeg saa gierne vilde lytte; og der ere mange guddommelige og menneskelige Ting, mange Ting, som angaaer baade Tid og Evighed, hvor min Siel har tørstet efter en Aaben-

baring, og hvor Aabenbaringen enten tier, eller svarer mig dunkelt, eller svarer mig saaledes, at jeg først har seet Klarhed, efterat jeg Aar igiennem havde veltet Steder, der syntes at stride mod hinanden, i mit Hierte. Naar jeg nu spørger: hvorfor er dette saa? hvorfor taler Gud i sit Ord ikke saaledes, at der i enhver Sag ingen Tvivl kunde blive tilbage for den redelige Hører? hvorfor ere der Sandheder, til hvis klare Udvikling af Guds Ord der her behøvedes Aarhundrede, og andre, som endnu ikke ere udviklede i den Klarhed, vi alle ønskede? da veed jeg paa dette Spørgsmaal kun to Svar. Det ene giver den katholske Kirke, nemlig: Guds Ord er ikke den hele Aabenbaring, men Gud aabenbarer sig endnu ved Kirkens Udsagn, ved dens authentiske Forklaring, og ved dens officielle Tillæg til det skrevne Ord. Da nu dette Svar er en Fiction, blottet for Beviis af Guds Ord og af Historien, saa har jeg kun eet Svar, men som ogsaa for mig er tilstrækkeligt, nemlig dette: Gud har i sit Ord ikke villet give os et dogmatisk System, afsluttet eengang for alle, saa at nu al Fornuft og Forstand ingen Anvendelse fandt mere i Henseende til den høiere Sandhed; men den evige Fornuft taler i den hellige Skrift til Menneskets Fornuft — ogsaa et Afbillede af Guddommen, men nu, ikke blot et svagt, men et forvirret og forstyrret Billede — og vækker og leder den, og skienker den et Lys, som den aldrig kunde skienke sig selv, men som den heller ikke kunde modtage, dersom den ikke i sit Inderste var af samme Væsen, som den evige Fornuft, der har og der er Sandheden. Guds Ord vækker Menneskets Tørst efter Sandhed, lader ham aldrig vansmægte, men stiller Tørsten heller ikke saaledes, at der ingen videre Forsken skulde behøves. Saaledes overlader den vise Opdrager aldrig Barnet ganske til sig selv, men siger det heller ikke Alt, hvad han saa let kunde sige det; derimod siger han: du skal selv forske og stræbe, kun derved bliver Alt, hvad jeg vil lede dig til, virkelig din Eiendom, kun derved bliver Sandheden dig kier og

klar og levende — derfor altid fremad, kun, under min Veiledelse, ydmyg og redelig, men utrættet. Saaledes taler Gud ogsaa til hvert enkelt Menneske, og til den hele Menneskeslægt; og derfor troer jeg ogsaa, at de tre Aarhundreder, der ere hengangne siden Luthers Tiid, ikke have skullet være, og ikke have været uden Frugt.

Deres Skrivt, kiere Ven! er affattet med Indsigt og Grundighed, men jeg savner undertiden bestemt Antydning om, hvor De afviger fra Luthers — om ikke Mening, saa dog hans Yttringer. Jeg tænker herved i Særdeleshed paa Luthers, af Dem anførte heftige Yttringer, hvorved han vil ophæve den anden Tavle af Loven, imedens han følger den første, ophæve eller tilsidesætte Kierligheden, medens han kæmper for Troen. Han meente det sikkert ikke saaledes, som han mangen Gang sagde det, De sikkert endnu mindre — thi derefter lod ethvert Kietterbaal sig retfærdiggjøre. Efter min Overbeviisning skulle alle Bud altid følges, de smelte sammen i det ene gudbehagelige Sindelag, og derfor kan det gielde, at hvo der støder an i eet Bud, er skyldig i dem alle.

Der var saa Meget at sige pro og contra om alle disse Materier, at jeg aldrig blev færdig, dersom jeg skulde sige Alt, hvad der ligger mhg paa Hierte. Tillad mig endnu kun een Indvending. De siger, at De antager den hellige Skrivt efter Kirkens historiske Vidnesbyrd. Dette siger Grundtvig ogsaa. Men, hvorpaa kiender jeg da Kirken, den sande christelige Kirke fra de falske Kirker og deres falske Vidnesbyrd? Ved Fornuften? ved min blotte Fornuft, uden Veiledning, uden Vægtskaal, thi denne har jeg ikke, naar jeg ikke først har Christi Ord, hvorefter, saavidt jeg skiønner, det alene kan bedømmes, om en Kirke er christelig, som den udgiver sig for. Jeg for min Deel antager den hellige Skrivt først og fremmest efter hvad de Ældre kaldte Guds Aands Vidnesbyrd i min Aand; naar jeg drikker af en Kilde, og jeg føler mit hele Væsen vederqvæget, da behøver jeg intet Vidnesbyrd om, at der er en Kilde, at

den er reen og lædskende. Men forsaavidt jeg behøver Vidnesbyrd, for at afvise enten mine egne Tvivl i kolde, vanhellige Timer, eller Andres Indvendinger, da henter jeg disse udvortes Vidnesbyrd, vel af Historien, men ikke af Kirken, thi de forskiellige Kirker veed jeg ikke at skielne, før jeg allerede har det, hvorefter Kirken skal dømmes, men som Kirken ikke skal dømme, nemlig Guds Ord; og et Vidnesbyrd fra Celsus, Porphyrius eller hvilkensomhelst Kietter, Vantro, Ugudelig fra hine Tider er mig i denne Henseende, nemlig for at finde de udvortes Beviser for de hellige Skrivters Authentie, ligesaa vigtigt, ja maaskee fuldt saa vigtigt, som fra den mest rettroende Kirkefader. Grundtvig begyndte i denne Striid med at sætte Kirken over Bibelen; allerede har han (see theol. Maanedsskrift for November S. 161) giort det uhyre Skridt at give Psalmer og Katechismus Forrangen for Bibelen, og at kaste Bibelen hen imellem allehaande Skrimmelskrammel af Bogstaver; og hvo veed, hvorhen den fremfusende, i Bund og Grund uredelige Mand endnu kan komme. Jeg veed, min ærede og elskede Ven! at De vil læse dette Sted med den samme Fortørnelse, som jeg; men hvorfor vil De da i en saaledes begyndt og saaledes ført Striid kun synes at være mod den ene Part? — Jeg bekiender for Gud og Mennesker, at jeg er mod dem begge. —

Tilgiv mig nu, kiere Ven! min frimodige Tale, eller modtag den med det samme venlige Sind, hvormed den her er nedskrevet — meget ufuldstændig, men saaledes, som Tiid og Omstændigheder tillod det. De vil ogsaa deri finde noget Svar angaaende min Mening om Fornuftens Forhold til Aabenbaringen. Et fyldestgiørende Skrivt desangaaende kiender jeg ikke, men jeg læser ogsaa kun Lidet om denne Materie, hvori jeg troer at være paa det Rene med mig selv.

Det er — til al Lykke — en falsk Efterretning, at der skulde være nedsat en Commission i Anledning af den Grundtvigske Sag. Den gaaer sin Gang for Retterne, og

vil uden Tvivl gaae der, uagtet Gr., som bruger alle Procuratorkunster for at forhale Sagen, skal ville procedere til Afviisning. Efter min Formening er det ogsaa det Bedste, at Alt her gaaer den sædvanlige Gang. Det gielder nemlig ikke det Spørgsmaal, som ingen Ret og ingen Commission kan afgjøre, om Gr. eller Cl. Lære er christelig Sandhed, men kun om Gr. har havt lovlig Ret til at beskylde Cl. for at stille sig i Spidsen for Guds Ords Foragtere i Landet. Efter Loven skulle Superintendenterne, naar de anklages for falsk Lære, dømmes af Høiesteret, altsaa vel og en Professor extraordinarius.

De veed formodentlig nu, at Stiftsprovst Kofod i Ribe er bleven Biskop —!!!

Det Hefte af Bengels Archiv, som jeg sidst glemte, vedlægger jeg nu, i det jeg i største Hast maa slutte.

Stedse Deres hengivne
J. P. Mynster.

、 18.

Kbhavn d. 14de Decbr. 1825.

Kiere Ven!

Med sand Glæde har jeg modtaget, og med sand Agtelse har jeg læst Deres sidste Brev. Jeg ærer — og ikke fra i Dag eller i Gaar, Deres redelige Sandhedskierlighed og Deres grundige theologiske Indsigt; og naar jeg har tilladt mig nogle Indvendinger mod Deres sidste Skrivt, saa er det kun Meninger, som jeg underkaster Deres Om-dømme, men som jeg saa meget mindre kan ansee for ufeilbare, som jeg bekiender, at om jeg end er sine studio — thi jeg kan vist ikke falde paa at antage mig det Clausenske Partie, uden forsaavidt, at man ogsaa kan gjøre en Skielm Uret — saa er jeg ikke ganske sine ira, da virkelig Grundtvigs og Rudelbachs Fremgangsmaade er mig imod i inderste Hierte. Derfor kiere Ven! hverken kan eller vil jeg modtage Deres saa kierlige og tillidsfulde Tilbud, at være den endelige Dommer i Henseende til

Udgivelsen af Deres Skrivt om Treenigheden; men jeg skylder Dem uden Forbeholdenhed at sige mine Tanker derom; hvilket jeg ogsaa siden skal gjøre, men først Eet og Andet om de Materier, hvorom Deres og mit sidste Brev handle.

Jeg tilstaaer, at det fattes mig aldeles paa Lyst til saaledes at studere Cl. Bog og sætte mig ind i hans Tankegang, at jeg kunde sige, hvad der er hans Lære; og jeg tvivler ogsaa meget om, at dette vilde lykkes mig med en Bog, hvor saa Meget er sat paa Skruer, og hvor saa ofte een Side modsiger den anden. Men just fordi dette er saa, synes det mig ikke ganske rigtigt, naar man udelukkende holder sig til det i Bogen, der strider mod Troen, og forbigaaer, hvad der stemmer overeens med den. Og Meget af dette Sidste er upaatvivlelig Cl. oprigtige Mening. Naar saaledes Cl. lærer og antager, at den Samling af hellige Skrifter, som udgør vor Bibel, saaledes ved Guds Forsyns særdeles Foranstaltning er bestemt til at have den høieste Autoritet i Troessager, at hvis vi endog med Vished kunde erholde Kundskab om Udsagn af Jesus, som ikke findes i Skrivten, da kunde disse ikke ganske staae ved Siden af dem, der ere os bevarede i den h. Skrivt, saa kan denne Paastand være underlig og ubevislig, men den viser dog upaatvivlelig Ærbødighed for den h. Skrivt, og jeg begriber ikke, hvorledes Grundtvig kan beskyldes en Mand, der lærer dette, for at stille sig i Spidsen for Guds Ords Foragtere i Landet. Naar De taler om de modstridende Sætninger, der »inden en vis Grændse« — som han strax efter udtrykkelig føier til — skulle kunne lade sig udlede af den h. Skrivt, da er det neppe hans Mening, at disse Modsætninger ligegodt kunne lade sig optage i den christelige Troeslære, men kun, at den christelige Troeslære ikke kan komme istand, med mindre man bruger Fornuften ved at begrunde, sammenligne og udvikle Skrivtens Lærdomme, og at, da denne Bygning først langsomt opføres, saa tillader den protestantiske Kirke

Frihed i Læren, forsaavidt denne dog har Noget i den h. Skrivt at holde sig til. I Bestemmelsen af denne Frihed gaaer han vistnok for vidt, men dog ikke saa vidt, som hans Modstandere antage, og han selv mener sikkert i sit System at kunne forlige, hvad der synes modstridende.

Cætera desunt¹⁾).

19.

Kbhavn d. 24de Jan. 1826.

Min kiere Ven!

Jeg har i Gaar og i Dag alvorligen havt isinde at besvare Deres sidste venskabelige Skrivelse, da just Deres Bud kommer, og derved opfordrer mig til at giøre Alvor deraf, og endnu i Aften at henvende et Par Ord til Dem. Aarsagen, hvorfor dette hidtil ikke er skeet, er fornemmeligen den, at jeg Intet har havt at mælde om Lillehedinge, og ventet paa at faae Noget at vide. Nu erfarer jeg for at Par Timer siden, at Biørnsen er kaldet til Kongsted; videre kan jeg tilføie — men dette bliver for det Første mellem os — at Lillehedinge bliver den Leth tilbudet, som var i Huset hos Grev Moltke, og nu er ordineret Katechet i Weile. Vil han have det, saa faaer han det, og dette synes ogsaa ganske billigt. Men da han er ugift, sygelig, hypochonder, saa er det et Spørgsmaal, eller maaskee det Sandsynligste, at han afslaaer Tilbuddet. I saa Fald ville, saavidt jeg har kunnet mærke, Vilh. Thaning og Nyholm være de nærmeste Concurrenter, og da Thaning er ældst Præst, vil han uden Tvivl blive Seierherren. Thanings Kald er paa Knuthenborg, og altsaa har Gr. K., som Bestyrer af Grevskabet, jus proponendi. Men Kaldet skal være maadeligt, det er paa Lolland, og da Deres Søn, saavidt jeg veed, finder sig ret vel i sin Stilling, og Intet har at haste efter, saa veed jeg ikke, om han just skulde gribe denne Leilighed — som ikke just synes saa meget

¹⁾ Se nedenfor S. 493.

indbydende — og ikke hellere vente, til noget Bedre kunde tilbyde sig. Men saafremt Deres Søn vil søge det, da er det uden Tvivl nødvendigt, at han nu absolverer absolvenda. Beslutter han sig dertil, da hav den Godhed at lade mig det vide, for at jeg atter kan tale med Gr. M. derom, skiondt jeg ikke veed, hvad jeg kan udrette, da det forekom mig ved den forrige Samtale desangaaende, som om M. — hvorvel han Intet udtrykkelig sagde derom — i Grunden meente, at Deres Søn vel kunde endnu blive noget hos hans Svoger, og som om han maaskee denne Gang hellere vilde hielpe paa en Anden, f. Ex. Gottlieb Schönhayder, hvis Alder havde rørt ham. Men alt dette sub rosa.

De har venskabeligen forlangt Meddelelsen af den Begyndelse til et Brev, som jeg omtalte. Da jeg endnu imellem mine Papirer finder det eneste Blad, som var blevet beskrevet, saa vedlægger jeg dette, skiondt det næsten Intet indeholder af hvad jeg vilde sige, og jeg deri næsten kun fremtræder som paa en vis Maade advocatus Diaboli. Det Vigtigste af hvad jeg-fremdeles havde isinde at yttre, har jeg mundtlig omtalt. Nu føler jeg ingen Drivt til paa nærværende Tiid igjen at optage Traaden. Man hører næsten Intet mere om Striden, og af Dagbladene er det, saavidt mig bekiendt, endnu kun Telegraphen, der tygger Drøv derpaa. (Dette Blad annoncerer f. Ex. i Avisen blandt Indholdet af et Nummer: om Mynsters og Michelsens Prædikener. Men paa det Sted findes kun: »disse Prædikener har jeg ikke læst, og kan altsaa ingen Mening have derom«!!!). Det theologiske Maanedsskrift synes at gaae i Langdrag, og jeg længes ikke efter Fortsættelsen. Rudelbachs aandelige Feldtraab har De vel læst. Det er et Styverfængerie, og det vilde være mig meget let at afbevise Beskyldningerne mod mig, dersom jeg gad have mere med de Mennesker at bestille, end jeg nødes til. — At Deres Skrivt i det Hele er blevet optaget med den Agtelse, dets Forfatter fortjener, har meget glædet mig.

Nogle Blade have vel gjort Mine til Angreb, men det er ogsaa blevet derved. At Dr. Baden har været i høi Grad galant i sine Yttringer derover i Østs Archiv, er vistnok pudseerligt; men da han er et af de ondskabsfuldeste Mennesker (som han atter i disse Dage har viist ved et Anfald paa J. Møller, i Anledning af hans Ægteskab med en ung Kone, hvilket Angreb hører til det Nederdrægtigste, jeg nogensinde har læst), saa er det dog godt at slippe saaledes fra det med ham.

Men skøndt nu Stridens Heftighed har lagt sig, som vel er, saa glæder jeg mig dog ved at vide, at den har havt mangan god Følge til at vække Eftertanke hos alle Partier. At den nærværende øieblikkelige Ro kun er en Vaabenstilstand, veed jeg meget vel; nye Udbrud ville og skulle komme, men jeg frygter dem ikke, thi hvor Aanden ytrer sig — som nu i den danske Kirke, der maa der ogsaa være Striid, og vor Kirkes Stilling forekommer mig i det Hele saa fri og saa meget lovende, at jeg vistnok er meget langt fra at finde, at den har »Trængselsdage«.

Jeg sender herved: Olshausen über die biblische Schriftauslegung. Den er meget svævende, uden bestemte Omrids, som overalt hans allegoriske Fortolkningsprincip ikke lader sig holde. Vistnok gieldte, hvad der med al Rette kaldes Prophetie, ofte det Nærmeste, det, der allerede var ligefor Øinene; men de bestemte Forjættelser vare givne, og den prophetiske Aand havde giennemtrængt Israel; denne udtalte sig ofte saaledes over det Enkelte, som just var tilstede, at dette ikke kunde bære det, men at Talens Betydning først kunde opfyldes i alle Forjættelsers Gienstand. — Jeg sender ogsaa Köppens Philosophie des Christenthums — ikke for Bogens Skyld i det Hele, thi den er kun tynd, men fordi der i Slutningen af Afsnittet om Christus og i Anmærkningerne dertil forekomme Noget om Treenigheden, som kunde interessere dem.

Lev vel, kiere Ven! Min Hilsen til alle Deres.

Deres hengivne J. P. Mynster.

20.

D. 21de Mai 1826.

Kiere Ven!

De hører endelig engang igien lidt fra mig. Jeg er uophørlig saa sysselsat med mange og heterogene Gienstande, at jeg har Vanskelighed med at faae et privat Brev istand.

Jeg sender herved a) tillaaens: Stäudlin über die Ehe. Den gode Mand gjør sig efterhaanden sine mange Bøger vel lette, thi det er dog nu blot en farrago, men uden historisk Orden og Kritik; saa at Samlingen vel kan være brugbar, men trænger stærkt til at digereres. b) som en ringe Foræring α) et lidet Skrivt af mig om Identitet, som ikke er meget interessant, men dog maaskee kan være nyttigt som en Anmodning til Vedkommende, at tænke ved hvad de sige. β) Olshausen über biblische Schriftauslegung. Da Skrivtet behagede Dem noget, og Forfatteren har sendt mig et Exemplar foruden det, jeg allerede havde, saa tillad, at jeg offererer det. γ) 2 Dissertationer — af de øvrige har jeg endnu intet Exemplar tilovers.

Fogtmanns Dissertation er grundig og christelig. Mange enkelte Beviser have maaskee ikke tilstrækkelig Beviiskraft, men i det Hele har han fyldestgiort, hvad han havde paa-taget sig; og han skriver et Latin; som man sielden seer Mage til. Det smager ganske efter Kiernen, og er virkelig delicat at læse.

Faber bedømmer De sikkert for strengt. Jeg skionner ikke rettere, end at han er en agtværdig og sandhedskierlig Mand, hvis Anskuelse mere og mere uddanner sig christelig; hvorfor man, som mig synes, hellere skulde optage ham venlig, end forstøde ham. Quilibet præsumitur bonus, donec contrarium probatur. Men han skriver noget forskrækkeligt Latin, saa det vil være svært at komme igiennem hans Dissertation. — De øvrige Dissertationer har jeg endnu ikke rigtig seet paa.

Det er Dem da sikkert bekendt, at det omsider, efter mange Aars ufortrødne Bestræbelser, synes at lykkes Grundtvig at blive forrykt. Imidlertid gjør hans halvgale Skridt formodentlig mere Opsigt i Landet, end i Hovedstaden; thi her synes man allerede næsten at have glemt ham over Prindser og Prindsesser, Illuminationer og Dissertationer, forventende Decorationer og Titler m. v. Jeg kan ikke noksom sige, hvor mæt og træt jeg er af ham, Rudelbach, Lindberg, Holm, Egge — saavel som af de Modsatte, og Alt, hvad der vil danne Partie. — Dog, man faaer at lade Klinten groe mellem Hveden, indtil Herren sondrer det Rette fra det Urette. Han alene kan det tilbørligen.

Af Biskop Tetens have vi faaet en Lovtale over Anscharius, der intet Ondt synes at indeholde, men er affattet i saa forskruede Constructioner, at man neppe kan holde ud at læse den.

Der er bragt i Forslag, at Kbhavns Ministerium skulde samlet udgive sine ved Jubelfesten holdte Prædikener. Kommer det istand, vil det blive en meget broget Samling, men ellers et ganske mærkværdigt Actstykke til vor Kirkehistorie.

I Morgen confirmeres vor unge Prinds. Confessionarius var syg, saa Biskoppen nær var kommen til at confirmere ham, men nu er Liebenberg igien istand.

Seminarielærer Boye er bleven Præst i Søllerød. Hvo der bliver Grundtvigs Successor, er vanskeligt at sige.

Mere erindrer jeg nu ikke at fortælle, og har heller ikke vel Tiid til Mere. Tag venskabeligen tiltakke med saadanne henkastede Ord, thi vilde jeg ikke skrive saaledes, blev det mig næsten umueligt at lade høre fra mig.

Deres hengivne

J. P. Mynster.

Brøndsted er nu i London. Den 1ste Livraison af hans Værk er 'nu udkommen; det er et lærd, og meget

smukt udstyret Arbejde — lidt vidtløftigt. I Paris er det blevet meget vel modtaget. Men han er i endeel Forlegenhed derved, at den Londonske Boghandler, som havde overtaget Forlaget af den engelske Udgave, har spilt Fallit.

21.

Kbhavn d. 23de Novbr. 1826.

Kiere Ven!

Jeg sender Dem herved min venskabeligste Tak for Deres theologiske Afhandlinger, og for den kierlige Maade, hvorpaa De deri har omtalt mig. Jeg selv behøver vist ingen ny Forsikkring om Deres vedvarende Venskab, men Deres Yttring kan dog tiene til Vidnesbyrd om, at vi ikke forsage hinanden, fordi vi under nærværende theologiske Stridigheder see Adskilligt paa noget forskiellig Maade. I det Væsentlige ere vi upaatvivleligen enige, nemlig i at bøie os for Aabenbaringen, i at erkiende den for en overnaturlig Meddelelse fra Gud, i den Overbeviisning, at hverken Menneskets Tænkning eller hans Gierning kan frelse ham, men at Menneskeslægtens Frelse er deri, at Guds Søn er kommen til Verden og har givet sig selv hen til en Forsoning for vore Synder. Endskiøndt i vort Fædreland for nærværende Tiid ikke det rationalistiske og heller ikke det naturalistiske Partie, men snarere det pietistiske er det overmægtige, og endskiøndt jeg derfor i dette Øieblik finder det fornødent oftere, end sædvanligt, at prædike mod det overhaandtagende Hyklerin, som ytrer sig selv hos Saa-danne, hvor man mindst skulde vente det, og som gierne vilde tvinge al Lærefrihed i vor Kirke, hvorimod det tillader Enhver for sig selv eller iblandt fornemme Folk — der naturligviis ere ophøiede over de Fordomme, som de gierne vilde, at Almuen skulde holde fast ved — at troe saa Lidet, de ville, eller, om man behager, slet Intet: saa erkiender jeg dog aldeles Nødvendigheden af, at vi bestandigen fortsætter Kampen mod Naturalismen; jeg gjør

det selv, og glæder mig over Enhver, der med Kundskab og Sandhedskierlighed vil tage Deel i Striden.

Saaledes billiger jeg aldeles det Væsentlige i Deres Anskuelse af Troen paa Guds aabenbarede Ord; men De ville tillade mig at fremsætte nogle Poster, hvori jeg ikke er enig, og dette paaligger mig desto mere, da jeg derved befinder mig i en Tilstand af Selvforsvar, i det jeg nemlig ikke kan opgive, hvad jeg har yttret paa flere Steder, og fornemmelig i min Udvikling af Begrebet Tro.

Hvad jeg især savner i Deres første Afhandling er en bestemt Forklaring om, hvad De forstaaer ved Fornuft; thi dette, at den er det Ideale i Mennesket, er dog nok for vagt. Det forekommer mig, at man endnu hænger fast ved den Forestilling, som fornemmelig udtalte sig lydelig i den Wolffiske Skole, at Fornuften er Menneskets Evne til at tænke, og altsaa en Deel af Forstanden eller Tænke-Evnen. Dersom dette Begreb af Fornuften var rigtigt, da maatte jeg aldeles indrømme, at Sandheden er langt over Fornuften, thi Mennesket kan sikkert ikke uden Hielp slutte sig til Sandheden, han kan ikke engang, efterat han har erholdet guddommelig Hielp, naae den med sine Slutninger. Overalt kan og skal Mennesket ikke opfinde Sandheden, men kun finde den, thi den er stedse et Givet. Men skal Mennesket kunne søge og finde Sandheden, da maa han ogsaa have en Evne til at modtage, og til en vis Grad fatte den. For denne Evne veed jeg intet bestemt Navn, uden: Fornuften; thi Hiertet eller Følelsen ere altfor ubestemte Udtryk. Jeg har derfor tiltraadt Jacobis Forestilling, hvorefter Fornuften er Sands for, eller Evne til umiddelbar at erkiende, at føle, anskue det Oversandselige. Skjøndt det nu forekommer mig rigtigt at sige, at Fornuften i Mennesket er en Gnist af den guddommelige Fornufts klare Lue, eller af den Fuldkommenhed, hvormed Gud giennemskuer alle Ting, og at det er formedelst Fornuften, at vi ere Guds Slægt, saa maa vi vistnok holde den Erkiendelse fast, at Fornuften i Mennesket er

omtaaget, forvansket, fordærvet, at han altsaa behøver Veiledning af den guddommelige Fornuft. Og ligesom den lavere Sands ikke frembringer den sandselige Verden, men opfatter den, naar den falder i Sandsen, saaledes ogsaa Fornuften den oversandselige Verden. — I den sandselige Verden kan der være Meget, som er høiere eller finere, end min Sands formaaer at fatte, f. Ex. Ætheren; men naar jeg dog antager en Æthers Virkelighed, da skeer det ved Slutning, og er altsaa en Forstands-Overbeviisning; denne kan have en meget høi Grad af Sikkerhed, men den har dog ikke den levende Kraft i mit Sind, som det, jeg ikke blot slutter mig til, men fornemmer som virkeligt med mine Sandser. Saaledes ogsaa dersom Aabenbaringen forkynder Sandheder, som ere over min Fornuft, da kan jeg, naar jeg først er overbeviist om Aabenbaringens Sandhed, bøie mig derfor; jeg slutter da saaledes: jeg veed, at Aabenbaringen kun indeholder Sandhed; men Aabenbaringen indeholder denne Lærdom; altsaa er denne Lærdom Sandhed. Dette er en Forstands-Overbeviisning; den kan være meget rigtig, men den er kold, den giennemtrænger ikke mit Væsen, gjør ikke et nyt, et bedre og tillidsfuldere Menneske af mig. Derimod, dersom min Fornuft oplades, saa jeg kan fornemme Sandheden, og ikke behøver at slutte mig til den, saa jeg dybt i mit Inderste føler al dens Kraft og al dens Trøst, da troer jeg ikke blot for et udvortes Vidnesbyrds Skyld, men jeg har et indvortes Vidnesbyrd, formedelst hvilket jeg troer, om det end ikke endnu er lykket min Forstand at bringe denne Sandhed i klar Forbindelse med alle andre erkjendte Sandheder: Saaledes Læren om Forsoningen. Jeg vilde troe den blot paa den hellige Skrivts Vidnesbyrd, dersom jeg end ikke havde erkjendt dens Kraft til Menneskets Fornyelse og dens Trøst; men da vilde min Kundskab kun være Forstandens kolde Værk. Men nu har min Fornuft fornummet og følt denne Læres Fylde og Salighed, og derfor tør jeg vel sige, at jeg har en levende Tro derpaa, hvorvel min Forstand ikke

kan rose sig af, tilfulde at have giennemskuet Forsoningens Hemmelighed.

Ved Sammenligningen mellem de saakaldte Rationalisters og den romerske Kirkes Lære forekommer det mig, som om Sammenligningspunctet ikke ganske træffer sammen. Thi Katholikerne udgive jo ingenlunde Pavens eller Conciliernes Decreter for et Product af en menneskelig Fornuft, men tværtimod for en Meddelelse af den guddommelige Fornuft, eller for den Hellig Aands Indgivelse. Vil man sige, at dette ere de i Virkeligheden ikke, men kun et Værk af virkelig Fornuft, da negter jeg det Sidste; jeg seer ingen Fornuft, men Ufornuft, Herskesyge, Rænker, Overtro deri. Overalt er det den romerske Kirkes Lære, at alle andre Mennesker skulle tage deres Fornuft fangen under et Menneskes (Pavens) eller nogle Menneskers (Conciliernes) Autoritet; derimod er det Rationalisternes Lære, at ingenslags, ikke engang den christelige Aabenbarings, Autoritet gielder. Saaledes er den (vistnok meget upassende) saakaldte Rationalismes Charakteer Tøileløshed, og Romanismens aandeligt Slaverie. Forsaavidt det derimod er Deres Mening, at Anarchie ogsaa her hører til Despotismus, eller at aandelig Frækhed arbejder den romerske Overtro i Hænderne, da er jeg aldeles enig; kun maa man ikke glemme, at der i det modsatte Partie findes de, som gjøre dette ligesaa meget.

Endelig kan jeg ikke samtykke, naar De synes at gjøre fælles Sag med Rudelbach og Sartorius for at angribe Kant. Ikke blot synes dette mig overflødigt, da nu Ingen læser Kant, uden de, der ville angribe ham; men det er uden Tvivl uretfærdigt, naar man bedømmer store Mænd efter en anden Tiids Maalestok, end den, hvori de have levet. Jeg for min Deel finder ikke min Fyldestgjørelse i Kants Philosophie, men meget mere i Jacobis, jeg veed, at den Mindste i Himmeriges Rige er større end han, eller, at den Mindste, der har sand christelig Følelse, har noget uendelig Stort, som fattedes Kant; desuagtet

kunde jeg næsten sige, at iblandt dem, der i vore Tider ere fødte af Qvinder, er ingen Større opstanden. Jeg vilde næsten kalde ham vor Tiids Johannes den Døber, og jeg er overbeviist om, at han har viist mange Enkelte, og maaskee den hele tydske og danske protestantiske Kirke igien til Christum. Mig synes, at det aldrig skulde glemmes, at det var ham, der kulkastede hele den materialistiske Philosophie, og ham, der først igien, imod sin hele Tidsalder, vidnede om Menneskets radicale Fordærvelse, og om Nødvendigheden af, at der for den guddommelige Retfærdighed maa være en Erstatning for Menneskets Synd, som Mennesket ikke selv kan tilveiebringe. Saa kan det vel tilgives ham, at han, igien befangen i sin Tids Forestillinger, ikke fandt denne Erstatning i Christi Forsoning, om hvis Person han dog stedse talede med den dybeste Ærefrygt.

I Deres Afhandling om Treenigheden er jeg aldeles enig i Henseende til Deres Forestilling om Sønnen, hvis Idee Speculationen neppe paa anden Maade kan bemægtige sig. Derimod fyldestgør Undersøgelsen om den Hellig Aand mig mindre; den forbindende Kierlighed kan neppe siges at indeholde det hele guddommelige Væsen, og altsaa ikke at være en egen Person i Guddommen; og Fader og Søn kunne neppe siges mere at være Eet i den H. Aand, end Aanden og Sønnen i Faderen, eller end Aanden og Faderen i Sønnen, saa at her intet Charakteristisk er.

Jeg har saaledes i al Korthed og Oprigtighed fremsat mine Tanker fornemmelig om de Puncter, om hvilke jeg tilforn offentlig har yttret en anden Mening. Jeg mener vist ikke, at min Mening altid er den rette, men da jeg er mig bevidst, at min Forestillingsmaade er en Frugt af lang, alvorlig og redelig Forsken, saa vil De ikke fortryde paa, at jeg forsvarer den, indtil jeg finder Grund til at opgive den.

Ørsted har nu udgivet Fortsættelsen af sin Afhandling. Den synes mig i det Hele fortræffelig. De vil deri finde hans bestemte Erklæring, at han aldeles tiltræder den

athanasianske Udvikling af Treenighedslæren, som et saa fuldkomment Udtryk for den christelige Speculation, som vel nogensinde kan findes. Hvad man har ment at finde i det første Stykke imod Treenighedslæren, er blot Misforstaaelse; men jeg tilstaaer, at nogle Udtryk kunde give Anledning dertil, naar man ikke saae paa det Hele. Men deri giver jeg Ø. fuldkommen Ret, at vi vilde afskrække Mange af dem, vi helst maatte ønske til Medlemmer af vor Stand, at vi vilde besnære mange redelige Mænds Samvittighed, og frembringe mange Hyklere, dersom vi vilde forklare Præste-Eden saaledes, at Ingen kunde aflægge den med en god Samvittighed, uden Den, hvis Speculation allerede var enig med de symboliske Bøger selv i de Sætninger, der ikke kunne blive Gienstand for Foredraget i Kirken.

Jeg har i dette Øieblik Intet at sende med, uden en lille Bog af Delbrück. Det er et meget umodent Product, men dog forsaavidt mærkværdigt, at man seer, det er ikke alene hos os, at der arbeides paa at forgude det apostoliske Symbolum og nedsætte den hellige Skrivt. Vi ville saaledes vel snart igien være ganske inde i de syncretistiske Stridigheder, hvilket Katholikerne med megen Fornøielse ville see.

I Øvrigt glæder jeg mig over, at De i Deres Afhandlinger med saa meget Maadehold har undgaaet al directe Deeltagelse i vore nærværende Stridigheder. Jeg haaber derfor, at De vil blive uanfegtet, og at De i Fred vil kunne fuldende Deres Arbeide over Traditionen, efter hvilket jeg længes meget.

Lev saa vel, som det ønskes Dem af

Deres hengivne Ven

J. P. Mynster.

22.

Kbhavn d. 27de Febr. 1827.

Temmelig længe, kiere Ven! har jeg ladet Dem vente efter Svar paa Deres tvende sidste venskabelige Skrivelser.

Jeg har nu mere Arbeide, end forhen — skjøndt jeg ogsaa forhen ikke havde saa Lidet deraf; fremdeles synes Folk her i Staden, til Trods for de dyre Tider, at være blevne endnu mere selskabelige, end sædvanligt; endelig kommer man ind i videnskabelige Arbeider eller i Læsning, som opsluger de faa Fritimer, der blive tilovers; og saaledes gaaer — Gudskeelov! — den ene Uge uformærket efter den anden.

Ved mine Anmærkninger i Anledning af Deres theologiske Afhandlinger har det vist ikke været min Hensigt at tilkiendegive, at jeg meente mig personligen angreben af Dem; men kun, at De tildeels havde angrebet en Mening, som jeg havde paataget mig at forsvare. Naar jeg nemlig har i min Afhandling om Troen søgt at vise, at efter consequent Talebrug maa Fornuften være den Evne, hvormed man troer, saa er Troen i Mennesket ikke andensheds, end i hans Fornuft, og altsaa kan der ingen Striid tænkes imellem Tro og Fornuft, men naar han ikke troer, saa er det ikke, fordi han misbruger sin Fornuft, men fordi han ikke bruger den. Jeg har ikke overseet de mange Steder i Deres Afhandlinger, der ganske stemme overeens med min Mening, og hvor De lægger det samme Begreb om Fornuften til Grund, som jeg. Men det forekommer mig, som om der mangan Gang indtrænger sig et andet Begreb om Fornuften, som jeg ikke kan ansee for det rigtige, men hvorom jeg tilstaaer, at der kan være Anledning til forskiellige Meninger; og naar dette sidsfe Begreb antages for det rette, da blive mine Sætninger, der gaae ud fra mit Begreb om Fornuften, urigtige. Dersom saaledes Twesten har Ret — hvilket jeg ikke troer, at han har — at man før Jacobi almindeligen ved Udtrykket Fornuft forstod Reflexions-Evnen, da kunde man vistnok ikke sige, at Fornuften er den Evne, hvormed Mennesket troer. Luther tog mangan Gang Fornuften i denne Betydning, men da vilde han uden Tvivl ogsaa have sagt, at Læren om Treenigheden strider mod Fornuften, ligesom

han fandt næsten alle christelige Læresætninger stridende mod Fornuften, og derfor vilde have denne taget til Fange under Troens Lydighed. Paa enkelte Steder taler han om Fornuften med de høieste Udtryk, men sædvanligere er det ham at ansee Fornuften som en Fiende, der opspinder alle de Tvivl mod den christelige Betragtningssmaaade, som ideligen tilbyde sig for os, naar vi kun opfatte Alt sandse-ligen. Skal dette sidste Begreb staae ved Magt, er Fornuften ikke Andet, end en i den timelige Betragtningssmaaade indviklet Reflexions-Form, da maae vi upaatvivleligen tale ganske anderledes om den, end dersom den er vor Sands for det Evige og Guddommelige. Men er den dette, hvorfor polemisere vi da imod den, som om den kunde tiltage sig for Meget? Polemiken, synes mig, maatte da gielde Menneskets hovmodige Villie, som ikke vil bruge Fornuften. Forsaavidt Mennesket ikke opfatter Guds Aabenbaring, er han ufornuftig, hvor megen Forstand han endog maatte bruge i det Timelige. Forsaavidt Mennesket opfatter Aabenbaringen urigtigt, da naaes det med Fornuften, som med den Guulsottiges Syn, der er forvansket og fordærvet; men da maa man søge at helbrede Fornuften (d: at giøre Menneskets Inderste ret, at vække den sunde Fornuft, der dog stedse er tilbage i ham), ikke at udslukke den, thi han kan dog kun modtage den Tro, vi ville bringe ham, med Fornuften, og med sin Fornuft, ikke med min, og ikke med Guds, ligesom den Guulsottige ikke kan see uden med sit Øie, og ikke see rigtigt, førend Øiet er helbredet, det vel sige, førend hele Legemet er blevet sundere.

Hvad det angaaer, at jeg i et Brev har kaldet Fornuften en Gnist af det guddommelige Liv, da vilde det være en lang og svær Undersøgelse, som ret skulde udtømme Fornuftens Væsen. Jeg tillader mig her kun et Par Ord derom. Fornuften er, som theoretisk Evne, den Evne, hvorved Sielen trænger giennem det udvortes overfladelige Skin, og seer det Sande, i sig selv Overeens-

stemmende, det Evige og Himmelske. Men den er ogsaa, som praktisk Evne, den Evne at fremstille i vort Levnet og i Verden det Sande, Harmoniske, Evige og Himmelske. Men er der da ikke en Guddomsgnist i os?

Mit Votum er derfor, at saavist som vi bør vise den menneskelige Natur i dens dybe Fordærvelse, og Menneskets Uformuenhed til at ophielpe sig selv uden guddommelig, uden overnaturlig Bistand, saa maae vi dog holde Fornuften i Ære, som er den Haand, der griber Staven, hvilken Christi Evangelium rækker. Det har efter min Overbeviisning de skadeligste Følger for Livet og Christendommen, naar man lader haant om Fornuften, ja selv om Forstanden. Thi vi skulle jo dog sandeligen være Christne med al Fornuft og Forstand, som Gud har givet os. Og hvorfor kunne vi ikke gierne anprise Christi Evangelium med al Iver, uden at ivre mod Fornuften, naar vi kun tilbørligen ivre mod alt Hovmod, det være saa frækt eller hykkelskt?

Kiere Ven! kan man dog uden Bedrøvelse see det uforsonlige Had, hvormed den skumle Clique, der nu vil dominere i Kirken, vedbliver at forfølge det Clausenske Navn, og at udskrige det for Spekhøkere og Skomagere, der dog sandeligen aldrig ville læse Clausens tykke Bog? Eller den Arrogance, hvormed f. Ex. Hr. Busck søger at drage Almeenhedens Opmærksomhed hen paa sig ved en saa ubetydelig Piece, som den, han nu har affasket om en saa hellig og vigtig Materie? — Dog nok herom.

Jeg har saa nær opskrevet baade mit Papiir og min Tiid, at jeg kun endnu korteligen kan mælde, hvad jeg herved sender — i Mangel af Bedre. Først nemlig det sidste Bind af Bengels Archiv. Dersom Steudel vil fortsætte det, da er det meget at ønske, at han vil behandle de følgende Hefter bedre, end det sidste af dette Bind, hvilket han har redigeret, thi det indeholder næsten Intet af det, der burde findes i dette Archiv. Dernæst lader jeg følge til Giennemsyn — til Giennemlæsning er den ikke værd — Eschenmayers einfachste Dogmatik, et Skrivt, der

er affattet næsten uden al dogmatisk Kundskab, og hvori den originaleste Idee er den, at Guds Frihed bestaaer deri, at han ligesaa vel kunde have gjort Ondt til Godt, som det nu vilkaarligen har behaget ham at giøre Godt til Godt. Virkelig en original Tanke! — Jeg kunde endnu sende De Wettes Einleitung in das N. T., men det lønner ikke Umagen, da den ikke indeholder, uden hvad man ofte har hørt, uden al sand Kritik. Han mener i Fortalen, at man ikke vil beskyldte ham for overdreven Tvivlesyge; saavidt jeg erindrer, betvivler han heller ikke Mere, end en stor Deel af Efterretningerne i de 3 første Evangelier og Apostlernes Gierninger, Johannes Evangelium, Brevet til Epheserne, 2 Thess., Pastoralbrevene, de katholske Breve og Apokalyptis! Dette Værk har opvakt megen Misfornøielse i Basel, men desværre synes denne Misfornøielse mere tilbøielig til at yttre sig forfølgende, end aandeligen, og skaffer ham derfor kun desto ivrigere Tilhængere, der allerede i Journalerne opløfte deres Røst til hans Priis. Ak! hvorledes seer det dog nuomstunder ud i den theologiske Literatur!

Dette Suk er imidlertid maaskee ikke ganske passende, i det jeg tillige beder Dem modtage en Afhandling af mit eget Fabrik. Men denne Afhandling henhører heller ikke til den theologiske Literatur, hvorved jeg haaber, at i det Mindste Slutningen ikke skal befindes utheologisk. I Øvrigt beder jeg at betænke, at den kun er bestemt til at yde Bidrag, og ikke at levere en udtømmende Undersøgelse.

Lev vel, og bevar mig Deres Venskab!

Deres

J. P. Mynster.

Brøndsted er her endnu, og tilser. Kongen har subskriberet paa 50 Exemplarer af hans Værk, Prinds Christian paa 5, og Videnskabernes Selskab paa 10; saa at han dog har udrettet Noget ved sit Ophold her — foruden dette, at Mange have forfrisket deres Kierlighed til ham saaledes, som han fortjener. Hans Værk giør i Tydskland stor Lykke.

23.

Kbhavn d. 15de Octbr. 1827.

Kiere Ven!

Det er ret beklageligt, at Deres Ophold her i Staden altid er saa kort, og at Omstændighederne aldrig tillade mig at nyde saa godt af Deres Nærværelse, som jeg saa gierne ønskede. Imidlertid takker jeg Dem for Deres ven-skabelige Besøg paa Forhaabningsholm (hvorfra vi i forrige Uge ere indflyttede), og sender herved Et og Andet for tillige at have den Fornøielse at hilse paa Dem.

For det Første giver jeg mig den Frihed at oversende en liden Afhandling af mig selv, som paa en Maade er et Embedsskrivt. Den er ikke af stor Betydenhed, men indeholder dog adskillige Data til Oplysning om Antallet af Studerende i de forbigangne Tider, og kan maaskee bidrage til at berolige Gemytterne noget i Henseende til den overdrevne Frygt for de mange Studenter, som nu er bleven almindelig.

Dernæst følger 2det Hefte af Sartorius' Beiträge. Dette Hefte staaer mig i det Hele ret vel an, kun mod Slutningen falder han i den personligen skiendende Tone, som jeg ikke elsker. Det første Blad i den første Afhandling kan meget vel tiene til at oplyse min Forestilling om den rationalistiske Striid. At vi have et subjectivt Erkiendelsesprincip (eller rettere Erkiendelses-Evne), og at uden dette baade Natur og Historie og Aabenbaring vare os unyttige, da vi ellers ikke i høiere Betydning kunde opfatte dem: dette negter vel Ingen, ligesom vel heller ikke, at denne Evne hedder Fornuft efter almindelig Sprogbrug. .Saaledes er det Fornuften, som finder, modtager, opfatter Sandheden, og om Retmæssigheden af dens Brug i Religionssager kan der altsaa ikke være nogen Striid. Betragtes herimod Fornuften som, hvad Sartorius kalder, et materielt Erkiendelsesprincip, da er det vist nok, at den paa mange Maader

maatte stride mod den christelige Tro. Men min Paastand er, at Mennesket slet ikke har en saadan materiel Erkjendelses-Evne : en Evne til selv at gjøre Sandheden; og at, da denne Evne er et non-ens, saa kan den heller intet Navn have, den kan ligesaalidt gjøre Paastand paa at hedde Fornuft, som noget Andet. Og saaledes er det, efter min Formening, ikke Fornuften, der skal bekæmpes, men den Indbildning, at Mennesket kan hielpe sig selv uden Aabenbaring, og den Misbrug af Ordet Fornuft, som man dels forvexler med Forstanden, og dels lader betegne Noget, som slet ikke eksisterer.

Endelig sender jeg et Skrivt af en ung katholsk Theolog, Möhler, som har gjort nogen Opsigt. Hvad deri siges til Katholicismens Forsvar, er vistnok let at besvare, men Forfatteren er et godt Hoved, og har studeret Kirkefædrene vel. Han har ganske nylig udgivet en Monographie over Athanasius, som jeg endnu ikke har læst. — Mine Streger i Exemplaret betyde ikke altid Samtykke, men ofte snarere Indvending; kun at det Anstrøgne syntes mig at kunne fortiene nærmere Overveielse ved Leilighed.

Jeg fortalte Dem uden Tvivl Brøndsteds Uheld med at falde ned i Dampskibet. Frue Rahbek mældte mig i Gaar, at hun havde havt et lidet Brev fra ham, just som han var i Begreb med at bestige et andet Dampskib for at gaae til Calais. Brevet var meget muntert, og han maa altsaa nu være restitueret.

De har maaskee allerede hørt den sørgelige Efterretning, at Etatsraad Zeuthen er død. Dette Dødsfald var meget uventet, thi vel skal han have laboreret af Diabetes, men man havde ingen Forestilling om Fare, da et apoplektisk Tilfælde endte hans Dage.

Den aalborgske Bispestoel er endnu ikke bortgivet, da man — formedelst de paahvilende Afdrag — ikke kan skaffe den nye Biskop noget Klækkeligt at leve af. Under uns er det ikke umuligt, at Provst Schmidt i Himmeløv

bliver det just af denne Grund, thi han har ingen Børn, og skal have nogen Formue.

Min Hilsen til alle Deres.

Deres hengivne Ven
J. P. Mynster.

24.

Kbh. d. 3die Decbr. 1827.

Tillad mig, min Ven! i Giensvar paa Deres sidste venskabelige Skrivelse at begynde med endnu et Par Ord om Fornuften m. v. Dersom det egentlige Spørgsmaal er, om vi behøve en overnaturlig Aabenbaring, eller ikke, hvorfor bliver man da ikke staaende derved? Dette Spørgsmaal er aldeles klart, man kan derved faae Stridspunctet fixeret, og saavel de Stridende, som de Læsende og Hørende, kunne derved erkiende, hvorom Talen er. Angriber man derimod Fornuften, i det man angriber Naturalisterne, da bliver det strax uvist, hvorom man strider. Ved Fornuft forstaaer Luther for det Meste den naturlige Betragtningssmaaade af Tingene, de Nyere for det Meste Evne til at slutte; men stedse blander sig herimellem den uden Tvivl rigtigere Betydning af Ordet, hvilken ogsaa Luther undertiden fulgte, og hvorefter Fornuften faaer Ære og Værdighed, og er en Gave, uden hvilken vi hverken kunne være Mennesker eller Christne. Give vi ikke Modstanderne vundet Spil, naar vi tillade dem at spørge os, om vi frygte for, at Menneskene skulle have for megen Fornuft og Forstand? Have de ikke Ret, naar de spørge, om Christendom er muelig uden Fornuft, og Theologie uden Forstand? — Jeg troer neppe, at man kan kalde Fornuften et itubrukket Spiel. Dersom den var det, da kunde Guds Magt og Guddommelighed ikke erkiendes af hans Gierninger, og Hedningerne havde Undskyldning. Hvori skulde Aabenbaringen speile sig, dersom Speilet var sønderslaaet? hvorledes skulde Christendommen opfattes, dersom vi ingen Opfattelses-Evne havde derfor? — Ogsaa Samvittigheden

kan sove, kan være feilende, dog er dens Navn helligt, og Harms fandt ingen Indgang, da han i sine Theses begyndte at skielde paa den. — Men nok herom.

Af Meyers Blätter für höhere Wahrheit har jeg læst nogle Bind, men tilstaaer, at jeg fandt Udbyttet saa ringe, at det efter mit Skiønnende neppe lønner Umagen at læse, mindre at købe dem. Meyer er en christeligsindet Mand, men noget tilbøielig til det Magiske, derfor spiller den dyriske Magnetismus en temmelig stor Rolle i hans Skrifter. Sin Celebritet skylder han vel fuldt saa meget til sin borgerlige Anseelse, som til sine literaire Fortienester. Hans Bibel-Oversættelse er vel et flittigt og brugbart Værk, men dog efter min Mening ikke ret lykket.

Den første Deel af Knapps Vorlesungen über die Dogmatik medfølger; den anden bruger jeg ved et Arbeide. Det Bedste i denne Bog forekommer den exegetiske Deel mig at være; som Dogmatiker er Knapp ikke skarp nok, og lader sig derfor ofte forlede til at forsage den gamle Dogmatik, ikke blot uden Nødvendighed, men til aabenbart Tab, eller til at staae vaklende mellem de heterogenste Meninger.

Et andet mærkeligt Skrivt lader jeg ogsaa følge, nemlig Delbrücks Erörterungen über Schleiermachers Glaubenslehre. Det fattes vel Delbrück paa tilstrækkelig dogmatisk Indsigt, hvorfor ogsaa mangan Paastand er urigtig, især den, hvilken han her gientager, om det saakaldte apostoliske Symbolums Autoritet fremfor Skriften, og det er mærkværdigt, at han S. 219 kun har »et Forsøg til at besvare en høist betænkelig Indvending«, nemlig den, at man ligesaa vel — eller uden Tvivl langt lettere — kan bortexegetisere Symbolets Indhold, end Skriftens. Jeg turde heller ikke sige, at han allevegne har opfattet Schleiermachers Lære rigtigt. Men vist er det, at han fri og ærlig angriber den schleiermacherske og saa mangan nyere tysk Dogmatiks spidsfindige Leeg med Tanker og Ord, og saa alvorligen fordrer et oprigtigt og uundvigende Svar om de vigtigste

Gienstande, at hans Skrivt ikke blot vil giøre Opsigt, men uden Tvivl bidrage til at føre Dogmatiken tilbage paa den rette Vei.

Möhler har udgivet den første Deel af et nyt Værk: Athanasius der Grosze und die Kirche seiner Zeit, besonders im Kampfe mit dem Arianismus. Det er meget lærd og grundigt, oplyser Treenighedslæren hos de ældste Kirkefædre, viser, hvor lidet tilfredsstillende Münschers Undersøgelser ere, og tager tilsidst Hensyn paa Schleiermachers Forsvar for Sabellianismus. Jeg bruger Bogen endnu, og Trykken er utydelig, saa De maaskee ikke kan godt læse den ved Lys; men dersom De senere ønsker den, skal den være til Tieneste.

At Bispestolen i Aalborg endnu ikke er besat, er ikke Cancelliets Skyld; men Ingen vil have den, da der hviler saa svære Afdrag paa den for Bispegaarden. Uden Tvivl nødes man til at lade den henstaae nogen Tid ubesat, for imidlertid med Revenuerne at formindske Gelden.

Brøndsteds Fald var ikke saa betydeligt, som man havde gjort det til. Han var frisk og vel ankommen til Paris. Men her gaaer det Rygte, at han med det Første kunde ventes hertil igien; hvilket da maatte hidrører fra nogle Penge-Negotiationer til den engelske Udgave af hans Værk. Saa gjerne jeg end seer ham, ønsker jeg dog ikke, at han foretager denne Reise, thi det er ikke Middelet til at skaffe os flere Livraisons.

Dette er, hvad jeg i denne Skynding erindrer at fortælle.

Stedse

Deres hengivne Ven

J. P. Mynster.

Delbrücks Skrivt udbeder jeg mig om ikke for lang Tiid tilbage.

(Sluttes).

Breve fra J. P. Mynster til W. F. Engelbreth.

(Fortsættelse).

25.

Kiøbenhavn d. 13de Novbr. 1828.

Min Ven!

Jeg takker Dem ret hierteligen for den Deeltagelse, De har havt den Godhed at ytre ved min Forfremmelse i Korsdrageriet. Sagen er i sig selv ikke af stor Betydenhed, men dog behagelig som et Beviis paa Kongens Tilfredshed; men kun da burde en saadan Forfremmelse være mig kier, naar mine Venner unde mig den, og mine Medborgere ikke finde mig uværdig.

Af Vielsestalen¹⁾ og Prædikenen Dagen efter sender jeg herved et Exemplar, som burde være pænere, men jeg har intet bedre, da jeg har maattet uddele en stor Mængde til fornemme Folk. Det var i Prædikenen vanskeligt nok at forene Reformationsfesten med den specielle Høitidelighed; det skal glæde mig, om de finder, at jeg nogenledes har fyldestgjort Opgaven efter den korte Tid, hvori, og de mange indskrænkende Omstændigheder, hvorunder jeg havde at tale.

Om et nyt Ritual, jeg skulde have udarbejdet, veed jeg vel, at den meget upaalidelige Aarhuus Aviis har berettet. Sagen reducerer sig til disse simple Poster 1) at det tredie

¹⁾ Da Prins Frederik (VII) ægtede Prinsesse Vilhelmine.

Spørgsmaal her syntes overflødigt, og hvad Prindsessen angik, endog upassende, og at det første Spørgsmaal maatte modificeres, da Handlingen foretoges efter Kongens Befaling, og der altsaa ikke kunde spørges, om man havde beraadt sig med Slægt og Venner. 2) at nogle af de Bibelsteder, Ritualen indeholder, bleve forkortede — da man fra alle Sider drev paa, at Handlingen maatte være saa kort som mueligt — uden at det Mindste Væsentlige blev udeladt. 3) at jeg istedetfor Slutningsbønnen satte en anden, som for det Meste var tagen af den Ritual, som paa Landet messes efter Brudevielse. For Resten var der ikke et Ord af mit Eget. Disse faa Forandringer forelagde jeg Kongen, og erholdt hans Approbation derpaa ligesom paa den Titel, der tilkom Prindsen.

Jeg maa bede undskyldt, at jeg aldeles havde glemt mit Løfte om Afskedsprædikenen. Den følger nu i en Afskrift, som jeg til Lykke havde.

Gierne vedlagde jeg noget Interessant af den nyere theologiske Literatur, men jeg kan Intet finde, som var værd at sende. Jeg har just begyndt at læse: Spener und seine Zeit von Hoszbach, som er en god Bog. Naar jeg har læst den (men det gaaer desværre noget langsomt med Lecture af de Bøger, jeg ordentlig giennemlæser) skal den med Fornøjelse være til Tieneste.

Gud give Dem en god og behagelig Vinter!

Stedse Deres

Mynster.

26.

Kbhavn d. 9de Dec. 1828.

Jeg takker Dem ret meget, Høistærede Ven! For Deres hiertelige Brev, hvormed De meget har glædet mig. Deres Dom over de forskiellige meddeelte Taler, er saa venskabelig, at jeg fornemmeligen deraf tilegner mig det velvillige Sindelag imod mig, hvoraf den fremgik. Hvad Afskeedsprædikenen angaaer, da var den Dem tilsendte Afskrift egentlig bestemt

til en lille Foræring (jeg seer desværre nu, at den har adskillige Feil). Saameget mindre kan jeg have det Mindste imod, at De lader, hvo der vil, læse den. Aarsagen, hvorfor den ikke blev trykt, var fornemmelig den, at jeg deri havde talt saa meget om mig selv, hvilket jo vel kunde gaae an paa det Sted, i min Menighed; men alt dette gad jeg ikke gientage paa Prent for saa mange uvedkommende Læsere. Ogsaa kunde jeg ikke vide, hvad det Grundtvigske Partie ved den Leilighed kunde falde paa at give af sig; og jeg ønskede ikke ved en saadan Prædiken at vække nogenslags Strid. — Engang i Tiden kan jeg, eller kunne Andre efter mig, udgive den tillige med adskillige andre Prædikener, holdte ved særdeles Foranledninger.

Dette var om mig selv; men egentligt havde dog dette Brev til Hensigt at bringe Dem min hierteligste Lykønskning til Deres elskværdige Severines Forlovelse. Jeg kiender ikke Brudgommen, men efter Alt, hvad jeg erfarer, skal det være en meget brav og duelig ung Mand, og hvis Udsigter, om de end ikke ere ganske nær, dog ere gode¹⁾. Jeg beder tillige baade Bruden og hendes Moder ret inderligen lykønskede i mit Navn.

Hermed følger Hoszbachs Værk over Spener. Det er en ret smuk og interessant Bog, skiøndt ikke affattet med meget giennemtrængende Dømmekraft. Spener var vist en velmenende Mand, dog var det neppe altsammen Godt, hvad han vilde og virkede. Den Virkning, han frembragte, forudsætter en betydende Personlighed; dog tye vi ikke saaledes hen til hans vidtløftige Skrivter, som til Luthers, eller til mange andre fromme Mænds Skrivter, som stode langt under Luther. — Af Möhlers Athanasius følger første Deel. Dersom den endog ikke, som den beskyldes for, er affattet med al historisk Ubefangenhed, saa er det dog et lærd og grundigt Værk. — At jeg endnu ikke sender den anden Deel af Knapps Vorlesungen, maa jeg bede undskyldt.

¹⁾ Andreas Lorentz Casse, Justitsminister 1860—4.

Jeg har i de sidste Aar jævnlig taget for Alvor fat paa Dogmatiken, og giennemarbejder — blot til mit eget Brug — det hele System. Men dette gaaer langsomt, og jeg kan desværre ikke vel undvære mine dogmatiske Værker.

Rudelbach er for nærværende Tid i Tydskland, hvor han, som man siger, søger Ansættelse for sig selv og Afsættelse for alle de mange Bøger, han vil udgive, hvori blandt Saxo paa Latin, Grundtvigs Prædikener paa Tydsk, det apostoliske Symbolum o. s. v.

Særdeles velkommen har min Eftermand, Waage, været mig. Jeg hørte hans Tiltrædelsesprædiken, hvori han vel slog mig et Plaster paa Munden ved den Tone, hvori han omtalte mig, men hvorom jeg dog ganske upartisk tør sige, at den var deiligt skreven. Han er ogsaa personlig en Mand, der fortjener al Agtelse og Kierlighed. Det var at ønske, at hans Stemme var noget stærkere til vore store Kirker. Men skøndt han ikke er istand til at tilskriges sig Tilhørere, haaber jeg dog sikkert, at han efterhaanden samler sig en Menighed herinde.

Gud med Dem og Deres!

hengivnest

Mynster.

See vi Dem ikke lidt herinde i denne Vintertiid?

27.

Kbh. d. 22de Juni 1829.

Hermed, kiere Ven! følge omsider efter Løfte den anden Deel af Möhlers Athanasius og Fr. Schlegels Philosophie der Geschichte, i hvilken sidste der i Øvrigt ofte mangler baade (sand) Historie og (rigtig) Philosophie.

Det var mig særdeles kiert at mødes med Dem engang igien paa Bregentved, kun havde jeg ønsket Combinationen af vore Reiser anderledes, for at jeg ogsaa kunde have seet Dem her i Staden.

Jeg har begyndt Læsningen af Hengstenbergs Christologie des A. T., hvoraf den første — tykke — Deel er udkommen. Den er affattet i en moderat Tone, og det

er vistnok godt, at et Værk udkommer, hvis Forfatter igien seer Christus i det Gamle Testament. I Fortolkningen af de enkelte Steder kan jeg ikke just sige, at hans og mit exegetiske Judicium, saa vidt jeg hidtil er kommen, stemmer overeens.

Man fortæller nu her, at Rudelbach ved sit Tentamen i Dresden skal have været grov imod en deeltagende Professor fra Leipzig, og at denne vil udgive et Skrivt imod ham. Men da man ikke veed at navngive Professoren, er Efterretningen maaskee apokryphisk. — Stiftsprovst Clausen er nu med sin Søn reist til Berlin og Dresden; Stemann siger, for at besøge Rudelbach.

Præsten Fenger, Udgiveren af Kingos Psalmer, er bleven forlovet med en Datter af Etatsraad Manthey paa Falkenstein. — Gamle Gøricke laborerer stærkt af en gangræna senilis, som formodentlig gjør Ende paa hans Dage. Det er en god, christelig Mand, som siger med megen Sielsro: ich bin fertig. Der vil være megen Vanskelighed med at soutenere Kirken¹⁾ efter hans Død, da den baade mangler Menighed og Penge, og man ikke veed, hvorfra man skal tage begge Dele. Jeg haaber dog, at man finder en Udvei. — Ogsaa Præsten Rothe har været temmelig haardt angreben af en nervøs Feber, men er nu i god Reconvalescents.

Kronprindsessens²⁾ Formæling siges nu at være udsat til først i August.

Med venskabeligst Hilsen til Provstinden er jeg stedse
Deres hengivne
Mynster.

28.

Kbh. d. 6te Julii 1829.

Kiere Ven!

Raadmand Münter har fra Roeskilde bragt mig Hilsen og Bud fra Dem, og tillige underrettet mig om, at De

¹⁾ Den tydske Frederiks Kirke paa Christianshavn.

²⁾ Prinsesse Caroline.

efter sædvanligt Venskab havde tilbudt Deres bona officia i Henseende til min Brodersøns¹⁾ Anbringelse hos Inspecteuren paa Holmegaard. Jeg modtager dette venskabelige Tilbud saa meget des hellere, som jeg ikke veed Mandens Navn rigtigt, og ikke hans Adresse. Dersom jeg altsaa tør besvære Dem med denne Commission, saa anmoder jeg Dem om at ville have den Godhed at lade forhøre hos bemældte Inspecteur, om han vil modtage bemældte min Brodersøn, c. 17 Aar gammel, til Underviisning i Landvæsen med tilhørende Skriveri, samt til faderlig Behandling i sit Huus. Da vi gierne ønske ham baade underviist i Alt, og at han maaske regnes til Familien, saa ere vi villige til at betale 200 R. for ham. Vi ønskede os gierne underrettede om, naar han kan modtages, da han kan være reiseferdig, naar behøves; samt om han skal medbringe Seng eller andre Mobilier. Han er i Øvrigt en kion Knøs, har lært, hvad han har kunnet, i Borgerdydsskolen, men forstaaer sig hidtil ikke videre paa Verdens Løb; han har nydt en god Opdragelse, og hos Pastor Westengaard i Pedersborg, hvor han nogen Tid har været, er man vel tilfreds med hans Opførsel.

Fortryd ikke paa den Uleilighed, som jeg herved volder, men jeg vidste ingen paalideligere at henvende mig til derom.

Inspekteursens Navn og Adresse udbeder jeg mig ved Leilighed.

Stedse Deres hengivne

Mynster.

29.

Forhaabningsholm d. 10 Aug. 1829.

Kiere Ven!

For det Første beder jeg Dem modtage min Lykønskning til Deres Forfremmelse²⁾. Den er vel ikke af stor Be-

¹⁾ Den paa sine gamle Dage som Skribent ikke ufortjente F. L. Mynster.

²⁾ til Consistorialraad.

tydenhed, dog er det stedse behageligt at være i gunstig Erindring.

Dernæst takker jeg Dem tusinde Gange for Deres Uleilighed med den saa vel udførte Commission med Inspecteur Gåthgens. Jeg har strax tilskrevet ham, faaet hans Svar, og Sagen er bragt i Orden, saa at min Brodersøn med det Første indtræder i hans Huus.

Videre takker jeg Dem for Deres sidste Brev. Det er en meget slem Sag med Buscks Optøier. Han kan maaskee mene det vel — dog er det nu jo kun af personlig Hevn-gierrighed, at han atter er traad frem, og der hører en betydelig Portion Indbildskhed til, saaledes at træde frem med sit eget Jeg, og at byde Publicum Blade, som man aldeles ikke har tænkt paa at lægge Indhold i. Det værste er, at han vel tilsidst foranlediger Regjeringen til at blande sig i Sagen. Til Lykke er Clausen fraværende, thi ellers havde det maaske ikke kunnet undgaaes, at han havde faaet Ordre til at anlægge Sag imod Busck. Nu sætter Heden sig vel inden hans Hiemkomst, men kommer B. med de videre Skridt, han har annonceret, da skeer der uden Tvivl ogsaa ovenfra videre Skridt, og det var dog saare ønskeligt, at Regjeringen maatte blive udenfor Sagen. Der fortælles, at Busck skal have havt en Congregation med nogle andre Præster for at aftale, hvad man videre skulde foretage, og at Lindberg var indbuden dertil, men denne skal dog klogeligen have undskyldt sig.

De har vel læst Rudelbachs fameuse Prædiken. Man seer, til hvilken vanhellig Leeg det Hellige danner sig i en ved mange onde Lidenskaber udbrændt Hierne. Det er vist ikke denne Prædikemaade, der skal skaffe Evangeliet Indgang til at oplyse, forbedre og trøste. Dog udskielder Partiesygen os for Løgnens Tienere, naar vi ikke finde Behag i dette kolde, forvirrede og forskruede Væsen. — Hvor godt er det, naar man er sig bevidst, ikke at have troet paa Herren for Andres Skyld, fordi det var Skik og Brug; man staaer da ikke Fare for at forarges, hverken

ved hans aabenbare Fiender eller hans falske Tienere Men sørgeligt er det at see, hvor Mange der forarges, og langt dybere ved Misbrugen af det Hellige, end ved al Vantroens Spot. Dog, alt dette maa ogsaa skee, paa det Troen kan bestaae sin Prøve.

Herved et Exemplar af min sidste Formælings-Tale og Prædiken, som jeg beder Dem venskabeligen modtage og bedømme. Vielses-Talen vil formodentlig finde ligesaa liden Naade i den evangeliske Kirketidende, som den forrige. De gode Herrer skulde engang forsøge, hvad det er at skrive en saadan Tale — dog, Rudelbach fandt vel sagtens en Allegorie, hvormed han gjorde sig, og Handlingen, og det, som er endnu høiere, latterligt. —

Vi have her i disse Dage modtaget den bedrøvelige Efterretning, at Vilhelm Bangs Præstegaard er afbrændt. Han har reddet Linned og Sengklæder, ellers næsten Intet, og boer med Kone og Barn i een Stue i en Forpagterbolig i hans Annex. Dog, dette forvindes vel ogsaa med Guds Hjælp, som saa meget Andet er forvundet.

Lev vel, og bevar mig i kierlig Erindring!

Deres

Mynster.

Jeg lykønsker hierteligst til Deres Datters Forbindelse med en brav Mand¹⁾, som jeg erfarer at være fuldbyrdet i al Glæde og Munterhed, som det sømmer sig ved et Bryllup.

30.

Kbhavn den 21de Sept. 1829.

Hermed, Høistærede Ven! følge tvende mindre dogmatiske Skrifter. Fischers Einleitung anskaffede jeg efter en særdeles Recommendation i Göttingische Anzeigen, men kan just ikke sige, at jeg har fundet mig særdeles tilfredsstillet; dog kan Bogen vel være værd at giennemløbes. Mærk-

¹⁾ Den 7 August 1829 blev Conradine Engelbreth gift med Lic. theol. Hans Christian Rørdam.

værdigere ere Baaders Vorlesungen. Jeg vil vist ikke underskrive enhver deri yttret Mening — saasom den, at den mosaiske Skabelseshistorie først begynder efter en, ved et tidligere Frafald fra Gud bevirket Depravation af denne Verdens Natur — men Bogen indeholder mange piquante Tanker piquant fremsatte.

Dersom De ønsker Hengstenbergs Christologie des A. T., kan den om kort Tiid være til Tieneste. Den indeholder meget Godt, og jeg haaber, at den vil bidrage til at give det Gamle Testaments Studium en christeligere Retning; hvilket sandeligen ogsaa behøves. Men jeg havde hellere ønsket kiernerige Resultater, end, hvad Hengstenberg har givet, et Magazin af en Mængde Meninger, som man kan finde paa saa mange andre Steder. Bogen er ellers affattet i en meget moderat Tone.

d. 11te Oct.

Videre kom jeg ikke den Gang; mangehaande Forretninger, Confirmation og Indflytning have siden hindret, og jeg seer med Forbauselse, hvor langt dette sidste Datum staaer fra det første.

De veed formodentlig nu, at Lindberg ikke er sat under Tiitale for sit Skrivt imod Hohlenberg, men for et andet, som blev supprimeret: Er Prof. Clausen en ærlig Lærer i Kirken? Dette sidste Skrivt var foranlediget ved Prof. J. Møllers vidtløftige Yttringer om Striden i theol. Bibliothek. Lindbergs Skrivt har jeg ikke seet, men Tendentsen deraf er, at anklage Regieringen for Folket, fordi den, uagtet Clausens Adfærd har været den forelagt, ikke har afsat Clausen. Da det syntes, som om Den, der af Justitscollegiet er sat under Tiltale for at have lastet Kongens Regiering, ikke, nemlig indtil Sagen er afgjort, kan blive ved at fungere som Embedsmand, blev L. ogsaa suspenderet fra sit Embede ved Skolen, nemlig ab officio, ikke a beneficio. Det er saa meget mere tienligt, om Skolen kan blive befriet fra ham, da han behandler sine Lærerforretninger, fornemmelig i de lavere Classer, yderst samvittighedsløst. Han

sidder under Læretimerne i Kathedret, og skriver paa sit hebraiske Lexicon; imidlertid lader han Drengene forklare deres Pensa, som de behage, og naar de kun ikke tie, faae de god Charakteer. Naar de komme til Enden af det foresatte Pensum, veed han det ikke, men de maae spørge, om de skulle begynde forfra. — Om Sagen hører man Intet. L. har antaget Procurator Delbanco — en udøbt Jøde — til sin Consulent, og synes ogsaa dermed at vise, at det kun er ham om at gjøre, at opføre et curiøst og trodsigt Skuespil for Publicum.

At Rønne i Lyngbye indbød til at undertegne et Andragende til Regjeringen i Waadtlandet om ikke at forfølge Momiers, og at det blev ham paalagt at tilbagekalde denne Indbydelse, er Dem formodentlig ogsaa bekendt. — Det er bedrøveligt, hvor megen Skade disse uforstandige,anfængelige og stridige Mennesker gjøre den hellige Sag, som skal tiene deres Egoisme til Paaskud. — Grundtvig er kommen hjem, og skal ikke være meget tilfreds med England; ellers hører jeg Intet om ham.

Thorlacius's pludselige Død har afficeret os alle. Vel havde han havt flere apoplektiske Anfald, men man ventede dog ikke Enden saa nær. Der var i flere Henseender ikke Lidet at sige paa hans Levnet, hvoriblandt Det var mig det Fataleste, at han altid med store Ord enoncerede høist retskafne Grundsætninger, men at han dog ideligen in concreto gjorde de meest partiske Undtagelser derfra. Men han var en Mand af Kundskaber og Talent, og hans Død er et Tab for Universitetet.

Prindsessen fra Horsens¹⁾ er nu i Vicenza. Hun modtager Underviisning i den katholske Religion, og har isinde at gaae i et Kloster, dersom man vil forunde hende Tilladelse til at være der — uden Clausur — — —.

Min Svoger B. Münter er temmelig alvorlig syg af

¹⁾ Charlotte Frederikke; Frederik VII's Moder.

en Sliimfeber. Den har dog, Gudskee Lov, ingen betænkelig Retning, og jeg haaber, at der er Intet at befrygte.

Stedse Deres hengivne

Mynster.

31.

Kbh. d. 1ste Dec. 1829.

Hermed, ærede og kiere Ven! en liden Tale over min saa høit elskede og agtede Chef¹⁾, hvis Erindring altid med de inderligste Taknemmeligheds-Følelser vil blive i mit Hierte, og hvis Savn jeg paa Embedsveien aldrig forvinder. Jeg veed vel, at Talen er mere borgerlig end kirkelig, og at den altsaa formodentligen vil finde sin Fordømmelse i evang. Kirchenzeitung. Men Mandens Fortienester vare borgerlige, og burde siges ved hans Liigfærd, og efter hans Bestemmelse fulgte kun hans Sønner og Svigersønner. Det kom derfor her ikke an paa at holde en christelig Prædiken over Døden, men paa at sige, hvorledes denne Mand i den ham anviste store og mangfoldige Virkekreds havde tient Gud og sine Medmennesker.

Mallings Eftermand som første Medlem i Universitets-Directionen er ConfR. Rothe bleven, som Chef for Bibliotheket Hauch.

Undskyld, at jeg hermed maa afbryde, da Tiden kalder mig andenstedshen, og jeg dog ikke vil opsætte Forsendelsen til bedre Leilighed,

hengivnest

Mynster.

32.

Kbh. d. 11te Jan. 1830.

Et glædeligt Nytaar, kiere Ven! for Dem og alle Deres, og Tak for alt Venskab i de forbigangne! — At jeg først nu — og dette endda, som sædvanligt, i al Hast — besvarer Deres sidste Skrivelse, har vistnok for en Deel

¹⁾ Ove Malling, første og bestyrende Medlem af Universitets-Direktionen.

sin Grund i mange Embedsforretninger, hvorpaa de seneste Uger have været meget rige, men ogsaa i sørgelige Omstændigheder, som have røvet mig en Deel Tiid og Ro. Efterat min Svoger, Præsten Münster, selv var bleven restitueret, kom hans Kone i Dag for 5 Uger siden ned med en Datter, fik faa Dage efter en heftig Barselfeber, hvori hun den meste Tiid siden har ligget mellem Liv og Død. I nogle Dage haabe vi vel, at hun er uden Fare, men vi ere dog ikke videre, end at hun i Dag ikke er saa vel, som i Gaar. Min Kone har ved Sygepasning i et koldt Værelse paadraget sig en stærk Forkølelse; een af vore Tienestepiger har været farlig syg, og er endnu svag; vor Huusjomfru ligger nu meget syg, vort mindste Barn har Kighoste — dog hidtil meget let — og jeg har i nogle Dage været døv paa det ene Øre. — Det var en Hob Beklagelser i eet Aandedræt; imidlertid kan det dog alt sammen med Guds Hjælp snart igien forvindes.

Hengstenbergs Christologie følger hermed; med Tilbagesendelsen haster det ikke.

Jeg er saa langt tilbage i en vis Deel af den theologiske Literatur, at jeg først erfarede Tilværelsen af Brolunds Afhandling af en Opsats af Prof. J. Møller, som han forelæste mig, og at jeg siden hverken har gidet læse den eller Plums kritiske Arbeide. I de faa Timer, jeg har til Læsning, læser jeg kun, hvad der paa een eller anden Maade interesserer mig, og disse Producter have virkelig ikke allermindste Interesse for mig, og i den Kreds, hvori jeg lever, gjør Sligt heller ikke mindste Indtryk. Derfor kan det jo vel være, at det i andre Kredse gjør Indtryk, og at det forsaavidt kunde behøve en Giendrivelse. Dog beklager jeg det stedse, naar en Mand skal spille Tiid og Fliid paa nøiagtigere at giennemgaae det Aandløse, og jeg for min Deel — der overalt, jo ældre jeg bliver, mere elsker det thetiske end det polemiske — lader gjerne de Døde begrave deres Døde. Prof. J. Møllers Bemærkninger

— som dog ikke directe ere stiledede mod dette Angreb — blive ellers trykte i theol. Bibliothek.

Om Lindberg maa jeg bemærke, at han ikke er under Tiltale for et utrykt Skrivt, thi hans Libell var virkeligen trykt, og bestemt til at udgives, dersom Cancelliet ikke havde lagt Beslag paa den. Han tiltales derfor, synes mig, med samme Ret, som en Tyv, der er bleven grebet, i det han var i Begreb med at stiele. Hans Skrivt har jeg i Øvrigt ikke gjort mig den Uleilighed at faa at læse — ligesaa lidet som Rowlunds. At Generalfiskalen skulde have nedlagt Paastand paa Forbedringshuus-Straf, har jeg ikke hørt; overalt hører jeg Intet om Sagen, uden forleden tilfældigviis, at Lands-Overrets-Dommen ventes i denne Maaned.

Pastor Rønne vil jeg gjerne lade staae ved sit Værd; men naar jeg betænker, hvor ivrigt han i sin Tiid tog sig af den trivielleste Opklaring, hvor ivrigt han siden plukkede Gæssene, hvor ivrigt han nu i sine Prædikener skælder og smælder, og hvor gjerne han samler Selskaber omkring sig, i hvilke han kan spille en Rolle: saa synes Forføngeligheden vel virksom i det hele Væsen.

Der er en stor Hob betydelige Præstekald ledige. Cons.R. T. Müller, som var ligeved at blive indstillet til Ringsted, søger nu Stege. Glahn søger Intet, dersom han ikke i disse Dage skulde have fattet en ny Beslutning, hvilket jeg dog ikke troer. Det er mig kiert, at man greb til alvorlige Forholdsregler i Anledning af Skandalet i Fredericia: Scherning har faaet sin Afsked, og Meden Ordre at søge et Landsbykald af ikke større Indkomster, end hans nærværende. Michelsen ved Holmens Kirke bliver vel nu nød til at søge sin Afskeed; han er apoplektisk, og lever vel neppe længe.

Fogtmann har i Sorø holdt en smuk lille Tale over Mallings, J.W. Hornemann en meget peen Tale i Landhuusholdningsselskabet, og paa Løverdag — formodentlig — holder P. E. Müller en ved Universitetet.

Dette er, hvad jeg nu erindrer, og har Tiid til at omtale. — Dog endnu Eet. Angrebet paa Brøndsted er, som det synes, af Raoul-Rochette, og en Yttring af Hevn. Han har viseligen ladet det trykke i Tydskland, hvor Ingen kan see efter i Villoisens Papirer, og ikke i Paris, hvor Enhver kunde det. Br. har isinde at oversætte det hele, lumpne og sletskrevne, Stykke paa Fransk, og udgive det med sine Anmærkninger. Gid han kun snart vilde komme dermed! Af hans Værk er den anden Livraison færdig i den ene Udgave, jeg troer den tyske, og saa vil dog forhaabentlig den franske Udgave ogsaa snart være det.

Gud med Dem, Deres Familie og Deres Bestræbelser!

Stedse Deres hengivne

Mynster.

33.

Kbhavn d. 6te April.

Kiere Ven!

Jeg har i disse Maaneder været mere end almindeligens sysselsat, dels fordi Engelstoft paa 3die Maaned har været syg — skøndt nu næstendeels restitueret — og hans Arbejde i Directionen ogsaa har hvilet paa mig; dels fordi jeg, ved at holde mine psykologiske Forelæsninger i Pastoralseminariet, tillige har udarbejdet et Grundrids af Psychologien, hvilket jeg, naar det er færdigt, vil betragte nøiere for at see, om jeg kunde blive sindet at gjøre det publici juris. Af denne Aarsag har jeg ikke før besvaret Deres sidste kiere Brev.

Jeg sender herved Brøndsteds Forsvarsskrift. For mig var det ganske overflødigt, thi jeg erkjendte strax, hvor liden Gehalt Angrebet havde; og naar man blot veed, at det egentlig hidrører fra en Mand, som lever i Paris, saa kan man vel snart være færdig med sin Dom over et saa inhumant Angrebsskrift, der ikke udgives i Paris, hvor Enhver kan gaae hen at aftrykke Villoisens Papirer, men i Tydskland, hvor Ingen kan det. Men da Misundelsen her

med stort Velbehag opfattede Angrebet, saa var det nødvendigt, at Brøndsted maatte svare, og det glæder mig, at hans Forsvarsskrift her har gjort saadant Indtryk, at hans gode Sag aldeles har seiret. En noget roligere og værdigere Tone kunde man imidlertid vel have ønsket Skrivtet. — Br. lever i Øvrigt vel, og skriver mig, at den 2den Livraison af hans Værk er færdig; dog er den endnu, saavidt jeg veed, ikke udkommen. At den 3die Livraison ogsaa snart vil være det, og at Br. derefter snart kan være her, hører vel til vor Vens sangvinske Forhaabninger.

Delbrücks Skrivt mod Schleiermacher kan jeg for Øieblikket ikke sende, da jeg nyligen har laant Sibbern det til literairt Brug; naar jeg faaer det tilbage, skal det være til Tieneste. For dog at sende Noget, vedlægger jeg et lidet Skrivt af en Steinwender, som vel kan fortjene at sees i.

Tholucks Anzeiger har uden Tvivl frapperet Dem, som mig. Jeg tilstaaer, at, skøndt jeg erkiender det meget Gode i Tholucks Skrifter, især i hans Commentar over Romerne, saa synes han mig dog for meget at mangle Holdning og Skarphed, til at jeg i ham kunde vente en ret dygtig Theolog. Imidlertid haabede jeg dog, at hans Tidsskrift skulde afgive et Samlingssted for de Theologers Meddelelser, der ikke ret finde deres Hiem, hverken i Evangelische K. Z., eller i det modsatte Parties Journaler. Men see! da fremtræder Th. med et Amalgame af de forskjelligste Synsmaader, bøier sine Knæ ærbødigt for Schleiermacher, og synes at erklære al Fasthed i theologiske Principier Kriig. Og dette gjør han i det Samme, han slutter sig til det Partie i Halle, der har pietistiske Umtriebe for. Det er dog sandt, at Pietisterne stedse ere den consequente Theologies hemmelige Fiender, og at det kun er Tidsomstændighederne, der have voldet den unaturlige Forbindelse mellem dem og de orthodoxe Theologer, en Forbindelse, der ikke vil kunne bestaae ret længe.

Angrebet i Ev. K. Z. paa Gesenius og Wegscheider er vistnok i høi Grad utilbørligt, thi saaledes bør man dog ikke offentlig angribe Mænd, naar man maae tilstaae, at de Data, hvorfra man gaaer ud, ere usikre. Jeg tilstaaer ogsaa, at det falder mig vanskeligt at troe, at Gesenius kan fornede sig saa dybt; hvorvel jeg af et Forsvarsskrift for ham i denne Anledning seer, at han virkelig bruger sit Katheder til at befeide Ev. K. Z., »wobei es denn nicht ohne ein Lachen abgeht«. Hvad derimod Wegscheider angaaer, da er det Sagte uden Tvivl sandt, og det Haandværk burde vistnok læppes¹⁾ ham. Angrebet er af en Gerichts-director — jeg husker ikke hans Navn; men Studenterne i Halle troede, at det var af Tholuck. For at hevne de Angrebne, forsamlede de sig i Tholucks Auditorium i saadan uhyre Mængde, at det var ham umueligt derigennem at trænge sig frem til sit Catheder, og at han, da dette havde varet i flere Dage, maatte tage sin Tilflugt til det akademiske Politie, og lade sig følge op paa Kathedret af Rector, som da holdt en Formaningstale til Studenterne.

Om Rudelbach erfarer man kun, at han jævnlig forløber sig i Embedsforretninger, men at hans Colleger hidindtil have havt den Føielighed at hielpe ham ud af Forlegenhederne. Han skal vel have sit Partie, men den mere dannede Deel af Indvaanerne skal meget savne hans Formand, der skal have været en meget mild og human Mand. — — —

Dermed maa jeg sige Dem Godnat. En glædelig Fest!

Stedse Deres

Mynster.

Ovenstaaende Efterretning om Tholuck var efter et Brev fra Leipzig; jeg seer af det sidste Hefte af Ev. K. Z., at Sagen forholder sig lidt anderledes, og at desværre Gesenius vel ikke er bedre, end han er skildret.

¹⁾ Saaledes synes der at staa. Men hvad betyder det? (Det kunde ogsaa læses: lægges, der dog ikke giver bedre Mening).

34.

d. 14 April 1830.

Vedlagte Brev skrev og indpakkede jeg strax før Helligdagene; jeg lod det uforseglet, for om der skulde være Noget at tilføie. Desværre blev der kun altfor Meget. Af Deres kierlige Brev, min gamle og trofaste Ven! som jeg i dette Øieblik modtager, seer jeg, at De har erfaret den dybe Sorg, der har truffet os¹⁾, og jeg takker Dem af rørt Hierte for Deres oprigtige Deeltagelse, som jeg saa længe i alle mit Livs Anliggender har havt saa mange Beviser paa. Vor hiemkaldte Biskop var vist en Mand af mange fortræffelige Egenskaber og af et ædelt Gemyt, og ved sin Lærdom, sit christelige Sind og sit tilgivende Hierte, var han saa gavnlig paa den Post, hvilken han beklædte. Jeg troer ikke heller, at han efterlader nogen Uven, uden vel Rudelbach, thi Grundtvig og Lindberg vare neppe i Hiertet uvenlig stemte mod ham. Hans Død var bliid og lyksalig. Vi have vel længe med Bekymring seet hans Legeme kæmpe med forskellige Svagheder, men disse vare ikke smertelige, og hans Aandskraft var ufortæret. Med det Mod, der altid udmærkede ham i virkelige Farer, taledes han meget ofte om sin Død, men forestillede sig den neppe som ganske nær. Jeg har aldrig hos ham seet Spor af Døds-Angest eller Veemod. Hans sidste Tiid var temmelig sorgfri. Aftenen før hans Død gjorde han nogle Besøg, tilsidst hos mine Børn — thi vi selv vare ikke hiemme — faldt strax efter sin Hiemkomst i en Besvimelse, som dog aldeles ikke var apoplektisk, fik fuldkommen sin Bevidsthed, og, skøndt der var det betænkelige Tilfælde, at hans Puls var næsten ikke at føle, haabede vi, at det var en Koldfeber, som var i Begreb med at frembryde. Om Natten havde han hyppige Opkastelser, men leed ellers ikke meget. Om Formiddagen Kl. 1 taledes jeg med ham; han var ikke betydelig angreben, hans Stemme kraftfuld — strax efter at jeg havde forladt

¹⁾ Biskop Frederik Münters Død.

ham fik han nogle Tilfælde (sandsynligviis af en Feil i Nyrerne, hvori det synes hans senere Svagheder have havt deres Grund), og i et kort Suk svandt Aanden til Aandernes Fader. Min Kone og een af hans Sønner stode hos ham. Hans Liig ligger endnu ufortæret, hans Aasyn roligt og skønt, uden noget Spor af Lidelse eller af de Svagheder, hvis Mærker i den senere Tiid vare at see derpaa. Det begravnes i Morgen Kl. 8, stille, som han har villet det, dog uden at det formenes hans Præster og hans Venner at vise den sidste Deeltagelse. Det henlægges ved hans Faders paa Petri Kirkegaard, dog med dansk Tale og Sang. Prof. Freund modellerer hans Buste. — Hans Familie er, som naturligt og billigt, dybt rystet, men Gud vil forunde os Kraft til at bære dette, som han har hjulpet os at bære saa meget Andet.

Min Sorg forøges ved Bekymring i Henseende til det svære Valg, der muligen kan forestaae mig. Jeg skal vist ikke giøre det mindste Skridt, thi hverken tragter jeg efter høie Ting, og jeg har længe siden følt, at Den, som staaer, skal see vel til, at han ikke falder. Men dersom min Konge finder mig værdig til en saadan Post, da er Sagen en anden. Der ere mange, mange Tanker, som i denne Henseende kæmpe mod hinanden, og det vil være med Smerte, at jeg maatte rive mig løs fra en talrig Menighed, der med saa megen Kierlighed har samlet sig om mig. Jeg haaber i ethvert Tilfælde, at Beslutningen kan opsættes, til mit Sind er roligere, og jeg betroer mig med fuld Tillid til det Forsyns Førelse, der saa faderligen har ledet mig fra min spædeste Barndom, da jeg allerede, halvandet Aar gammel var faderløs, og syntes næsten hjælpeløs i Verden.

Endnu engang min hiertelige Tak for Deres trøstende Deeltagelse. Gud med Dem og Deres!

Deres hengivne

Mynster.

35.

Kbh. d. 4de Maj 1830.

Kiære Ven!

Med disse Hastværks-Linier sender jeg Dem en liden Tale over Rahbek. Saa lidet hans Død var sørgelig, da han Intet havde at leve for, og Ingen, som lever efter ham, har den dog rørt mig meget; det var det hele Bakkehuus-Liv, hvormed jeg har været saa nøie forbunden, som dermed blev begravet.

Vi leve herinde mellem mangehaande Sygdom og Død og Nød; Gud vil vel igien lade bedre Tider oprinde.

De har vel faaet et Brev, jeg tilskrev Dem nogle Dage efter min Svigerfaders Død. Jeg blev da fri for alt Valg i Henseende til Embedet, et Valg, der under disse Omstændigheder ogsaa vilde faldet mig meget svært.

Stedse Deres hengivne

Mynster

36.

Kbh. d. 21 August 1830.

Deres Brev, kiære Ven! minder mig om en Pligt, som jeg vel ikke ganske har forglemt, men dog Dag for Dag forsømt, nemlig Oversendelsen af Delbrücks 3die Deel. Aarsagen er tildeels, at jeg tillige vilde oversende hosfølgende liden Psychologie, som jeg en Tiidlang har ventet at see færdig fra Pressen, men først nu erholdt. Jeg beder, ikke at forsmaae denne lille Gave, som den nu efter Omstændighederne er falden ud. Jeg selv har ingen Dom over den, men har følt en Trang til, efter en Række af flere Aars Forelæsninger, at forespørge mig hos de Kyndige om Grundlaget til mit Foredrag. — Ullmanns theol. Studien bruger jeg just nu, men med det Første skal den blive sendt.

Jeg har kun et Øiebliks Tiid til at skrive disse Linier, og kan derfor kun tilføie, at Stiftsprovst Paludan-Müller uden Tvivl bliver Biskop i Aarhuus, maaskee allerede er det. Jeg kiender denne Mand saavel personligen, som ved

Correspondance, og tør forsikre, at han er en af vor Stands agtværdigste Medlemmer, til hvis Udnævnelse til Biskop jeg særdeles glæder mig.

For at dette Aar ret skal være af sørgelig Ihukommelse i vore Staters Kirkehistorie, er Gen. Superintendent Adler nu ogsaa farlig syg.

Om den franske Revolution er vor Dom ganske overensstemmende; jeg bekiender mig fremdeles til Chateaubriands hæderlige Votum for Hertugen af Bourdeaux. Af den nye Konge synes man ikke at have Ret til at love sig Stort. Han er ganske i Demagogernes Vold, og dersom han vil holde sig, maa han uden Tvivl samle Napoleons Officerer omkring sig, og tænke paa igien at skaffe Frankerige Rhingrændsen. Saa har Europa Spillet paa ny gaaende, som det synes at have længtes efter. Jeg forbauses over, med hvilken Letsindighed denne Slægt, efter alle de rædselfulde Erfaringer, jubler en ny Revolution imøde, som var det en Forestilling paa Morskabs-Theatret.

Lindbergs fameuse Skrivt¹⁾ indeholder vistnok intet Nyt, thi ogsaa hans Ondskab er intet Nyt. I hans vidtløftige Proces synes han rigtignok at have beviist, at han burde frifindes for Tiltale, men i Skrivtet hersker en grændseløs Bitterhed, som udslukker enhver christelig Følelse; og her, som stedse, vera mixta falsis. — Lindbergs Suspension blev strax hævet, men han har selv søgt sin Afskeed uden Pension. Hvoraf han vil leve? Om der ere hemmelige Pensioner fra Methodisterne i England? — Cancelliet har atter været af den Mening, at Clausen ikke behøver at anlægge Proces, da Beskyldningerne i det Væsentlige ere de samme som Grundtvigs, hvorover Retten allerede har afsagt Kiendelse.

Hiertelig Hilsen!

Deres

Mynster.

¹⁾ Trykkefriheden (etc.). Kbh. 1830.

37.

Kbh. d. 22de Octbr. 1830.

Kiere Ven!

Det er vel neppe rimeligt, at jeg i denne Morgenstund skulde faae Ro til at fuldføre en, endog kun ganske liden, Epistel; imidlertid vil jeg forsøge derpaa.

Paa Deres Forlangende sendes herved 2den Aargang af Studien u. Kritiken; den 3die er derefter til Tieneste; ligeledes omsider 2den Deel af Knapps Dogmatik, dersom De maatte ønske den. Ogsaa Tübinger Zeitschrift (for i Aar — thi den forrige Aargang har jeg endnu ikke) skal jeg med Fornøielse sende.

Hvad Delbrück angaaer, da kan jeg ikke negte, at jeg ofte har tænkt paa, at den Konge, som drager i Krig mod en anden Konge, skal først sidde og beraade sig, om han med 10000 kan møde Den, som drager imod ham med 20000; thi sielden har dog en Mand af Aand saa aldeles uforberedet indladt sig i theologiske Disputer, som Delbr., da han i den anden Deel af hans Christenthum anfaldt Melanchthon. Bedre er vistnok Angrebet paa Schleiermacher — som heller ikke er nogen Melanchthon — dog havde jeg ogsaa her ønsket et grundigere Judicium hos Den, der fremstod for at tale i en saadan Tone. At Schl.s System i Grunden er Pantheisme — skøndt derfor just ikke Spinozisme — deri er jeg aldeles enig, skøndt ogsaa Delbr. har viist nogle Inconsequenzer. Derimod tør jeg om Fichte og Schelling — saalidet jeg i Øvrigt ynder den førstnævntes Philosophie — forsikkre, at de ikke ere mere pantheistiske, end f. Ex. Paulus var det, da han paastod, at vi leve, røres og ere i Gud. Hegels System kiender jeg kun lidet; da det imidlertid er baseret paa det schellingske, kan dets Tendents neppe være pantheistisk; derimod kan det vel være, at den hegelske Philosopheren er en aldeles utilbørlig Brug af Ord, for at gjøre Alt af Alt, paastaae og negte, eftersom Omstændighederne udkræve det. En slettere Skole har neppe nogen Philosoph dannet, end Hegel.

Jeg har i Sommer skrevet en liden Afhandling über den Begriff der christlichen Dogmatik, som fornemmelig er rettet mod Schleiermacher — dog ogsaa mod Bretschneider og mange Andre. Den er sendt til Ullmann for at indrykkes i theol. Stud. u. Krit., hvor den dog rimeligviis først kan komme i det 2det Hefte. Maaskee lader jeg den særskilt trykke paa Dansk, og skal da ufortøvet underkaste den min Vens Dom.

Her have vi i Søndags indviet 2 meget værdige Biskopper. Ølgaard holdt en meget kraft- og livfuld Prædiken. Denne Høitidelighed forvolder os imidlertid en heel Deel Sviir herinde i disse Dage, som medtager Tiden.

Dog maa vi vistnok glæde os, naar vor Uleilighed er den, at vi kunne spise og drikke i Fred og Ro, og da sammenligne Tilstanden andensteds. Verden har neppe nogensinde under den forrige Revolution havt et saa sørgeligt Udseende, som just nu. Det er en Gæring, som udbreder sig over hele Europa, som har blot jordiske Øiemed, og hvor alt synes at skulle afgiøres ved Pøbelens physiske Styrke. Jeg har vist Intet imod, at Hertugen af Brunsvig faaer sine himmelraabende Synders retfærdige Straf, at Fyrsterne mindes om, at de ikke kunne gjøre Alt hvad de ville, at de lapsede Adelsmænd, og den ørkesløse og vellystige Hær af Diplomatikere ydmyges, men for en Bøndekrigs Rædsler ønskede jeg gierne Europa forskaanet. Og desværre er der de fleste Steder — Gud være lovet, ikke i vort Fædreland! — en stort Partie, som skulde have bedre Forstand, men som dog animerer Anarchiet, deels af den blotte Lyst til Spectakler, deels for at kunne fiske i rørt Vand. Og, naar saadanne Ting begynde at skee, da stunder Guds Rige til, om ikke i sin Fuldendelse, saa dog i frodigere Fremvæxt; og vor Herre gjør sædvanligen vore politiske Spaadomme ligesaameget tilskamme, som de jyske Spaadomme om den tidlige Vinter.

Der fortæltes i disse Dage, at der i Jesuiternes Papirer i Paris skulde være funden Efterretning om 11 jesuitiske

Agenter i Danmark — en Nyhed, der nok er ligesaa sand, som de 2 Kiøbstæder og 20 Landsbyer med gammel-iislandske Indvaanere, der skulde være fundne i Grønland.

Jeg maa afbryde. Min hiertelige Lykønskning til Deres Severines Ægteskab vil min Svoger have overbragt. Gud med Dem og alle Deres!

Stedse Deres hengivneste

Mynster.

38.

Kbhavn d. 16de Nov. 1830.

Kiere Ven!

Det 2det Bind af theol. Studien har jeg rigtigheden erholdt tilbage; det 3die er hos Bogbinderen, og skal derefter blive Dem tilstillet. Imidlertid sender jeg, foruden Knapps Dogmatik, 2 til Pastoraltheologien henhørende Skrifter. Stiers Keryktik indeholder vist meget Godt, men er deels for ufuldstændig, deels for ordriig. Ogsaa finder jeg den noget manereret, hvortil jeg regner, at det kunstlet er lagt an paa, at hver 20de § skal correspondere; fremdeles de pedantiske nye termini technici, saasom Keryktik m. m. Mere tiltaler Harms mig, skjøndt jeg ofte finder ham meget eensidig, og skjøndt jeg virkelig er vreed over den Maade, hvorpaa han, for at sige noget Paradox, omtaler Evangelierne. »Das Evangelium kann aus den Evangelien nicht herausgepredigt werden, denn es ist ja nicht darin« (S. 67). Pietisterne have altid i deres aandelige Hovmod tilladt sig mangehaande fripostige Ytringer om Guds Ord, men vore Dages Pietister drive det dog saavidt, at enhver Christen maa opføres derover.

Saaledes solgte jo Grundtvig, Rudelbach og Lindberg gierne den hele Bibel for det apostoliske Symbolum. — Jeg kan vel begribe, at De ingen Lyst har til at recensere Rudelbachs Skrivt ub. d. Rationalismus, hvilket jeg ellers ikke har læst. Det er vistnok vanskeligt at sige, hvor Grændsen er, udover hvilken Regieringerne ikke bør tillade Lærefriheden eller Lærefrækheden, og man maa ved Af-

giørelsen i de enkelte Tilfælde ogsaa adspørge Klogskaben; thi det er ikke klogt, til forskellige Tider¹⁾ at behandle den samme Sag paa den samme Maade. Saaledes advare de nærværende Tider os tilstrækkeligen at gaae forsigtigt tilværks; thi disse Dages Bevægelser ere af en ganske irreligiøs Natur, og man maa nu ganske særdeles vogte sig for at give dem nogen Anledning, der gierne lugte Jesuitismus allevegne, og ønske dette Paaskud for at kunne storme løs mod al Christendom. — Jeg bemærker i Forbigaaende, at Efterretningen om Jesuiter i Danmark uden Tvivl er en kiøbenhavnsk Fiction. Ligesom her Ingen er, om hvem man kunde formode, at han var Jesuitismens Agent, saaledes nævnes Danmark slet ikke i det franske Blad, som opregner, hvor mange Jesuiter der skulle findes enhver Stat i Europa.

Lindbergs Maanedsskrift er dog saare uselt, smurt sammen uden nogen Anstregelse. Men hvad der meget har frapperet mig, er Rudelbachs Recension over Biskop Müllers Prædikener. Hvo skulde have ventet en saadan Mildhed af Müllers heftigste Antagonist? eller af den Mand, der saa nylig erklærede Talerne ved Frue Kirkes Indvielse for saa aldeles forladte af al Aand og Salvelse? Jeg tilstaaer, at jeg synes mig at have læst imellem Linierne: »jeg (Rudelbach) befinder mig ikke ganske vel i Glaucha, og jeg mærker nok, at de nærværende Bevægelser i Sachsen ingenlunde ere mit Partie gunstige, derfor ønskede jeg gierne at kunne finde en anstændig Retirade til Danmark, og derfor begynder jeg at omstemme min Tone«.

Har Bockshammer virkelig kaldet den Schellingske Philosophie Pantheisme? Det skulde forundre mig hos ham, thi de Andre snappe enkelte Yttringer op, for en stor Deel fremførte i polemisk Iver, og have ikke søgt at fatte Læren i det Hele, eller været redelige nok til at agte paa Schellings meget udtrykkelige og oplysende Erklæringer. Overalt er dette Hovedsagen, om Pantheismen

¹⁾ Her synes at mangle: ikke.

er en fordærvelig Lære, eller ikke; derimod, om denne eller hiin Mand er en Pantheist, er kun et historisk Spørgsmaal, og der er det jo vel bedre, om vi ere for milde end for strenge i at paahefte et saadant Navn. — Saaledes holder jeg det ogsaa med Schleiermacher. Skjøndt han fører Lærdomme, som jeg anseer det for min Pligt at bekæmpe, saa erkiender jeg dog med Glæde, at en flin Dialektiker kan være ligesaa inconsequent som andre Mennesker, og at der i Schl. er en christelig Følelse, som ofte hjælper ham tilrette igien, naar hans Tænkning har forvildet sig.

Ullmanns Forklaring af Fristelses-Historien har, tilstaaer jeg, behaget mig. Vi erkiende vist begge, at denne Historie, saa betydningsfuld den er, har mange Vanskeligheder. Bogstaveligere kan man dog ikke tage Dievelens Fremtræden, end de Ord: Englene kom frem og tiente ham. Kleuker forklarer Alt om en høiere Vision; men kun deri kan jeg være enig, at Fortællingen mere fremstiller, hvad der viste sig for Christi Siels Øie, end for det legemlige. Men fordi Sielen seer det Onde, derfor bøier den sig ikke dertil. Og fordi Ullmann mener, at det her var Forestillingerne om de forskellige Maader, hvorpaa Messias kunde træde frem i Folket, der fremstillede sig for Christi Siel, saa synes mig Christi Siels Reenhed Intet lider derved, naar han dog intet Øieblik tvivlede om Valget. Det er ikke, at tænke det Slette, men at tænke det med Velbehag, som besmitter.

Om de sørgelige politiske Udsigter har jeg ikke Tid til at tilføie Noget. I Dag bringer en Stafet den Efterretning, at Wellington er traadt ud af Ministeriet, Lord Gray bleven Premier-Minister, og Brougham indtraadt i Ministeriet. Maaskee tiener dette for Øieblikket til at berolige de oprørte Gemytter; men om de nye Ministre formaae og forstaae at besværges Uveiret, maa Tiden vise.

Stedse Deres hengivne

Mynster.

Min Afhandling om Begrebet af den christelige Dogmatik har jeg i Dag givet paa Dansk i Trykkeriet. Naar den er færdig fra Bogtrykkeren, skal den med Glæde underkaste sig Deres kyndige og velvillige Dom.

39.

Kbh. d. 18de Jan. 1831.

Høistærede Ven!

Dersom jeg skal blive mit Forsæt tro, ikke længere at lade det beroe med at oversende hosfølgende liden Afhandling, da maa jeg bede undskyldte, at jeg kun ledsager den med nogle faa Ord. Om Afhandlingen selv har jeg Intet at sige, uden hvad der i Tilegnelsen er erindret. Det skal nu glæde mig, om De og flere Sagkyndige maatte finde, at Afhandlingen bidrager Noget til Sagens Afgiørelse, og kan fortiene en Ventilation, som den egner sig blandt forstandige og christelige Theologer.

Jeg vedlægger 3die Bind af Studien u. Kritiken.

Om Schelling maa jeg endnu blot bemærke, at — hvad endog Bachmann, hvem jeg ikke kiender, kan sige — da er Sch. ingen Pantheist. Hans Theorie om den menneskelige Frihed er vel meget besynderlig og ufyldstgiørende, men en Philosoph, som lader Menneskets hele Forhold grunde sig i en »Urthel«, som ganske er Menneskets egen, kan ikke være Pantheist. Dersom endog Sch. kan have sagt, at Gud er Alt i Alle, da er dette ikke mere pantheistisk meent, end naar Paulus bruger det samme Udtryk om Tilstanden ved Tidernes Fuldendelse. — Overalt tilstaaer jeg, at jeg ikke kan ansee Spørgsmaalet for andet, end en Undersøgelse, som tilhører den philosophiske Historie; thi Pantheismen bliver ikke mere sand eller falsk, fordi Sch. bekiender eller ikke bekiender sig til den; og det er uden Tvivl Uret, at paahefte en Mand en saadan Benævnelse uden det nøieste Studium af hans Skrivter. Hvor vaersom man i denne Henseende maa være, viser sig ved Schleiermacher. Det er unegteligt, at Pantheismen har havt megen

og utilbørlig Indflydelse paa hans System; desuagtet har allerede Delbrück viist, at der i dette System forekommer Meget, som strider mod den pantheistiske Lære. Dersom man da, ved at bedømme Schleiermachers System, viser, at det ikke hænger sammen, at det har pantheistiske Partier, da gjør man Ret; kalder man Manden derimod i Almindelighed en Pantheist, har man uden Tvivl Uret.

Ligesom jeg i saa mange Henseender er en Antipode af Lindberg, saaledes ogsaa deri, at jeg ønskede, enhver videnskabelig Striid kunde føres anonym, for at undgaae det Personlige; han derimod ønsker just Navne, for at kunne lægge en bestemt Person for Had.

Tillad mig endnu et Spørgsmaal: hvorfor skal man optage den brave, om endog endnu ikke i Dogmatiken tilstrækkeligen begrundede, Ullmann Noget i den værste Mening? Jeg erindrer ikke, at han har givet nogen Anledning til at antage, at han har forestillet sig nogen Tvivl i Christi Siel. Dette følger i det Mindste ikke af hans Theori.

Med de bedste Ønsker for Deres og Families Velgaaende i det nye Aar er jeg stedse

Deres hengivne

Mynster.

40.

Kbh. d. 11te April 1831.

Efterat nu Helligdagene og Confirmationen ere bestridte, finder jeg et Øieblik til at besørge en Sendelse, der længe har været Dem tiltænkt, Høistærede Ven! Den indeholder

1. Winers Commentar til Br. til Galaterne, hvilken eg har benyttet for at udarbejde nogle Anmærkninger til dette Brev, som jeg allerede har skrevet i Spiellerup. De ville nu komme i det næste Bind af Møllers theologiske Bibliothek. De indeholde min uforgribelige Mening om alle tvivlsomme Steder i Brevet, men intet af særdeles Mærkværdighed.

2. Plancks Geschichte der neueren protest. Theologie. Et lærerigt, og i vore Dage dobbelt interessant Værk, skøndt jeg ikke negter, at Fremstillingen er noget eensidig, og skøndt man forbauses over at finde Socinianismen fremført næsten som Toppunctet af den christelige Theologie.

3. Det nyeste Hefte af theol. Studien u. Kritiken. Det Mærkeligste deri er vel Sacks Recension over Schleiermachers Prædikener. Ligesom deri er sagt meget Godt og gavnligt om det G. T., saaledes seer man dog ogsaa med Glæde af Umbreits Oversigt, at dettes Studium i Tydskland begynder at blive grundigere, end det i lang Tid var; i det Mindste har Pantateuchen hævet sig betydeligen frem af den nyere Kritiks Sumper.

Det er vel sandt, at Steffens har søgt sin Afskeed, men da man Intet — hverken offentlig eller privat — videre hører derom, saa haaber jeg, at Sagen bliver bilagt. St. har efter mit Skjønnende heller ikke ganske Ret, eller snarere for det Meste Uret. Jeg tilstaaer vel, at jeg ikke særdeles ynder Unionen, og at hos os f. Ex. vilde det være taabeligt at arbeide paa den. Anderledes er det derimod i de Lande, hvor en stor Mængde Reformerte og Lutheraner leve blandede mellem hinanden, og hvor saa ofte Familier derover ikke kunne søge Communion sammen. Der synes det dog ikke uhensigtsmæssigt at benytte de nærværende Tider for at bevirke en kirkelig Forening mellem dem, der dog ere enige i Hovedsagen, og dette saameget mere, som man dog maa lade denne Forening bestaae mellem dem, der afvige fra hinanden i meget væsentligere Puncter. Det er efter min fulde Overbeviisning en stor Lykke, jo færre kirkelige Adskillelser der ere; thi er man i eet udvortes Samfund, da kan man haabe, efterhaanden at komme til Troens Eenhed ogsaa med dem, der nu ere meget forskellige; er derimod først det kirkelige Baand sønderrevet, da forsvarer gierne ethvert Partie sine Egenheder til det Yderste. — I Preussen ere Unions-Forsøgene begyndte, længe førend disse religiøse Gæringer indtraadte,

og Unionen kan jo ikke vel indføres paa anden Maade, end at det overlades til Menighedernes Pluralitet at beslutte den. Men naar Beslutningen er tagen, saa synes det ikke at burde tillades 60 Familiefædre — hvilket i Breslau var Tilfældet — at danne en separat Menighed. Man har i Preussen rettet sig saa meget som mueligt efter de forskellige Sædvaner, og lader saa een Communion-Dag Brødet brydes, paa en anden uddeles uden Brydning. Kun maae Lutheranerne skikke sig i, at Ordet »sande« foran Legeme og Blod ikke blive sagt. Dette — ubibelske — Ord kan man dog ogsaa gierne opoffre for ikke at skille sig fra sine Medchristne. — I Breslau har Scheibel prædiket, Steffens arbeidet mod den allerede iværksatte Union; de have indgivet en Ansøgning til Regjeringen derimod, og skal derpaa have faaet en temmelig streng Beskeed og irettesættelse. Dette foranledigede Steffens til at søge sin Afskeed, men — som sagt — jeg haaber, at Sagen bliver bilagt.

Et separatistisk Forsøg er ogsaa begyndt hos os paa Christianshavn. Da det er bestemt, at Frederiks tyske Kirke, som ingen Menighed mere har, skal lukkes indtil videre, skulde 60 Familier have ansøgt om at maatte faae denne Kirke til deres Brug, da de saa vilde antage Grundtvig til deres Præst. Gr. synes at have Lyst nok til, efterat have nedlagt det Embede, hvortil han lovligen var beskikket, at komme i Embede paa en tumultuarisk Maade. Men dette vil naturligviis ikke gaae.

Lindbergs skammelige Avertissement i Aviserne om Clausen har De vel seet. Han synes dog derved omsider at have bragt Alle til Erkiendelse af, hvad han er for en Person.

Det er sørgelige Tider. Oprørs- og Krigs-Luen synes at ville udbryde over hele Europa. Det Holsteenske Contingent — 3800 Mand — skal nu marschere, under Anførsel af Prindsen af Philipsthal. Det siges, at Prinds Frederik, paa sin Begiering, gaaer med; dog beroer dette

nok endnu paa Omstændighederne. — Ruslands Synder imod Polen synes nu at skulle hiemsøges. Men derved vil ogsaa Oprørsflammen i Europa faae ny Næring. Nu! vi ville imidlertid varetage vore fredelige Sysler, og overlade Gud det Øvrige!

Min venskabeligste Hilsen til Deres Frue!

Stedse Deres hengivne

Mynster.

41.

Kjøbenhavn den 6te Octbr. 1831.

Høistærede Ven!

Det er en forfærdelig lang Tiid, hvori jeg stedse er bleven forhindret i at skrive til Dem, som jeg har burdet og villet — forhindret, først ved Sommerens Adspredelser, saa ved min Svogers, Hofprædicantens, og hans Kones lange og farlige Sygdom, endelig ved Confirmationen, hvorved jeg har havt den Glæde at confirmere min ældste Søn. Paa en smertelig Maade blev jeg erindret om Dem ved at erfare Provst Rørdams uventede Død. Skøndt jeg ikke personlig har kiendt ham, taler alle Forstandiges eenstemmige Vidnesbyrd saaledes til hans Berømmelse, at hans Bortgang maa beklages som et Tab for Kirken, ligesom den var det for hans Venner.

Jeg blev saa meget mere overrasket ved dette sørgelige Budskab, som hans Svigersøn¹⁾ Dagen i Forveien havde været hos mig i Anledning af Vilhelmine-Legatet. Hvad dette Legat angaaer, da vilde jeg meget gjerne tilbyde mine bona officia, men Directeurerne have i Henseende til Udstyrsportionerne aldeles Intet at gjøre, uden at affatte en alphabetisk Fortegnelse over de Ansøgende, men kunne Ingen indstille, da Kongen har forbeholdt sig alene Valget. Møsting, som overleverer Forestillingen, kan maaskee ved denne Leilighed lade et Ord falde for Een eller Anden, men

¹⁾ A. C. L. Helberg, da nys udnævnt til Kateket ved Trinitatis Kirke i Fredericia.

desværre veed jeg, at han er engageret, da han interesserer sig for en Datter af afg. Commandeur Henne; men uagtet hun synes aldeles qualificeret, har Kongen dog desangaaende yttret sig saaledes, at det maa befrygtes, at der er nogen i Baghaanden, for hvem Legatet i dette Aar er bestemt.

Det er Dem formodentlig bekiendt, at Dr. Fogtmann er udnævnt til Biskop i Ribe. Det er unegteligt, at Cancelliet i de senere Aar sørger for dygtige Biskopper; men Universitetet er derved i en meget slem Forlegenhed, thi hvem faae vi nu til Professor — eller Lector — Theologiæ? De Yngre, paa hvilke der kunde tænkes, have endnu ikke præsteret saa Meget, at man med nogenledes Sikkerhed kunde sige, hvad her vil blive af dem. Sagen kommer vel til at henstaae nogen Tiid, og da vil man formodentlig maatte tage sin Tilflugt til en Concurrence.

Blandt de unge Theologer, paa hvilke der kunde tages Hensyn, er Licentiat Fenger. Han ventes med det Første hjem fra sin Udenlandsreise, paa hvilken han senest har besøgt Grækenland og Constantinopel, hvorfra han slap bort Dagen før Pera brændte. Han vil kunne bringe interessante Efterretninger.

Har De seet det sidste Hefte af Lindbergs Maanedsskrift, hvori han paa sin sædvanlige Maade farer løs paa Johannsen og Visby, og først og sidst paa Clausen. Han viser ogsaa megen Lyst til at kunne komme til at røde i den døde Biskop Koefoeds Indvolde. Jeg negter ikke, at jo Johannsen og Visby kunne fortiene Adskilligt, men dette er vist ikke Maaden til at skaffe Christendommen Venner.

Biskop R. Møllers Oversættelse af Pauli Breve har behaget mig mindre, end Oversættelsen af det G. T. Det forekommer mig, som om Brevene have tabt for meget af deres Fynd og Inderlighed, og jeg er heller ikke ganske tilfreds med Fortolkningen af mange Steder. Imidlertid fortiener Værket vistnok at læses ved Siden af Grundtexten, men kan neppe fyldestgøre som en Oversættelse, der skulde bestaae for sig.

I det sidste Hefte af theologisk Bibliothek findes en Deel Breve af afg. Professor Worm, som indeholdt meget Interessant, skøndt ogsaa meget Jydsk. Jeg er meget rørt over den Maade, hvorpaa den gamle Mand, hvem jeg aldrig har seet, omtaler mine Prædikener.

En Recension af mig over Visbys Skrivt om Aarsagerne til den herskende Ringeagt for den offentlige Gudsdyrkelse, er indrykket i Maanedssblad for Literatur og kommer Dem maaskee for Øie. Det skal glæde mig, om den maa fortjene Deres Bifald.

Den yngre Clausen (Emil) har i disse Dage leveret en meget stor Licentiat-Dissertation de Synesio. Den er udarbejdet med megen Fliid, men altfor proppet med Citater. — Det er mærkværdigt, at Stiftprovsten ofte skal have megen Forargelse af denne Søn, hvis theologiske Anskuelser meget skulle afvige fra Faderens.

Det sidste Hefte af Studien und Kritiken lader jeg medfølge. Ellers har jeg intet Interessant at sende. Vi have i mange Uger næsten ingen Bøger faaet fra Tydskland; de ligge under Quarantaine formedelst den fordærlige Cholera-Spærring, paa hvis Nytte Ingen troer, men som Alle iagttage for et Syns Skyld. — Vor Cholera-Forordning er under en Revision, som nok vil blive meget giennemgribende, og formilde mange af de strenge Forholdsregler.

Med Høiagtelse og Hengivenhed stedse

Deres

Mynster.

42.

Kbhavn d. 9de Nov. 1831.

Kiere Ven!

Samme Dag, som jeg om Morgenen havde afsendt mit forrige Brev med det 3die Hefte af theol. Studien, erfarede jeg Deres Svigersøns, min gode Vens, JR. Holms Forfremmelse¹⁾. Denne Uvidenhed af nogle Timer var Aarsag

¹⁾ Justitsraad C. F. Holm blev Medlem af Statsgjældsdirektionen.

i, at jeg ikke forrige Gang sendte min Lykønskning; og naar jeg nu sender det 4de Hefte af Studien, da er det ikke saa meget for denne Oversendelses Skyld, jeg skriver disse Linier, som fordi jeg længe har følt Trang til at sige Dem, hvor oprigtig jeg deeltager i den Glæde, som denne Forfremmelse maa skienke Dem. Han er en brav og dygtig Mand, og det er en Glæde, naar Lykken kommer paa et Sted, hvor man gierne vil have den. Jeg er forvissat om, at da nu Veien er aabnet for ham, saa vil han ogsaa i tilbørlig Orden skride videre fremad.

Jeg længes efter, engang igien at høre noget Nærmere, hvorledes De lever. Herinde bevæges vi vel af mangehaande Bølger, men disse ere dog ikke saa vilde, at jo Tidens Strøm i det Hele skrider ret rolig frem. Hindres end jeg, som Enhver, i saa hurtigt, som jeg ønskede det, at kunne udføre mangehaande Arbejder, der ere mig kiære, og synes mig nyttige, saa er der dog nogen Tilfredsstillelse i at stræbe at fyldestgiøre sine Embeder efter Evne, og dog at vinde nogen Tiid baade til mindre og større literaire Foretagender. Komme de større end ikke for Lyset i Dag og i Morgen, saa komme de dog vel engang, dersom Gud skienker Liv og Kraft.

Den tydske Literatur er os i nærværende Øieblik et næsten tillukket Land, da næsten al vor Boghandel gaaer over Hamburg, og Bøger ikke kunne forsendes derfra uden at skulle desinficeres 3: giennemstikkes og ryges. Dette Savn tager jeg mig ikke nær, da jeg har Gammelt nok at læse, dersom det Nye slipper. Imidlertid holder man sig her til den danske Literatur, og denne tilbyder dog — blandt meget Slet — ogsaa adskilligt Godt. De læser vel Maanedsskriftet for Literatur, og da vil De i October-Heftet finde 2 mærkelige Recensioner, om Halds tabulæ synopticæ, og om den indbyrdes Underviisning. Biskop Fogtmann har endt sin altfor korte akademiske Bane med et Programm om Pastoralbrevene, som jeg først i Dag har faaet, men som lader til at indeholde meget Grundigt og Godt.

Vi ere i megen Forlegenhed for at faae en theologisk Professor, thi Hald skiotter jeg slet ikke om. Det faaer at beroe indtil Videre.

Den ulyksalige kirkelige Striid blusser høit op igien. Clausens Skrivt om Injurier behagede mig ikke meget, og jeg har derfor i det »danske Ugeskrivt« ladet indrykke nogle Bemærkninger desangaaende. Clausen leverer nu i samme Ugeskrivt en Replik, som neppe er sans replique. Imidlertid er nu Grundtvig styrtet frem igien, og debiterer med det utaaleligste Hovmod de samme Beskyldninger, og den ene Usandhed efter den anden. Lindberg nøies nu ikke med sin vederstyggelige Virksomhed som Skribent, men han holder ogsaa, i Forening med Præsten Siemonsen, formelige Conventikler i sin Bopæl udenfor Østerport. De fleste Deeltagere komme der af Nysgierrighed, og man fortæller de skandaløseste Ting, som der skulle være sagte. Det Meste deraf er vistnok Løgn, men det skader dem ikke, naar de foretrække at prædike i Mørket. Det er mærkværdigt, at man gav Grundtvig Frelseres Kirke at prædike i, men den løb han fra; man gav Siemonsen Frederikskirke, og man vilde i det Øieblik gjerne have beholdt ham, indtil Kirkens Skiebne er afgjort; men han erklærede Biskoppen, at hans Samvittighed ikke tillod ham at forsømme den ham egentlig betroede Skole over Kirken. Derimod tillader hans Samvittighed ham meget vel, at holde Prædikerne ude hos Lindberg, og saaledes gjøre Det ulovligt, som man lovligt havde overdraget ham. Man har maaskee viist for megen Skaansel mod dette Væsen, men nu vil der dog nok blive slaaet en Bom derfor, da Siemonsen ikke er en saadan Præst, som Forordn. af 1741 omtaler, men kun en ordineret Katechet, som kun skal udføre de ministerialia, der overdrages ham af vedkommende Sognepræst. — Brødremenighedens Agent og anseeligste Medlemmer her i Staden sige sig nu formeligen løs fra disse Mennesker.

En anden Striid, der nu sysselsætter os meget, er Gads Forsvar mod Lindbergs Angreb. Man kan ikke negte,

at dette Forsvar¹⁾ er meget vel skrevet, skøndt det laborerer af endeel Inconsequents, og der kan gøres mange Exceptioner derimod. Men det er meget uanstændigt, at han, uden Tilladelse, har ladet sin Biskops Paamindelses-Skrivelse aftrykke, og kritiserer den meget haardt. Hvorhen vilde det føre, dersom Foresatte ved deres Embedsbreve til deres Underordnede skulde udsættes for at maatte føre en offentlig Pennekriig derom?

Med Visby seer det betænkeligere ud. Han har forespurgt, om han skal sagsøge Lindberg, og dette vil neppe kunne undgaaes. Vel kan han maaskee snakke sig fra Hvad han har sagt i sin angrebne, høist ubesindige, Prædiken, men han bliver uophørlig ved at smøre allehaande Sager sammen, saa han ikke blot næsten har skrevet sig fra al Ære, han havde vundet ved sit roesværdige Forhold som Tugthuus-Præst, men ogsaa uophørligen stiller sig blot for de meest velfortiente Angreb.

Dr. Johannsen vil det neppe blive paalagt at anlægge Sag mod L., da Angrebet gielder et Skrivt, der er udkommet, førend han var Præst i Danmark og altsaa var de danske Love underkastet.

Jeg veed ikke, hvor Meget af alle disse smukke Sager der har naaet til Lydersløv, og altsaa skriver jeg maaskee om Ting, der var Dem temmelig ubekiendte. Herinde ere de os kun altfor vel bekiendte. Men da der snart ventes en ny Vaudeville af Heiberg, saa kan det ventes, at Interessen snart igien vil vendes fra Kirken til Theatret, som det skeede, da »Kong Salomon og Jørgen Hattemager« fortrængte »Kirkens Gienmæle«. —

Saa Meget for i Aften. Lev vel med alle Deres, og lad mig stedse være i Deres venskabelige Erindring.

Deres hengivne

Mynster.

¹⁾ Den danske Præsts mislige Forhold til Ritualet. Et fornødent Selvforsvar. Kbh. 1831.

43.

Kbh. d. 7de Jan 1832.

Høistærede kiere Ven!

Et glædeligt Nytaar for Dem og alle Deres! Jeg selv har kun begyndt Aaret maadeligt; en Forkølelse, som først sad i Ryggen, og siden kastede sig paa Maven, har holdt mig inde i 14 Dage, saa jeg blev nød til at opgive Prædiken Nytaarsdag — første Gang i de 30 Aar, jeg har været Præst — meget imod min Villie. Nu befinder jeg mig, Gudskeelov, igien vel, og haaber, maaske i Morgen, igien at gaae ud.

Jeg sender hermed en liden Samling af Skrivter om Rahbek og hans Kone. De vil see, hvad Andeel jeg har deri. Jeg havde lovet Rahbek at skrive en liden Fortale til Samlingen over hans Kone, som han selv havde foranstaltet; men der blev Intet af i hans levende Live, og nu har jeg forsøgt at levere en liden Charakteristik over Begge.

Tillige lader jeg følge det nyeste Hefte af Studien u. Kritiken, som ikke indeholder synderligt Mærkeligt. Af Oversigten over den katechetiske Literatur seer man dog med Forbauselse, hvilket Tøi der bringes til Torvs i Tydskland. Mollers Rapport om St. Simonismen er overmaade tolerant, men dog interessant. Man vilde forundres over, at et saa jammerligt Væsen kunde finde Tilhængere, dersom man ikke vidste, at det egentlig er den revolutionaire Aand, der yttre sig ogsaa heri, og at Folk altid have Lyst til at foretage saa meget Utilladeligt, som nogenledes mueligt. Af samme Grund finde ogsaa Lindbergs Conventikler nogle — skjøndt kun faa — Tilhængere, thi Religieusiteten er det ikke, som driver.

Af Bladene vil De have seet, at Visby har faaet Ordre at sagsøge Lindberg. Jeg formoder, Udgangen bliver den, at L. bliver multeret, thi mange af hans Udladelser kan han ikke retfærdiggjøre, men at Dommen dog vil indeholde saa megen Censur over Visby, at han faaer en Admonition, hvortil han ogsaa høiligen kan trænge.

Fra Lic. Fenger have vi i disse Dage faaet et interessant lidet Skrivt om Nygrækerne. Jeg beklager kun, at han med en vis Bram har udfoldet en Deel trivielle christelige Sententser; mig synes, at naar man er en Christen, skal man ikke lade blæse i Basune for sig, for at fortælle alle Mennesker det store Mirakel, at man er det; man kan vel paa en gediagnere Maade faae Leilighed til at bekiende sin Herre, uden at gjøre det med saa megen Ophævelse.

For Deres Deeltagelse i min Svoger Th. Münters Sag takker jeg Dem hierteligt. Det har glædet os meget, at en Mand som De fik Leilighed til at være et Vidne for hans uskyldige og retfærdige Sag. Nu er han temmelig fattet, og uagtet alle sørgelige Erindringer troer jeg dog at fornemme, at han føler sig lettet fra et svært Aag. Hun har gierne villet vedblive at spille Komoedie med ham og at kunne rose sig af, at han endnu hængte ved hende. Pollon reiser nok til Sverrige paa et Fierdingsaars Tiid. Hun vil hverken til Molbechs eller til sin Fader, men helst privatisere i Frederiksberggaden. Den Vei fører til For-dærvelsen¹⁾.

Herinde hersker i disse Dage en Influenza — nemlig Kierlighedens, da man ikke hører Andet end den ene For-lovelse paa den anden. Den mærkeligste og bedste er Politiedirecteurs, JR. Bræstrups, med ConfR. Lassens Datter. En agtværdig Mand og en elskværdig Pige.

Jeg skal nu holde en Brudevielse i min Stue, og anbefaler mig i det nye Aar, som i de forrige, til Deres vedvarende Venskab og Godhed.

Hengivnest

Mynster.

¹⁾ Sophie Frederikke Langberg (Datter af Dispatcheur Knud Engelbreth Langberg, der var beslægtet med W. F. Engelbreth) var gift med Raadmand Theodor Münter, men lod sig bedaare af en spansk Emigrant, C. de Pollon, der en Tid opholdt sig i Kjøbenhavn, og forsvandt senere med ham (s. ndf. S. 733). Hendes Søster var gift med C. Molbech.

44.

Kbhavn d. 9de Mai 1832.

Kiere Ven!

Min lange Taushed har først havt sin Grund i, at jeg vilde sende Dem Steffens — ellers temmelig ubetydelige — Skrivt: wie ich ein Lutheraner wurde; dette har jeg laant til EtR. Adler, og da jeg, efter utallige Gange at have forlangt det, endnu ikke har faaet det, maa jeg formode, han har kastet det bort. Dernæst har jeg ikke skrevet, fordi jeg i de seneste Uger har havt temmelig umenneskeligt travlt. Ogsaa nu maa jeg fatte mig kort, dersom jeg ikke vil udsætte Svaret endnu længere.

Jeg sender nu det nyeste Hefte af Ullmanns Studien, hvori vel Tholucks Afhandling er det Interessanteste; dernæst et Par Nummere af det danske Ugeskrift (som ikke er noget Søndagsblad), hvori der findes to Stykker af mig, som indeholde min Formening om adskillige Poster. Da jeg ikke har noget andet Exemplar, og da jeg let kunde komme til at eftersee Noget deri, beder jeg disse Nummere snart tilbagesendte.

Angaaende de controverse Puncter, hvilke De i Deres sidste Brev berører, da tillader jeg mig at fremsætte min Mening i al Korthed, og uden al Forbeholdenhed.

Jeg bekiender mig i alt Væsentligt til vor Kirkes symboliske Bøgers Indhold, men derfor sætter jeg dem ikke ligemed Guds Ord. Dersom der i dem fandtes Noget, som ikke havde sin Grund i den hell. Skrivt, da turde vi jo ikke antage eller forfegte det, og havde dog ikke ophævet vor Kirke eller dens Bekiendelse, fordi vi tilstode, at der i det mindre Væsentlige havde, i et menneskeligt Skrivt, indsneget sig noget Menneskeligt. Af denne Grund vilde jeg aldrig slaae Nogen med de symboliske Bøger, naar jeg ikke kunde slaae ham med Guds Ord.

Grundtvigs Grød af Vilkaarligheder erkiender jeg ikke for christelig Theologie.

Den bedste Tieneste, vi kunne vise Christendommen,

er sikkert den, at vi positivt, klart og indtrængende, fremsætte den rene christelige Lære i al dens Fasthed, Skønhed og Herlighed. Af underordnet Værd, men dog gavnlig og uundværlig, er Polemiken, som bekæmper falske Lærdomme. Derimod strider den personlige Forfølgelse, som vil udskrige enkelt Person, og gjøre ham til Gienstand for almindeligt Had og Spot, ligemeget mod Christi Ord, Christi Exempel, christelig Retfærdighed, Billighed og Kierlighed.

Jeg har nylig læst et Manuskript af en, mig ubekendt, streng orthodox Forfatter, som begyndte med, at en af de haardeste Prøver, Gud har paalagt os Christne her i Landet, er den, at saadanne Mænd som Lindberg stille sig i Spidsen for Christendommens Forsvarere, da det synes, som om Gud vilde prøve, om vi, selv derved, ikke vilde forarges. Virkelig har, efter hvad vi Mennesker kunne skue, neppe Nogen af Christendommens Fiender vakt saa megen Forargelse som denne L., der da nu ogsaa er sunken i almindelig Foragt. Endog Grundtvigs nærmeste Venner have trukket sig tilbage fra ham, efterat han ikke har skammet sig ved at associere sig med denne Mand.

Hvor megen Skade hans Yttringer gjøre, seer jeg ogsaa med Smerte af Deres Brev, min Ven! Jeg maa deri læse, at »redelige Gemytter ikke gienfinde den hell. Skrivts Lære i sin Reenhed udtalt af Hovedstadens Præster«. Da jeg ogsaa er En af Hovedstadens Præster, saa skulde jeg egentlig spørge Dem, med hvilket Skin af Beviis De mener at kunne retfærdiggjøre en saadan Fornærmelse. Men da jeg virkelig troer, at De ikke har meent mig med, saa vil jeg indskrænke mig til at bede Dem giennemgaae Listen over Hovedstadens Præster, og da overveie, hvor Mange der ere blandt disse, som ikke have givet Dem mindste Anledning til den krænkende Dom, som Lindberg her har forledt Dem til at fælde over en ikke ubetydelig Classe af Deres Embedsbrødre.

Deres

Mynster.

45.

Kbh. d. 22de Octobr. 1832.

Høistærede Ven!

Det er temmelig silde at sige: Tak for Sidst, imidlertid siger jeg det af Hiertet. Det var mig usigelig kiert, efter saa lang Tiids Forløb igien at see min gamle Egn, og de gamle Venner, der endnu ere tilbage, og hidroge saa Meget til at forskiønne mit Liv iblandt dem. Hvor gierne havde jeg tilbragt noget længere Tiid i Lydersløv, men ogsaa det korte Besøg var mig særdeles kiert.

Jeg har stedse ventet paa at kunne sende Dem en kort Biographie af Biskop Münter, som jeg paa Opfordring har skrevet for Theologische Studien u. Kritiken, og hvoraf der er lovet mig særskilte Aftryk. Men da disse, skøndt trykte, endnu stedse tøve med at komme, saa sender jeg hermed adskilligt Andet, nemlig 1. 2 Hefter af bemældte Studien. 2. Den unge Engelstofts Dissertation (som i Øvrigt nok vil opbygge Dem ligesaa lidet som mig). Da jeg har dette Exemplar tilovers, tillader jeg mig at offerere det; og ligeledes 3. den anden Deel af Münters danske Kirkehistorie. Jeg har intet Exemplar af første Deel, ellers skulde det ogsaa gierne have været til Tieneste.

Da her nu er endeel Læsning, og da Pakken allerede bliver temmelig stor, lader jeg Hengstenbergs Beiträge zur Einl. ins A. T. beroe til en anden Gang. — Den anden Deel af Hengstenbergs Christologie har jeg just giennemgaaet. Den indeholder meget Brugbart og Grundigt, men gaaer saa meget i Detail, at en kortfattat Christologie, for at lette Oversigten, ved Værkets Slutning var at ønske. Han taler altid i et meget afgjørende Sprog, selv i Ting, der ingenlunde vedkomme Troen.

Neanders Geschichte der Pflanzung d. christl. Kirche har ikke behaget mig saa meget, som jeg havde ventet. At jeg intet Nyt har fundet deri, er det Mindste, thi dette er man ikke berettiget til at vente af en Historieskriver; men af Det, som Andre have sagt, finder jeg ikke Valget

træffende, eller Opfatningen skarp, og en temmelig stærk Tendents til de moderne Anskuelser. Foredraget har ogsaa den sædvanlige tyske »Charakter der Breite«, saa at man ved Begyndelsen af en Sætning strax veed, hvad man finder i den, og sielden eller aldrig glædes ved en concentreret, lumineus, eller dybtgaaende Fremstilling. Overalt, naar man sammenligner den hele nuværende tyske Literatur med den tidligere, hvor er den da sunken! Man træffer næsten ikke paa et magnum nomen. —

Brøndsted er her i disse Dage, hiemkommen fra Jylland, men paa Onsdag reiser han til Iselinge, og derfra til Paris. Han er nu bleven ansat som Directeur ved det kgl. Møntcabinet, med en — usel — Gage af 600 R., og han er indstillet til Ansættelse som Professor ordinarius i Philologie og Archæologie ved Universitetet med en Gage af 1600 R. Han agter nu, naar han kommer tilbage, ordentlig at etablere sig, at købe sig en Gaard udenfor en af Portene, og tage sine Børn til sig.

Min Svoger Th. Münter er nu meget bedre, og synes reent at undgaae den truede Operation, da den formeente Polyp i Øret fordeler sig af sig selv. Rikke Langberg er sporløs forsvunden. Rhederiet i Gothenborg har opgivet Skibet, som sikkert maa være paa Havets Bund. En skrækkelig Ende paa et sørgeligt Liv! Hendes gamle Fader, som naturligviis har taget sig Sagen meget nær, er igjen meget farlig syg.

Grundtvig, Lic. Fenger (som er bleven forlovet med en Frøken Boesen) og en Candidat Muus have anholdt om Tilladelse til at oprette et Institut for lærd Underviisning. Nygræsk skal deri læres som et levende Sprog, og som det eneste levende Sprog, der læres; Dansk skal læres af Saxo og Biovulfs Drapa; Latin udsættes indtil Videre; Historie uden Lærebog o. s. v. Saa nødig man vil udsætte sig for den Anklage, at ville negte Grundtvig Tilladelse til at oplære sine og Andres Børn efter sin Tro, kommer man dog nok til at negte Planen Approbation.

Professor Rask lider af en svær Brystsyege, saa det seer ud til, at Universitetet igien mister en af sine Professorer. Han har dog isinde at holde Reformationstalen, men kommer maaskee til at anmode en af sine Colleger om at læse den op fra Kathedret.

Oehlenschlägers ældste Datter gifter sig — som De da vel har hørt — med det Første med Skuespiller Phister, og betræder derefter selv Theatret. Aarhus Aviss siger, at hun skal debutere i Ungdom og Galskab, hvilket dog ikke er sandt.

Min Kones og mine hiertelige Hilsener til Deres Frue.

Deres hengivne

Mynster.

46.

Kbh. d. 23de Octbr. 1833.

Høistærede Ven!

Det er rigtignok meget længe siden, De hørte fra mig, og, jeg bekiender det, noget længere, end siden jeg hørte fra Dem. Vi havde en lang, sørgelig Tiid i vor Familie ved min inderligt agtede og elskede Svigerindes langvarige Sygdom og derefter paafulgte Død. Dette og meget Andet, deriblandt vistnok ogsaa min sædvanlige Forsømmelighed i Brevskrivning, have foranlediget denne lange Standsning.

Vi have i den sidste Tiid havt tvende theologiske Besøg, af meget forskiellig Beskaffenhed. Den Berømthed, som nogle af vore Blade have tillagt Wegscheider, staaer — endog hans Tendents fraregnet — paa meget svage Fødder, thi der vil dog noget Mere til, for at være en berømt Theolog, end at have skrevet et flere Gange oplagt Compendium. Hans Personlighed er ikke meget interessantere end hans Theologie. Han besøgte os i vore Huse; Dr. Johannsen, hos hvem han boede, gav et temmelig stort Selskab til hans Ære, og hos Biskop Müller spiste han med de theologiske Professorer og mig — det var

det Hele. De Artikler, som have staaet om hans Ophold her i danske og tyske Blade, ere forsaavidt mærkværdige, at de indeholde de samme Ord, men hvergang med nogen Tilsætning, saa de synes at hidrører fra een og samme Trompeter — formodentlig Dr. Johannsen, der kan være god nok til at blæse i Basun ved en saadan Leilighed. Jeg veed ikke, om De har seet samme Doctors allseitige (d. h. höchst einseitige) und wissenschaftlich (d. h. höchst seichte) Untersuchung üb. d. symbol. Bücher; hvis ikke, har De ikke tabt Noget, thi paa Prætensionerne nær (som man da kiender i Forveien) faaer man for sine mange Penge Intet i den store Bog.

Høist interessant var derimod Schleiermachers Besøg, som ogsaa vakte almindelig Deeltagelse. Schl. er en aandrig og kraftfuld (skiøndt 65 Aar gl., lille og forvoxen) Mand, hvis Personlighed er yderst behagelig. Han plager Ingen med Lærdom eller Systemer, hans Dom er billig, og han har en overordentlig Gave til at fremtræde offentlig, uden al Affectation, men høist tiltrækkende. De klare smaa Taler han holdt ved den for ham foranstaltede Fest paa Skydebanen, baade de alvorlige og de muntre, henrev os alle. Den Prædiken, han har holdt efter saare kort Forberedelse, fandt vel Mange noget tør; mange Andre — og deriblandt jeg — følte os begeistrede ved den virkelig op-højede Simplicitet, hvorom man ikke kan gjøre sig nogen Forestilling efter de trykte Prædikener, hvilke have gennem-gaaet mange, og neppe ganske heldige, Forandringer fra den Tiid, de bleve holdte, uden forud at være skrevne. Schl. forudsætter paa en Maade, at hans Tilhørere ere Christne, og ville være skikkelige Mennesker, og indbyder dem da ligesom til at overveie, hvad der nu hører dertil; og da giver han dem Stof nok til at tænke paa i lang Tiid. Det vilde ikke være godt, dersom alle Præster vilde prædike paa denne Maade, men jeg troer, at dannede Tilhørere ville med Gavn og Glæde kunne høre ham hver Søndag, som da ogsaa saa Mange gjøre i Berlin. Om

hans dogmatiske og philosophiske Meninger er min Dom endnu den samme som stedse, men personlig er han bleven mig meget kier.

Herinde sysselsætte vi os for nærværende Tiid aldeles ikke med Theologie. Vore egne theologiske Bulbidere ere for Øieblikket temmelig rolige, og den theologiske Vender-Krig (som En har kaldet Striden i Slagelse) er sovet hen. Derimod er det stakkels Latin nu blevet Tvistens Ælbe, og Adskillige af dets Antagonister tale næsten i en Tone, som om de vilde true os med Prygl, dersom vi ikke ville strax udføre deres Befalinger. De mere Videnskabelige af de saakaldte Realister forfølge Latinen, fordi de vilde vinde Rum for Naturhistorie og fysisk Geographie, og, synderligt nok! i det man anklager os af den gamle Skole for ikke at sørge nok for det praktiske, og for at besvære Hukommelsen, saa drager man to Videnskaber frem, for hvilke jeg har al Respect, som for alle Videnskaber, men som dog have saare liden umiddelbar praktisk Nytte (thi Landmanden kan meget vel kiende sine Jordarter, og Forstmanden sine Træer, uden at vide Naturhistorie), og som for en meget stor Deel ere Hukommelsesværk (thi at vide Høiden af Biergene, og Middelvarme-Graden i de forskellige Lande er dog en Hukommelsessag, saagodt som noget Andet); og hvorledes vil man lære fysisk Geographie, dersom man ikke først er hjemme i den saakaldte politiske Geographie, og med hvad Stederne hedde, og hvor de ligge. — Imidlertid have vi nu gjort et Par hundrede Studenter — vistnok et meget stort Antal, men man kan jo dog ikke forbyde Folk at lade deres Sønner studere. Prof. Nielsen har havt den Glæde at dimitere 38, af hvilke kun Een har faaet h. illaud, og nok 2 blive indkaldte. Jeg har havt den Glæde, at min ældste Søn er bleven Student, med 6 præ ceteris og 6 laud.

Prof. J. Møller har været betænkelig syg af en nervøs Feber, og fik for et Par Dage siden et Recidiv, men er nu igjen bedre. Forhaabentlig er der nu ingen Fare, men

det vil vare længe, inden han kan komme til sin sædvanlige Virksomhed. — Biskop T. Müller skal ordineres paa Reformationsfesten. Det er en meget brav Mand, som det glæder mig at see paa denne Post.

Jeg sender de 3 sidste Hefter af theol. Studien, hvilke De vel ikke endnu har havt. I det sidste Hefte er der en mærkelig Recension over nogle hegelske Skrifter, af en J. Müller, som er Universitets-Præst i Göttingen, og af hvem jeg hidtil kun har seet en Dissertation, hvis Titel jeg har glemt.

Om et Par Maaneder haaber jeg at kunne sende Dem mine »Betragtninger over de christelige Troeslærdomme« i 2 smaa Bind. Jeg har deri villet give en Andagtsbog, men i en noget høiere Stil, saa at den tillige skulde bidrage til at fremme christelig Erkiendelse i Orden og Sammenhæng. Jeg har giort mit Bedste, men føler jo noksom, hvor langt Bogen er fra Det, jeg havde ønsket, den skulde være.

Min bedste Hilsen til Deres Frue.

Stedse Deres hengivne

Mynster.

47.

Kbhavn d. 26de Decbr. 1833.

Høistærede Ven!

Hermed har jeg omsider den Fornøielse at tilstille Dem den belovede Bog. Den Fornøielse, siger jeg, thi man er stedse fornøiet med at være bleven færdig med et Arbeide, og jeg har i den senere Tiid havt saa Meget af allehaande Vrøvl med denne Bogs Udgivelse, Omsendelse og Uddeling, at jeg er ret glad ved nu næsten at have den fra Halsen, og kunne tage fat paa noget Andet. For Resten har jeg for Øieblikket ogsaa endeel Misfornøielse af den, da der jo vistnok ere Stykker, som jeg havde ønsket at gjøre bedre, hvor jeg snart ønskede at have kunnet gaae dybere, og snart befrygter at være gaaet for

dybt. Behandlingen er meget vanskelig, hvor man paa eengang ønsker at holde Følelsen levende, og dog nogenledes at tilfredsstille Eftertanken. Men nu har jeg gjort mit Bedste, og da maa denne Bog have sin Skiebne, som andre Bøger. Den deri førte Lære haaber jeg med Guds Bistand vel at kunne forsvare mod alle Philosopher, Sværmere, Vantroer, og hvo der ellers maatte have isinde at ville mig til Livs.

De værste Trykfeil har jeg angivet bag i andet Bind, men disse ere rigtignok tildeels af den Beskaffenhed, at de forstyrre Meningen.

Megen Tak for Deres sidste Brev, men jeg maa bede Dem undskylde, at jeg nu ikke kan besvare det, da jeg i disse Dage er usædvanlig meget sysselsat, og dog ikke gierne vilde længere udsætte Afsendelsen.

Den sidste Daabshistorie i Frue Kirke er sikkert meget forargelig, men ikke blot fra Stiftsprovstens Side, der her gjorde, hvad han for længesiden har erklæret Regieringen, at han gjør, uden fra denne at have erholdt nogen Besked. Den, der gjorde Indsigelse, var Ingen af Forældrene, men Barnets Morbroder, som ikke engang var indtegnet som Fadder. Den Sidste vil ventelig erholde, om ikke Straf, saa dog Irettesættelse, hvilket ogsaa vil være nødvendigt, dersom vi skulle beholde Ro i Kirkerne under Guds-tienesterne, thi ellers kan det falde enhver Sværmer ind at afbryde baade Prædiken og andre gudstienstlige Handlinger, naar disse Folk mene at finde Noget at udsætte derpaa.

Et glædeligt Nytaar tilønskes hierteligst Dem og alle Deres af

Deres ærbødigst hengivne

Mynster.

Scharling bliver ventelig Professor theologiæ. Rygtet om Twesten¹⁾ var aldeles ugrundet, og kunde ingen Grund have, da Tw. ikke forstaaer Dansk.

¹⁾ Professor i Kiel.

48.

Kiøbenhavn d. 22de Julii 1834.

Høistærede Ven!

En liden Reise, som jeg i Morgen skal tiltræde — til saa forskiellige Puncter af Landet som Valløby og Fredensborg — gjør mig det til Nødvendighed, kun i al Korthed og Hast at takke for Deres Bog¹⁾).

Hvad den Yttring p. 80 i Deres Skrivt angaaer, som har voldet Dem Betænkeligheder, hvis Bevæggrund Enhver maa ære, da troer jeg ikke, at Stedet vilde have været mig i mindste Maade paafaldende, dersom De ikke selv havde releveret det, og endda er det kun det Ord »aabenbar«, der forekommer mig vel stærkt. Naar De i Rettelserne formilder det, da er dette vist rigeligen Alt, hvad der kan forlanges af Dem; en særskilt Bekiendtgjørelse desangaaende vilde ikke blot, som mig synes, være for Meget, men endog modarbeide Hensigten, da det vilde vække for megen Opmærksomhed. Jeg har derfor, efter den mig betroede Fuldmagt, beholdt Bekiendtgjørelsen for mig alene.

De mange Ting, som skulde afgjøres før min Afreise, have hidtil kun tilladt mig at læse det Halve af Deres Skrivt, men det er mig en Glæde at forsikre Dem, at jeg saavel i Læren selv ganske stemmer overeens med Dem, som ogsaa at jeg finder Tonen ganske saadan, som den i slige Undersøgelser bør være. I Henseende til enkelte Skrivtsteder, f. Ex. det om Gergesenerne, siger jeg, som om Meget i Naturen og Historien, ganske rolig, non liquet, og finder ikke min Tro i mindste Maade foruroliget ved denne Mangel paa Erkiendelse i det Enkelte.

Min Kones og min bedste Hilsen til Deres ærede Frue. Vi beklage meget, at vort Ophold i Valløby bliver saa kort,

¹⁾ Sendebrev til Hr. Dr. og Prof. H. N. Clausen i Anledning af hans Afhandling om Djævel læren og Forsagelsen af Djævelen ved Daaben. Kbh. 1834.

at vi ikke kunne tænke paa længere Udflugter, da vi ellers meget gerne havde giestet Lydersløv.

Stedse Deres hengivneste

Mynster.

49.

Kbhavn d. 18de Decbr. 1834.

Kiere Ven!

Hermed tillader jeg mig atter at sende Dem en liden Tale, hvorom jeg ikke veed Andet at sige, end at Omstændighederne nødte mig til at lade den trykke, og at Prindsen¹⁾ virkelig, især i de senere Aar, var en meget agtværdig og elskværdig Mand, som vil savnes meget, saavel i sin Familie, hvor Forholdene nu vare blevne meget gode, som ved Landkadet-Akademiet, hvor han var som en Fader for Kadetterne.

Angaaende den casus conscientiae, hvorom De nylig har tilskrevet mig, forekommer det mig, at De selv meget klart har fremsat baade pro og contra, og at det deraf temmelig klart fremgaaer, at Præsten neppe kunde ansees for uskyldig, naar han ved en Strengthed, som dog maatte kaldes utidig, hvor egentlig Ingen har nogen Erstatning at fordre, drev Synderen til Fortvivelse eller til yderligere og sværere Synd, og derved tillige, som De meget rigtigheden har bemærket, berøvede sig sine Skriftebørns Tillid og Fortrolighed. I tvivlsomme Tilfælde kunne vi ikke Andet end handle efter overveiende Grunde; men da mener jeg ogsaa, at vi bør handle med Sikkerhed, thi vi have intet Ansvar, naar vi virkelig handle efter bedste Indsigt, men vel, dersom vi af de Betænkeligheder, der saa let opkommer hos den Samvittighedsfulde, lade os forlede til at gjøre Det, som vi dog, naar Sagen betragtes i sin hele Sammenhæng, maae ansee for mindre rigtigt.

¹⁾ F. W. C. L. Prins af Hessen-Philippsthal-Barchfeld.

De vil af de sidste Nummere af den nordiske Kirke-tidende see, hvor snedigt Lindberg har tourneret et Angreb paa den nye Udgave af Katechismus, og derved paa en Regierings-Foranstaltning, til et tilsyneladende Anfald paa Visby — hvem jeg vist ellers ikke føler nogen Drivt til at forsvare, men som her er aldeles uskyldig. Jeg vil dog omsider blive nødt til at give en Fremstilling af Katechismussagen, hvoraf det da baade vil blive indlysende, at Sagen ikke vedkommer mig personlig, da den Oversættelse, der er bleven trykt, har undergaaet mange Forandringer, efterat den kom fra min Haand; og at der vist ikke var Andet at gjøre for at forebygge de Afvigelser, som enhver Bogtrykker dengang foretog med Katechismus, end at udfærdige en autoriseret Udgave, og at denne ikke kunde være Andet, end hvad den nu er, en aldeles tro Oversættelse af Luthers. — Hvad der mest bedrøver mig, er, at der endnu gives unge Præster, af hvilke man var berettiget til at vente noget Bedre, der ligesom storme til at erklære Samfund med Lindberg, uagtet det gamle Ord dog siger: *noscitur a socio*. Hvad Løn de kunne vente derfor, kan Grev Holsteins og Lic. Holms Exempel vise; ligesom ogsaa Lindbergs Yttringer om Provst Tryde og Mag. Møller vise, hvorledes han holder det med ægte christelige Præster.

De politiske Skraalere have da nu omsider faaet en fiskalsk Action at more sig med. At mange Stykker i Davids Blad¹⁾ have en oprørsk Tendents, er unegteligt; men hvorledes Retterne ville betragte Sagen, kan man endnu ikke vide. Imidlertid kan det dog være, at »det unge Danmark« — som et Par Drengbørn, der understøtte David med deres Pen, her kaldes — vil blive lidt forbluffet ved at see, at Regieringen har taget Sagen saa alvorligt.

Med venligst Hilsen til Deres Frue er jeg stedse

Deres hengivne

Mynster.

¹⁾ »Fædrelandet«.

50.

Kbhavn d. 19 April 1835.

Høistærede Ven!

Da jeg endnu før Fratrædelsen af mit Embede som Hof- og Slotspræst¹⁾ har mange præstelige Forretninger, og dertil ligger i Flytning og al Forstyrrelse, saa kan jeg ikkun, ved Tilsendelsen af en liden Tale over en Afdød, tilføie, at jeg lever; men Indpakning af Bøger, Papirer og alt andet Tilbehør, og dets Ordning paa et nyt Sted, er just ikke det moersomste Liv.

De politiske Bevægelser varede dengang ikke længe; ogsaa de religiøse vækker herinde ikke synderlig Opmærksomhed. Anderledes forholder det sig i andre Egne af Landet, især i Jylland, hvor blandt Andet i et Sogn endeel Forældre ere blevne enige om ikke at ville sende deres Børn i Skole, naar man ikke der vil lære dem Pontoppidans Forklaring. Hvo skulde troet, at gamle Balle endnu i sin Grav skulde være bleven en saadan Kietter, at man ikke tør lade Børn læse hans Lærebog? Og hvo skulde troe, at de, der saaledes forkiettre Andre, og anstifte alle disse Bevægelser, selv skulde været bleven til Kiettere endog in articulis fundamentalibus? Lindbergs Lære om den h. Skrivt er bekjendt, nu leverer han os en Topographie af Underverdenen, hvor det seer stærkt ud efter Skiersild. Det er underligt, at det varer saa længe, inden de godt Folk ganske kaste sig Paven i Armene. Saa kan de med langt trøstigere Hu forkiettre os allesammen.

I den fyenske Kirketidende har Mag. Møller²⁾ leveret adskillige grundige Bemærkninger i Anledning af hvad der er sagt mod hans tidligere Skrivt. Han er ikke Mand, hverken til at lade sig blende eller forbløffe; men hans Modstandere tage ventelig det sædvanlige Partie, at tie

¹⁾ Under 9. Sept. 1834 var Mynster bleven udnævnt til Sjælands Biskop.

²⁾ Mag. Hans Ulrik Møller, Præst i Radsted.

mod grundige Indvendinger, og derimod kaste sig over det Overfladelige, hvor Seiren er dem let.

De, min Ven! har atter i Literaturtidenden leveret grundige Bidrag til Dæmonologien, som fortiene al Anerkiendelse, dersom der endog stedse ville blive exegetiske og dogmatiske Puncter, hvorom det selv blandt redelige Christne vil blive vanskeligt at enes.

Tiden tillader mig alene at tilføie et, Hilsen og Venskab!

Mynster.

51.

Kbhavn d. 15de Mai 1835.

Høistærede Ven i

Jeg benytter Leiligheden for at sende Dem min Afskedsprædiken, som mine gode Venner tvang mig til at lade trykke. Skøndt jeg saaledes har taget Afskeed med Hof- og Slotspræste-Embedet, har jeg dog visselig Taler nok at skrive og holde; saaledes holdt jeg i Onsdags en Ordinationstale, har i Dag prædiket i Cabinettet, skal paa Søndag holde Communiontale for de Kgl. Herskaber, og næste Søndag prædike i Slotskirken. Dette kan nu være ret godt, men lidt Tiid ønskede jeg dog at faae tilovers til litteraire Arbeider, men dette har siden Efteraaret næsten slet ikke villet lykkes. Saaledes har det været mig umueligt at fuldføre en begyndt Afhandling om de danske Udgaver af Luthers lille Katechismus, hvor jeg troer at have giort ganske interessante Opdagelser, blandt Andet den, som De omtaler i Deres sidste Brev, at i Luthers Døbebog, hvoraf jeg selv besidder den første Udgave, findes den anden Artikel ganske kort. I de senere Udgaver, som bleve fæiede til Katechismus, er Artiklen noget forøget, men dog endnu langt fra ikke fuldstændig. Uden Tvivl maa denne Forkortelse allerede have fundet Sted ved den katholske Kirkes Ritus — skøndt jeg endnu ikke har efterseet det. Ansgars Døbeformular have vi neppe, derimod har jeg fundet Bonifacii, som er mærkværdig ved 3 milelange

Spørgsmaal ved Forsagelsen, og derimod ved at indskrænke Troes-Artiklerne til det Spørgsmaal: troer du paa Gud Fader, Søn og H. Aand. — Denne sidste Bekiendelse er vistnok Grundvolden for vor christelige Tro; i Artiklerne kan jeg derimod ikke finde Andet, end en senere, høist mangelfuld Udførelse, som selv ved criteria interna noksom viser sig ikke at være af apostolisk Oprindelse.

At vor Lærebog er maadelig, skreven med slet Logik i et slet Sprog, indrømmer jeg aldeles. Derimod kan jeg ikke indrømme, at Pontoppidans Forklaring — hvilken vi andre vel kunne læse med mere Fornøielse end Lærebogen — er, med sine mange fine Bestemmelser, mere skikket til Ledetraad ved Almue-Underviisningen. Saxtorphs Udtog er efter de mange Aar, der ere forløbne, siden jeg lærte den, mig ikke mere i frisk Minde. — Det er underligt at see i Pontoppidans Autobiographie — som findes i det 4de Bind af J. Möllers Tidsskrift — hvilke Forfølgelser han i sin Ungdom har maattet gennemgaae som Vranglærer¹⁾.

Paa Mandag venter man Dommen over Prof. David, og venter, at han ikke bliver frifunden, men formodentlig idømt en Mulct, skøndt Nogle antage, at han kunde blive dømt fra sit Embede. Det Sidste vilde jeg ikke ønske, fordi da en Medlidenhed med ham vilde blive vakt, der vilde give hans Sag et relief, som den nu har tabt. Det lader nu ikke til, at der kommer nogen Explosion ved Forkyndelsen af hans Dom, som man fra Begyndelsen af havde Anledning til at befrygte. Overalt er det mærkværdigt, hvor snart de politiske Bevægelser, der virkelig i et Par Uger havde antaget en betænkelig Charakteer, igien satte sig, uagtet alle Kiøbenhavnspostens Anstrengelser for at vedligeholde dem. — Nu er da Loddet kastet over os,

¹⁾ Autobiographien er ret behagelig at læse, men af den lærer man dog Pont. ikke ret at kiende, hverken i hans Arbeidsomhed, eller i hans Forfængelighed. (Mynsters Anm.).

at vi skulle møde i Roeskilde¹⁾. Det vil neppe blive meget behagelige Vintermaaneder, og jeg for min Deel passede hellere, hvad der nærmere vedkommer mig.

Da jeg er indbudet til Vemmetofte den 10de Junii, og som gammel Præst paa Klosterets Godser synes at burde møde der, saa begynder jeg dermed mine Sommerreiser, og agter derfra at tage paa Visitats i Ramsøe og Thune Herreder. Kiøge gaaer jeg denne Gang forbi, da den nye Præst endnu ikke er ankommen, men, vil Gud, kommer jeg senere til Biefverskov Herred, og kan da tage Kiøge med.

Paa Vemmetofte haaber jeg den Fornøielse at see Dem.

Stedse Deres ærbødigst hengivne

Mynster.

Brøndsted har skrevet et smukt lille Stykke over O. Worm, som han ventelig har sendt Dem, ellers skulde jeg vedlægge det.

52.

Roeskilde d. 9de Oct. 1835.

Høistærede Ven!

Dersom jeg ikke vil opsætte at sende Dem medfølgende Prædiken, saa maa De undskylde, at jeg kun ledsager den med et Par Linier. Hvad Prædikenen angaaer, da vil De erkiende, at det ikke var ganske let at forene det politiske og religiøse Element, og derfor overbære med Manglerne. I Henseende til vore Forhandlinger, da beder jeg Dem ikke at troe Rygterne om al den Spliid, her skulde finde Sted. Det er uundgaaeligt, at Eet og Andet forefalder, som ikke er ganske efter Ønske, men hidtil har det ikke været af Betydenhed, og jeg haaber, at det ogsaa i det Hele vil gaae taaleligt af, naar vi komme til de egentlige Discussioner, hvilket endnu ikke er Tilfældet.

¹⁾ I Provinsialstændernes Forsamling.

Desværre kom Harms ikke til at prædike i Itzehoe, men ligger farlig syg. Det vilde være et stort Tab, dersom han skulde bortkaldes.

Dermed maa jeg anbefale mig til Deres venskabelige Erindring. Med bedste Hilsener til Deres Frue

Deres ærbødigst hengivne

Mynster.

53.

Kiøbenhavn den 14de Decbr. 1835.

Høistærede Ven!

Af den Tiid, jeg har stiaalet fra Roeskilde, stielér jeg igien nogle Øieblikke for at oversende Dem mine Undersøgelser om vor danske Katechismus. Jeg er bleven ført langt videre om i Bogsamlingerne, end jeg fra først af havde tænkt, men jeg haaber ogsaa at have faaet det Meste med af hvad der nu haves, og dersom endnu Noget skulde skiule sig i en Afkrog, kan det maaskee ved denne Foranledning komme frem. I Henseende til den anden Artikels Brug ved Daaben, da har jeg ved Eftersyn forvissset mig om, at der ogsaa i de romerske Manualer kun fandtes de Ord: *natum et passum*, ligesom der i Luthers ældste Døbebog, hvilken jeg selv besidder, og i Palladii Oversættelse ikke fandtes Mere.

Dette lidet Skrivt har jeg da faaet færdigt under de politiske Bevægelser, der ellers true at opsluge alle Tanker, ligesom de fortære det Meste af min Tiid. Jeg underkaster mig Nødvendigheden, og lever ret vel i Roeskilde, men derfor gaaer det mig dog til Hierte, hvorledes det Verdslige og de blot materielle Interesser for nærværende Tiid saaledes sysselsætter vort Folk, at det Aandelige nødvendig maa lide derunder. Det Liv, som man siger at være kommet i Nationen, er vist ikke et høiere, ikke et for Religion, Videnskab og Konst frugtbart Liv, og naar man betragter den egennyttige og personlige Retning, vort hele

Væsen tager, da forekommer det mig, at »Friheden er bleven en Anledning for Kiødet«.

For at vende tilbage til Katechismus, da har jeg forundret mig over, hvor uberegnelige Sværmeriets Veie ere. Hvo skulde for faa Aar siden have ventet, at det Grundtvigske Partie skulde tilraade os at afskaffe Luthers Katechismus i vore Skoler? Dog har En af dem, der have naaet denne Genialitets Høider, Ley, nylig i Kirketidenden paa-staaet dette, og at man istedetfor Katechismus skulde indføre »Tidens Strøm« og Grundtvigs Udtog af Verdens Krønike. — Man seer ogsaa heraf, hvor godt det var, at der ikke — som nær var skeet — kom nogen Grundtvigianer til Seminariet i Fyen, thi vore Skoler vilde da snart, istedetfor af Christendom, have gjenlydt af Saxos Fabler. Holberg, som nu er constitueret som Forstander i Schaarup, lader til at være en brav ung Mand.

Bastholm i Slagelse sendte mig forleden den første Deel af et stort Værk: Indledning til Historiens Studium. Jeg har hidtil kun læst lidt deri, men jeg veed da vel forud, at Historiens Soel ikke er opgaaet for ham. Upaatvivlelig har han i sit lange eensomme Liv foretaget mange alvorlige og agtværdige Studier, men den saa meget priste »Selvtænkning og Selviagttagelse«, hvoraf ogsaa han roser sig, bestaaer dog for en stor Deel deri, at man er saa tilfreds med sig selv, at man forsmaaer Andres Veiledning eller dog Hielp, og saaledes mere og mere indvikler sig i sine egne Tankers eensidige Retning.

At Brøndsted er reist til London, veed De formodentlig. Han siger vel, at han kommer igien til For-aaret, men det er upaatvivlelig meget uvist, naar vi see ham igien.

Min venskabeligste Hilsen til Deres Frue.

Stedse Deres ærbødigst hengivne

Mynster.

54.

Kbhavn d. 29de Jun. 1836.

Høistærede kiere Ven!

Skiøndt De uden Tvivl endnu øver Dem i at tale Jydsk¹⁾, saa formoder jeg dog, at De snart igien er at træffe i Deres Hiem, og der ønsker jeg da, at denne min venlige Hilsen maa møde Dem, i det jeg tillige lader den ledsages af et gammelt og et nyt Skrivt.

Det nye er kun en lille Tale, holdt ved Frederiksborg Skoles Indvielse. Den priser hverken den moderne Realisme eller den moderne Patriotisme, men den holder sig til de gamle humaniora, og vil derfor ventelig blive temmelig inhumant tracteret af Kiøbenhavnsposten, Fædrelandet og de øvrige Organer for Døgnets frivole og overfladige Tænkemaade. Det faaer ikke at hielpe; jeg gaaer min lige Vei, saa faae de godt Folk, der gaaer til Høire eller til Venstre, at skraale over mig, saameget som de behage.

Det gamle Skrivt er den Apologia concionatorum evangelicorum, som De sidst ønskede at giøre nærmere Bekiendtskab med. Det bemærkes, at den egentlige Confession, som bør læses først, staaer bagi. Min lille Beretning om den danske Kirkes Reformation er nu approberet og givet i Bogtrykkeriet, saa den vil være færdig i god Tiid. Skiøndt den er bleven noget større end jeg ønskede, har jeg paa den anden Side dog maaskee fattet mig kortere, end jeg ønskede, og mangen interessant Sag har jeg, med Hensyn til de Læsere, for hvilke jeg havde at skrive, ikke kunnet berøre. Saaledes vil min Beretning vel snarere vække Lyst til en udførligere dansk Reformationshistorie, end giøre den overflødig. Især ønsker jeg, at Rørdam's maa udkomme, thi skiøndt Rohmann er en ganske flink Mand, skriver han dog saa Meget, at Grundigheden derover maa tabes.

¹⁾ Engelbreth havde besøgt sine Børn i Jylland.

Det er mærkeligt, at Grundtvig og Lindberg nu fra Stænder-Institutionens Foragtere ere blevne dens særdeles Patroner. Saaledes skifte disse Mennesker Meninger med Dage, kun bliver desværre Tænkemaaden den samme, Hovmod, Fremfusenhed og Bitterhed. Naar man læser, hvad Lindberg nylig skrev imod Kalkar, hvem dog Ingen kan negte at være en christelig Mand, og saa meget Andet af hans Skriverier, da maa man vel give Sibbern Ret, naar han siger, at han kun med Gru kan tænke sig ind i et saadant Menneskes Sindsforfatning, idel Had og Hevn-gierrighed, og aldrig en Tone, som kan vække Kierlighed til Gud og Mennesker. — Rasmus Sørensen træder nu op imod Lindberg, og — mirabile dictu — imod Sognebaandets Løsning; jeg negter ikke, at den sidste synes mig at være en af de Tanker, som Guds og Menneskers Fiende sender ind i Verden for at forsøge, om han kunde forstyrre og opløse Christi Kirke.

Den jyske Stænderforsamling synes da ikke at have været villigere til at optage de kirkelige Spørgsmaal, end den roeskildske. Vist er det ogsaa, at en saadan Forsamling er saare lidet skikket til at undersøge kirkelige Gjenstande, og at de Fleste af dem, som der føre Ordet, og dog jævnlig imponere de Andre, gierne ville give baade Keiseren og Gud saa Lidet som mueligt.

Strausz's *Leben Jesu* vedbliver da at gjøre den samme Opsigt i Tydskland, og fornemmelig i det nys saa bigotte Berlin. Det er curiøst, at der nylig har i en fransk Journal staaet en Opsats, som derfra er gaaet over i tyske Blade, hvori der ironisk vises, at Napoleon aldrig har existeret, men at Fortællingen om ham kun er en Mythe, hvorunder Solen repræsenteres. Det er meget sindrigt udført, f. Ex. Apollo var Solen, Apollos Moder hedte Leto, Napoleons Lætitia; Solens Vei gaaer fra Østen, indtil den daler i Vesten, saaledes Napoleons fra Egypten til St. Helena; Solens Vei er omgivet af 12 Himmeltegn, saaledes Napoleons af 12 Fyrster o. s. v. Den franske Forfatter kan ikke have

kiendt Strausz's Bog, men har uden Tvivl kun villet ridiculisere de tydske Mythologer. — Underligt nok, at Udgiveren af Tidsskriftet for theol. udenlandsk Literatur, ved at meddele et Udtog af Strausz's Værk, ikke have havt et Ord at sige derom, uden at det er et af de mærkeligste Producter i den nyeste theologiske Literatur. Jeg seer, at Hengstenberg har, ligesom jeg, bemærket, at Baur's Skrivt om Pastoralbrevene har ganske den samme Tendents.

Den 5te Julii reiser jeg til Landemodet, og derfra paa Visitats i Vester-Flakkeberg Herred, derefter skulde jeg besøge Hospitalet i Slagelse, og da endnu før Høsten søge at blive færdig med det lille Ølstykke Herred. Liunge-Kronborg og Sokkelunds Herreder har jeg i Foraaret gjennemvandret. Saaledes fører jeg nu et omflakkende Liv, men jeg takker Gud, at mine Visitationer ere mig meget kiære. Bliver jeg end ikke altid opbygget af Prædikenerne, saa har jeg sielden Aarsag til at klage over, at christelig Kundskaab og christelig Sands skulde være uddøet i Menighederne, skiondt det kirkelige Liv vistnok paa mange Steder trænger til at vækkes.

At De maa have truffet Deres Børn i god Stand, og selv maa frisk og vel vende tilbage, ønskes ret hiertelig af

Deres oprigtig hengivne

Mynster.

55.

Kløbenhavn d. 11te Sept. 1836.

Høistærede kiære Ven!

Forhandlingerne om Sognebaandets Løsning ere i mange Henseender saa vigtige, at jeg — ligesom jeg strax, da de begyndte at røre sig, offentlig erklærede mig derimod — for længe siden vilde offentlig være fremtraadt med en fuldstændig Undersøgelse af Sagen, dersom der ikke var kommen en saadan Tone i vor theologiske Literatur, at man ikke tør vente paa Prent rolig at kunne discutere en Sag, men at det strax udarter til et uværdigt Skienderie.

Da jeg gjerne vilde undgaae dette, ingenlunde blot for min personlige Roes, men for mit Embedes Skyld, og da jeg nødig vilde komme i et ubehageligt Forhold til adskillige Præster i Stiftet, besluttede jeg indtil Videre — thi Omstændighederne kunde vorde saadanne, at disse Hensyn maatte tilsidesættes — Intet at lade trykke om denne Sag. Imidlertid har jeg dog skriftlig opsat mine Tanker derom, og tillader mig herved at sende Dem en Afskrift af min liden Opsats. Den er ikke saaledes udarbejdet, som den skulde have været, dersom den havde været bestemt til Trykken, dog indeholder den det Væsentligste af hvad jeg har at sige, og, som jeg haaber, saa Meget, at dette er tilstrækkeligt til at retfærdiggjøre min Formening, at der ikke let kunde findes et virksommere Middel til at forstyrre og opløse Christi Kirke iblandt os, end Sognebaandets Løsning. Dette har ogsaa Kiøbenhavnsposten og andre Radicale og Anarchister indseet, og derfor med Glæde arriperet Ideen.

Den Afskrift, som hermed sendes, har allerede en otte Dages Tiid ligget paa mit Bord, men jeg har ikke havt Tiid til at ledsage den med et Par Linier; men dersom den ikke skulde blive liggende endnu længere, saa maatte jeg indskrænke mig til Foranstaaende som en liden Fortale, og bede Dem undskylde, at jeg opsætter hvad jeg ellers kunde have at meddele til en anden Leilighed.

Stedse Deres ærbødigst hengivne

Mynster.

56.

Kbhavn d. 24de Novbr. 1836.

Hermed, høistærede Ven! kan jeg omsider sende mine paa Jubelfesten holdte Prædikener, som ere blevne temmelig længe opholdte i Trykkeriet. Jeg havde imidlertid ingen Hast dermed, og havde gjerne ladet dem ligge, dersom det ikke havde været en Slags Nødvendighed at udgive dem. Samme Nødvendighed tvinger mig ogsaa til at lade

dem oversætte paa Tydsk, da vore Giester fra de fremmede Universiteter indstændigen have forlangt det, og man skylder dem al Opmærksomhed for den Velvillie, de viste os ved i en saadan Aarstiid at paatage sig en lang og besværlig Reise. Det er mærkeligt, at Kongen af Preussen har viist en saa særdeles Deeltagelse i vor Fest, at han baade sendte Universitetets Rector og det theol. Facultets Senior, uagtet det var lige ved Rectorskiftet og ved Forelæsningernes Begyndelse, og at han var meget utaalmodig efter Beretningen om deres Reise.

Samtlige vore Fremmede vare meget artige, og saae Alt her med meget velvillige Øine. Især var dette Tilfældet med Marheineke, som er en meget behagelig og forstandig Mand, og af sand christelig Tro, skøndt hans videnskabelige Udvikling ikke tilfredsstiller mig. I Grunden troer jeg, at hans Anskuelse af Christendommen er vel saa bibelsk, reen og fast, som Mange af deres, der nu ansees som Kirkens Støtter, f. Ex. Olshausen. Tholuck og Stier, som dog uophørlig ere i Begreb med at capitulere, og i saa mange væsentlige Artikler ikke kunne bringe det til nogen bestemt Mening, fordi de ere bange for, at man ikke skal ansee dem for Folk af Aand. — Den Hegelske Philosophie er en Proteus, man kan bruge den, hvortil man vil, hvilket tydeligst kan sees af Differentsten mellem Göschel og Strausz; thi længere er det vel ikke mueligt at være fra hinanden, og dog paastaa Begges Venner, at de, Hver for sig, alene ere blevne de Hegelsk Principer troe. Den Hegelske Philosophie er uden Tvivl farligere for Videnskaben end for Troen, thi den kan dog aldrig samle sine Tilhængere, og aldrig blive populær; derimod er det den saakaldte høiere Kritik, der egentlig stræber at rokke ved Kirkens Grundvolde.

Det var vistnok høist besynderligt, at Udgiverne af Tidsskrift for udenlandsk theol. Literatur, ved at indføre Strausz i den danske Læseverden, intet Andet fandt at sige om hans Bog, end at den var et af de mærkeligste Producter

i den nyere theologiske Literatur. Blandt de tyske Theologer ere der dog ikke Faa, som med Kraft og Held have indladt sig med ham. Marheineke roste meget et Skrivt af Dr. Wurm, hvori han paa Strauszes Maade har søgt at vise, at Luthers Ophold paa Wartburg og flere af de meest notoriske Begivenheder i Luthers Liv skulle henvises til Mythologien. Jeg saa ogsaa forleden et Skrivt, oversat af Engelsk, men appliceret paa Strausz, hvori det bevises, at Napoleon ikke har existeret. — Jeg har flere Gange i mundtlige Samtaler søgt at vise, at Strausz ingenlunde fortæner den Berømmelse, som tillægges ham, at have gennemført, hvad de Andre ikke have vovet at sige reent ud, men at ogsaa han er bleven staaende paa Halvveien; thi han faaer dog hverken sig selv eller Andre til for Alvor at troe, at saadanne Fortællinger som Evangeliernes ere fremstaaede af Sagn, der skulle have dannet sig strax efter at Begivenhederne skulle være skeete; men vil man destruere dem, da maa man vende tilbage til den Wolfenbüttelske Fragmentists Paastande, og ligefrem sige, at hine Fortællinger ere forsætlig, aftalt Løgn og Bedrag. Kun i denne Paastand er den høiere Kritik gennemført, men dette ville vel de fleste Kritikere vogte sig for at sige, thi det oprører altfor meget al sund Sands og enhver god Følelse i Menneskets Byrst.

Af vore theologiske Dissertationer anseer jeg ogsaa Waages for den betydeligste; den er en Frugt af grundigt Studium. Münters er et ret godt Bidrag til den danske Reformationshistorie, men jeg vilde gierne havt noget mere Theologie i et saadant Arbeide.

I Øvrigt vedligeholder den politiske Interesse sig, fornemmelig her. Ikke at man virkelig bekymrer sig om Spørgsmaalene, ikke engang om det, der borgerligen er saa vigtigt, om de 12 Millioner tilhøre Banken eller Regjeringen — thi de Fleste see Udfaldet meget ligegyldige imøde — men det er Skienderiet der interesserer dem. Det er sørgeligt at høre, hvor Mange, der dog erkiende

Kiøbenhavnsposten for saa foragtelig som den er, desuagtet tilstaae, at de finde den moersom. Denne Moro, denne Mangel paa Indignation over Løgn, Bagvaskelse, Dumdristighed, som var det altsammen ikke Andet end et Skuespil til at sysselsætte ledige Timer, forekommer mig et af de bedrøveligste Tidernes Tegn. Til Redactionen af Kiøbenhavnsposten har der nu dannet sig et lidet Selskab, under Navn af Astræa, hvor Alt bliver giennemgaaet, og de fornødne Sophismer og Malicer tilsættes. Der skulle være flere Embedsmænd deriblandt, men de holde deres Forfatterskab meget hemmeligt, og fra dette deres Skiul raabe de da paa — Offentlighed. Endnu beklageligere er maaskee den Retning, Domstolene i den senere Tiid have taget til at frikiende enhver Slethed af hvilkensomhelst Art. I Gaarsaae jeg en Hof- og Stads-Rets Dom, hvorved Rakettens Udgiver M. Winther, høilovlig Ihukommelse, er frifunden for Actors Tiltale, for at have kaldet Fattigdirectionen tyrkisk, og sammenlignet den med Ali Pascha, Hyder Ali pp. Dette er fundet lovmedholdeligt, fordi Fattigdirectionen havde tilkiendt en slem Dreng at straffes »meget alvorligt«. Paa denne Maade vilde efterhaanden al Embedsmyndighed og al Moral, og dermed hele Staten opløses. Men inden dette skeer, vil vel Trykkefrihedens Misbrug og Domstolenes totale Afhængighed af dem, der have tiltaget sig det offentlige Skraal, skille os med Trykkefriheden.

Dog, alle Sorger for det Offentlige og det Private være kastede paa den Almægtige!

Deres venskabelig hengivne

Mynster.

57.

Kiøbenhavn d. 27de Jan. 1838.

Høistærede kiere Ven!

Af medfølgende Bilag vil De see, at mit lidet Skrivt om Katechismus har oplevet andet Oplag. Dette var mig forsaavidt kiert, som jeg derved fik Leilighed til at oplyse

Sammenhængen med den saakaldte Knud Gyldenstiernes Katechismus, og saaledes gjøre det lidet Arbeide fuldstændigt.

I Henseende til Skrivemaaden »den Hellige Aand« skal jeg blot bemærke, at jeg troer at have retfærdiggjort den, og at have oplyst, at vore Forfædre ikke tænkte paa nogen Forskiel mellem »den Hellig Aand« og »den Hellige Aand« — ligesaa lidet som den hellige Skrivt, vor eneste Norm, kiender en saadan Forskiel — men blot fulgte den Orthographie, der var dem den sædvanlige. Jeg veed ogsaa, at medens Udtrykket »den Helligaand« hos de Fleste er bleven en betydningsløs Klang, vækker Skrivemaaden »den Hellige Aand« med en vis Nødvendighed Forestillingen om, at Guds Aand er ved sig selv aldeles hellig, og gjør hellig. Men desuagtet er det dog min Hensigt, at i den nye Alterbog Skrivemaaden »Hellig Aand« skal bibeholdes, dels fordi jeg der ingen Striid vil have derom, og vil overlade til Lindberg og Consorter at gjøre en orthographisk Dispute til en Troessag, dels fordi Ordene »den Hellige Aand« ikke ere ret cantable, men give en Hiatus, som vilde skurre ved Afsyngningen af Collecterne, og vi gierne her kunne beholde denne Anomalie, ligesom i »Hellig Tre Konger«, »Hellig Anders« o. s. v.

De har vel seet, hvorledes Grundtvig mere og mere kaster Bibelen over Bord, som en overflødig Ballast, og mener at kunne seile alene efter Troesbekiendelsen og sine egne høivise Tanker. Ogsaa det gamle Inspirations-Begreb — hvormod dog egentlig hans Striid var med Clausen — har han uden videre opgivet, og antyder ikke, hvad han vil sætte istedet. Overalt seer man, hvorledes han mere og mere amalgamerer sig med »det unge Danmark«, som han jo ogsaa allerede er bleven Kiøbenhavnspostens Yndling. Sagen er, at han mere og mere vil, at man skal have Lov til at gjøre, hvad man vil i Kirken, ligesom de Andre i Staten, og derfor altid kommer dem nærmere, der hylde anarchiske Grundsætninger. Vist er det, at vi aldrig mere

have trængt til en retskaffen theologisk Polemik, end i nærværende Øieblik, da den opløsende og nedrivende Theologie næsten uhindret griber om sig. Men fra Sværmeriet tør man ingen gavnlig og glædelig Bistand vente sig, og neppe heller fra den Hegelske Philosophie, der dog kun er en Sophistik, hvormed man kan giøre, hvad man vil. Der annonceres nu fra Tydskland et nyt Angreb paa Christendommen af en Gfrörer, som allerede tidligere i et Værk over Philo har viist, at han omtrent staaer paa Voltaires Standpunct. Naar man har seet, hvilket Indtryk Strausz kunde frembringe, endog i det formeentlig gudfrygtige Berlin, saa kan man vel vente, at ogsaa Gfrörer vil finde sit talrige Publicum. Man behøver vel i disse Tider en fast Tro paa Kirkens Herre for ikke at befrygte, at Alt skal gaae tilgrunde.

Jeg arbejder saa flittigt, som jeg kan, paa det mig overdragne Ritual-Arbeide, og er næsten færdig med Alterbogen i den første Bearbejdelse. Jeg haaber, at oprigtige Christne ikke skulle have Anledning til Misfornøielse med mig, skjøndt det ikke er mueligt, at finde Overeensstemmelse selv hos disse i ethvert Punct. Men derfor veed jeg vel, hvilken Kamp jeg vil have at bestaae. Min Trøst er, at jeg ikke har paatrængt mig til dette Arbeide, men at jeg saa lovlig som mueligt er bleven beskikket saavel dertil, som til det Embede, jeg beklæder. Saa stræber jeg alvorligen og redeligen at udføre Alt efter bedste Indsigt og Evne; det Øvrige er ikke mere Mit, men Hans, som raader over os alle.

Det er længesiden, at vi have seet Noget til Dem herinde, høistærede Ven! De skulde dog engang imellem besøge os, at man mundtlig kunde sige, hvad der kun ufuldstændigt lader sig sige med Pennen. Jeg haaber, at al denne Østenvind, vi have havt, er dragen over Deres Hoved uden at skade Deres Helbred. Hos os have vi ret vel udholdt den, skjøndt den har været temmelig slem at døie.

I Sommer haaber jeg at besøge Dem, da Stevns Herred nu er et af dem, der staae nærmest for Touren. Dog bliver det neppe før efter Landemodet, da jeg først skulde Nord paa, blandt Andet for at indsætte Rectoren i Frederiksborg.

Det er noget sildigt at komme med Nytaars-Gratulationer; imidlertid ønsker jeg af Hiertet Dem og Deres al Lykke og Velsignelse. Med de bedste Hilsener til Deres Frue er jeg stedse

Deres ærbødigst hengivne

Mynster.

58.

Kbhavn d. 15de Jun. 1839.

Høistærede kiere Ven!

Hermed har jeg den Fornøielse at kunne oversende Dem mit Forslag til et nyt Ritual med tilhørende Alterbog, og det vil glæde mig, ikke blot privat at erfare Deres Mening, men om De ogsaa vil indsende Deres Bemærkninger til Commissionen, hvilket da, som De vel af Tidenderne har seet, behageligen maatte skee inden 6 Maaneder.

Det var meget nær ved, at De var kommen ind i Commissionen. Da jeg nemlig havde erfaret, at man i Cancelliet ved en høist besynderlig Feiltagelse havde indstillet Provst Boisen i Søllerød til Medlem af samme, gjorde jeg Vedkommende opmærksomme paa Feiltagelsen, og proponerede Dem i hans Sted. Dette skulde ogsaa mundtlig have været Kongen foredraget, dersom ikke uheldigviis Resolutionen var bleven afgivet, længe før man ventede det.

Uagtet jeg ikke skønner rettere, end at denne lille Bog er en christelig Bog, og uagtet den kun indeholder mit Forslag, hvorved jeg ikke har paatrængt mig, men som det er blevet mig paalagt at afgive, og som nu i al Kierlighed fremlægges til Prøvelse, saa kan jeg dog vel vide, at man med største Bitterhed vil anfælde mig derfor.

Det faaer jeg at skikke mig i, som i alt det Øvrige, mit Embede medfører.

Det gjorde mig meget ondt, at jeg skulde være fraværende, da De sidst var i Byen. — Af Rørdams Dissertation har jeg hidtil kun havt Tiid til at læse en Deel. Begyndelsen behagede mig meget, og det glæder mig meget, hvergang Nogen vil tage det ægte Historiske i Forsvar mod de mange luftige Hypotheser. Derimod læste jeg i Aftes nogle Paragrapher om Symbolum Apostolicum, hvori jeg ikke kan være enig. Det er vel unegteligt, at der var mundtlig Overlevering før skriftlig, at hiin vedblev ved Siden af denne, at Kirkefædrene idelig beraabe sig paa den fra Apostlernes Tider i Kirken bevarede Lære, at de sige, at Læren om Faderen, Sønnen og den Hellige Aand blev indprentet i Enhvers Hierte, som blev døbt, og at de Christne deri havde deres regula fidei; men saameget de stemme overeens med hverandre i Indholdet af denne Troesregel, saa udføre de den dog med meget forskiellige Ord. og jeg savner alt Beviis for, at den Troesbekiendelse, som vi kalde Symb. Apost., har existeret i denne Form i de første Aarhundreder, da vi tværtimod indtil Rufin alle vegne træffe de største Variationer. Men om den apostoliske Oprindelse af Troesbekiendelsen, ikke i Henseende til Indholdet, men til denne bestemte Form, er det dog, at Striden nu dreier sig; og jeg skønner ikke rettere, end at, naar man gjør Symbolum Apostolicum til synonymt med regula fidei, da fører man ikke Striden dens Afgiørelse nærmere, thi det er just dette, der fra den anden Side paastaaes, at naar de Gamle tale om regula fidei, da have de intet bogstaveligt Symbol for Øie, men vel de trende Lærdomme, som allerede Daabsformularen havde erklæret for fundamentale, hvorom Apostlene og de ældste Lærere i Kirken lærte aldeles overeensstemmende, men som endnu ikke vare indklædte i faststaaende Bogstaver.

Men nok herom. Om 14 Dage gaaer jeg igien paa Reiser, og skal da besøge Løve og Slagelse Herreder.

Jeg haaber, at dette træffer Dem og Deres vel, og med de bedste Hilsener til Deres kiere Frue er jeg stedse

Deres oprigtig hengivne

Mynster.

P. S. Det har undret mig, atter i Aar paa Indstillingen angaaende Præmier til Skolelærere paa Vemmetofte Godser ikke at finde Skolelærerne i Lydersløv og Lund, med hvis Skoler jeg dog ved min Visitats var veltilfreds. Jeg har i min Betænkning gjort opmærksom paa, at disse Lærere i en Række af Aar ere forbigaaede.

59.

Kiøbenhavn d. 24de August 1839.

Deres venskabelige Skrivelse, høistærede kiere Ven! modtog jeg paa Visitats, og kan først nu komme til at besvare den. I det jeg takker Dem for den Velvillie, hvorved De har bedømt, og den Omhu, hvormed De har betragtet mit Udkast til et nyt Ritual, og i det jeg tilstaaer, at der ere adskillige Puncter, som kunne sees fra forskellige Sider, og hvorom min Mening ikke er anderledes bestemt, end at den gierne igjen kan forandres, saa ville De ikke ansee det som et Rethaverie, naar jeg i nogle vigtige Poster forsvarer min Overbeviisning.

Hvad først Nødvendigheden af et nyt Ritual angaaer, da har jeg vel ikke taget nogen Deel i at forlange det — tildeels fordi jeg kunde forudsee, at jeg vilde faa Meget dermed at gjøre, og aldrig ønsker at paatrænge mig — men jeg kan ikke Andet end erkiende Fornødenheden deraf. Det gamle Ritual er ikke mere at erholde, dog skulle Præsterne rette sig derefter, og at lade det aftrykke uforandret, gaaer ikke an, da ikke blot Meget er antiqveret, men ogsaa Meget er udtrykkeligen ophævet eller anderledes bestemt; disse senere Bestemmelser skulde dog engang optages i Ritualet, ligesom der ogsaa ere mange Poster, hvori nye Bestemmelser behøves.

Det er vel heller ikke saameget et nyt Ritual, som en ny Alterbog, Indvendingerne gielde. Hvad denne betræffer, da er det dog et stort Gode, som ikke synes længere at burde holdes ude fra vor Kirke, at have flere Prædike-Texter, saa at saa mange flere Afsnit af den h. Skrift kunne udlægges for Menighederne, og de christelige Sandheder udvikles fra flere Sider. Men Indførelsen af flere Texter maatte medføre en indgribende Forandring i Collecterne, og saaledes en Omarbeidelse af den største Deel af Alterbogen. At Kirkebønnerne paa Nytaarsdag og Allehelgens-Dag, saavel som den sædvanlige Søndags-Bøn, ere uheldige, samt at der i mange andre Henseender kunne være Forbedringer at anbringe, ville vel Alle tilstaae. Dersom nu endog Land-Almuen gierne vil nøies med det Gamle, da beroer dette dog for største Delen paa en Tanke- og Smagløshed, som ikke findes hos de mere Dannede, af hvilke jo ogsaa de Christeligsindede have ført saa mange Klager over den nubrugelige Alterbog. Naar der da skulde foranstalles en ny Alterbog, saa burde dog Disses Tarv ikke opoffres for Hines Vedhængen ved det eengang tilvante; men hvad der er ret og tilbørligt, bør ogsaa skee.

Jeg er aldeles enig i, at Stedet af Ps. 51 i Indledningen til Daaben efter en rigtig Fortolkning tyder hen paa den Syndighed, hvormed Mennesket fra sin Tilblivelses Øieblik af er beheftet; men udrevne af deres Sammenhæng forstaaes de i Almindelighed — tværtimod vor Kirkes Lære — som om Undfangelsen i sig selv blev betragtet som en syndig actus; og man kan neppe fortænke en Moder, som har undfanget sit Barn i lovlig Ægteseng, naar hun stødes ved Ord, som forekomme hende kun at skulle anvendes paa dem, der føde deres Børn i Skændsel. Uden Tvivl gjør man derfor bedst i her at undgaae dette Udtryk. Kan man i Øvrigt finde noget Udtryk, der passende betegner den nu, efter Faldet, den menneskelige Natur vedhængende Fordærvelse, da skal jeg meget gierne samtykke i Optagelsen

deraf; kun maa jeg excipere imod den Paastand, at det Udtryk, at Barnet »efter sin naturlige Fødsel er Synden og Døden undergivet«, kunde betyde, at Barnet i sit følgende Liv kan være udsat for Synd og Død, da det efter al dansk Sprogbrug nødvendigens tilkiendegiver, at Barnet strax ved sin Fødsel er i Syndens og Dødens Herredømme.

Men jo mere De, min Ven! med mig er enig i at antage den nuværende menneskelige Naturs oprindelige Fordærvelse, desto mere tilstaaer jeg, at det undrer mig, at De synes tilbøielig til at antage, at Barnet kunde have »Troen, eller i det Mindste dens Grundspire, inden det døbt«. Denne Paastand vilde være den Augsb. Conf. Art. 2 lige modsat, hvor der siges, at Menneskene »keinen wahren Glauben an Gott von Natur haben können«. — Vilde man endog gaae over til den nye, efter min Formening meget farlige, Lære, at der ved Daaben som et opus operatum, formedelst Præstens, eller, om man saa vil, Ordets magiske Indvirkning, kunde i Barnet, uden nogen troende Tilegnelse fra Barnets Side, bevirkes en Gienfødsel, da kunde dog Troen først findes i Barnet efter Daaben, og det bliver ligefuldt urigtigt at spørge det endnu udøbte Barn: troer du o. s. v.

Efter min Formening viser Barnedaaben nødvendig hen paa et Complement, nemlig Confirmationen, og dette er ikke nogen ny Opfindelse, men vor Kirkes gamle Mening, i det den først tilstaaer den Confirmerede fuld Adgang til Kirkens Gode. Derfor mener jeg, at der maa være en Forskiel paa Barnets og den Voxnes Daab, ved hvilken sidste ingen Confirmation finder Sted; ikke fordi der ere tvende Daabe, men fordi Daabens Pagt ikke kan ansees som fuldbyrdet, førend Mennesket med Bevidsthed har indgaaet Pagtens Betingelse. Ved den Voxnes Daab og ved Confirmationen ere Spørgsmaalene til Baptizanden og Confirmanden aldeles paa deres rette Sted; ved den Voxnes Daab ere ogsaa Udtrykkene, »at vandre i et nyt Levnet« og at Gud »har forladt ham alle hans Synder« (hvilken

Pluralis dog kun kan gaae paa de saakaldte peccata actualia), ligesaa passende, som de, efter mit Skiønnende, ere upaspende ved det spæde Barns Daab.

I Henseende til Ordet »sande« ved Nadveren, da maa jeg vedblive min Overbeviisning, at Herrens Ord maa giøre Udslaget, og at vi ikke forvalte Sacramenterne overestemmende med Herrens egen Indstiftelsesmaade, naar vi tillade os en saadan Tilsætning i selve Sacrament-Ordene. Ved Indledningen eller i Bønnerne kunne vi beholde Eet og Andet, om vi endog erkiende det for mindre hensigtsmæssigt, fordi det nu eengang er indført, thi her gjelder det kun om menneskelig Indretning i Kirken; men hvor Herren taler, skulle vi tie. Hvis Nogen vilde foreslaae, at der i Daabs-Ordene skulde tilføies Noget om Dievle-Forsegelsen, da vilde vi vel alle modsætte os, fordi vi skulle blive ved Herrens Anordning; dog vidste jeg her ingen anden Grund at anføre derimod; men ved Nadveren er der endnu den Grund, at Communicanten ved at modtage Sacramentet bør tænke paa sig selv og Herren, og ikke paa de Reformerte. Derfor har Luther heller ikke tilføiet hiint Ord, men det er meget senere stridbare Mænd, der have forarget mange oprigtige Christne ved denne egenmægtige Tilsætning. Ogsaa tvivler jeg om, at Afskaffelsen af det omtvistede Ord nu vilde forarge »svage Christne«, da det er Folk, som i visse Henseender ere meget stærke, der søge denne Forargelse. — Imidlertid har jeg erfaret, at Grundtvig for nærværende Tiid ikke er sindet at opponere mod denne Udeladelse.

Ved nogle andre Poster indrømmer jeg gierne de afvigende Anskuelser deres Ret, da jeg der ikke er saa sikker i min Sag. Kun maa jeg endnu bemærke, at der i Ritualets § 58 er ved en Trykfeil kommet til at staae »Søndag« istedetfor »Søgnedag«.

Foranstaaende Mod-Erindringer ere skrevne, ikke blot currente calamo, men under hyppige Afbrydelser, hvilke ogsaa have foranlediget, at Brevet ikke blev færdigt til at

afgaae med sidste Post. Min Ven maa derfor undskylde Formen, og i Øvrigt være overbeviist om, at jeg stedse henlever

Deres ærbødigst hengivne

Mynster.

60.

Kløbenhavn d. 20de Jan. 1840.

Ved at oversende hosfølgende Sørge-Taler over vor elskede tabte Konge, maa jeg bede min høiærværdige Ven undskylde, at Tiden ikke tillader mig at ledsage dem uden med en venskabelig Hilsen. Nylig, og endnu langt fra ikke fuldkommen restitueret fra en keedsommelig Historie med Rosen og Bylder i mit ene Been, der 6 Uger igiennem har fængslet mig til Sengen eller Stuen, og spildt mig megen Tiid, er nu Tiden mig saa knap, at jeg, naar jeg ikke skulde opsætte denne liden Sendelse til en anden Gang, blot kan tilføie det Ønske, at dette maa finde Dem og Deres vel, og bede mig venskabelig erindret i Lydersløv.

Deres

Mynster.

61.

Kbhavn d. 9de Marts 1840.

Hermed, min høistærede Ven! har jeg den Fornøielse at sende Dem mit Svar paa Grundtvigs og Tilhængeres Invectiver mod mit Udkast til Ritual og Alterbog. Det har kostet mig Umage nok at faae bragt nogen Orden i denne Masse af Vrøvl, saa at man kunde svare derpaa, og jeg haaber i det mindste at have belyst, hvorvidt hine Herrer ere berettigede til at udgive sig for den lutherske Kirkes Forsvarere, da de allerede staae med den ene Fod i Katholicismen.

Det er curiøst nok, at Cand. Muus under sit Ophold her skal have yttret, at Grundtvig var den Eneste, han havde truffet i Kbhavn, om hvem han dog kunde have

noget Haab, at hans Siel endnu kunde frelses. Vist er det, at, dersom Grundtvigs »aandelige Udviklings-Proces« ikke ender i Katholocismens Skiød, da er det en af hans mange Inconsequentser.

Hvad bemeldte Muus angaaer, da kiender jeg ham meget godt. Han er et skikkeligt Menneske, men meget let at henrive. Da han for et Aars Tiid siden var herhiemme, var han bleven saa fornuftig, at jeg erindrer at have yttret om ham, at, medens Andre reiste kloge ud, og kom gale hjem, saa var han reist gal ud, men kommen klog hjem. Derpaa reiste han til München, hvorfra han tilskrev mig et Brev, om jeg ikke kunde skaffe ham en passende Ansættelse her hiemme. Jeg sagde da til en af hans Venner, at han, dersom Præste-Embedet i Castellet blev ledigt, hvilket jeg dengang ventede, skulde søge det. Dette blev ham meldt, men kort efter fik jeg et andet Brev fra ham, at han ikke kunde tage imod en saadan Ansættelse, da han var i Begreb med at blive Katholik. Brevet, som var langt nok, indeholdt i Øvrigt kun Udbrud om den Klarhed og Fred, han nu havde fundet, men aldeles Intet om, hvorledes han havde fundet den. Ved min Samtale med ham, da han nylig besøgte mig, sagde jeg ham, at jeg ikke kunde møde hans Grunde, da jeg ikke kiendte dem, efterdi hans Brev kun var subjectivt, men aldeles ikke objectivt. Derpaa fik jeg kun det Svar, at det var ham vanskeligt at tale om denne Sag. Jeg foreholdt ham, at han ikke kunde negte at have giennemgaaet forskellige Perioder, og hvergang at have meent, nu at have fundet Klarhed og Fred. Han meente, at dette kun havde været i hans Grundtvigske Periode, men jeg bemærkede ham, at han dog sidst, da han var hiemme, havde haft en Neandersk Periode. Dertil svarede han, at Neander ogsaa var en imponerende Personlighed. Jeg bemærkede atter, at han let igien kunde træffe paa en protestantisk imponerende Personlighed, og at han da bittert vilde fortryde det Skridt, han nu var i Begreb med at gjøre. Naturligviis hialp mine

Forestillinger Intet. Imidlertid var han endnu ikke gaaet over, ligesom jeg ikke troer, han vil blive nogen farlig Proselytmager. Kun er det Skade, at Præsten Busck har faaet det foranstaltet, at han er kommen til at reise med Amtmand Grev Moltke fra Holbek. Da Moltke er sindssvag, og fornemmelig lider af religiøse Skrupler, saa er det kun altfor sandsynligt, at Muus der vil faae en Siel at bringe til Paven. — — —

Stedse Deres ærbødigst hengivne

Mynster.

62.

Kiøbenhavn, 20de Octbr. 1840.

Hermed modtager De, min høistærede Ven! et Hefte Ordinations-Taler; de indeholde hvad jeg efter nærværende Tidens Leilighed har fundet mig tilskyndet at tale til mine Medbrødre, og Gud give Velsignelse til, at de nu, hvor de komme hen i Landet, maae bidrage til at bringe christelig Klarhed og christelig Varme!

Efter de mange forskellige Arbeider, hvortil Aaret har kaldt mig, skal jeg nu i næste Uge begynde i Ritual-Commissionen. Hvor lange og hvor varme Debatterne der ville blive, kan jeg ikke forudsee; dog nærer jeg det Haab, at Pluraliteten i Commissionen, som dannes af forstandige og christeligsindede Mænd, vel ville enes i det Væsentlige. Jeg for min Deel har ingen Anledning fundet til at fravige de Grundsætninger, hvorefter jeg har udarbejdet mit Udkast; og naar jeg vel har isinde at stemme for Bibeholdelsen af den spørgende Form ved Barnedaaben, da skeer dette, fordi jeg ikke anseer Sagen saa vigtig, at man ikke deri turde vise Eftergivenhed, men ikke, fordi de Grunde, man har anført derfor, have overbeviist mig. Dette, tilstaaer jeg, har ligesaa lidet været Tilfældet med Dr. Rørdams Afhandling i sidste Hefte af Nordisk Tidsskrift f. chr. Theologie. Jeg erkiender aldeles, at denne Afhandling er skreven i en langt mere christelig Tone og med langt mere Sindighed,

end de øvrige Modskrivter i denne Anledning; men de brugte Argumenter kan jeg ikke tilstaae nogen bevisende Kraft. Saavidt jeg skønner, gaaer Dr. R. fornemmelig ud fra Theorien om fides aliena. Saalidet som jeg kan indrømme, at den fremmede Tro kan træde istedetfor den egne, saa er jeg dog aldeles enig med Luther i, at Menighedens Tro »bærer og understøtter« det Barn, der bringes til Daaben; jeg skal end ikke have imod, om Nogen vil forstaae dette i en noget mystisk Mening; men da kommer jeg tilbage til hvad jeg forhen har erindret, at, naar det her er Menighedens Tro, hvorom det gielder, da skulde Spørgsmaalene henvendes til Fadderne, og ikke til Barnet. Naar Dr. R. antager, at Spørgsmaalene til Barnet væsentlig høre til Daaben, og at denne uden disse Spørgsmaal ikke er en fuldstændig og gyldig Daab, da overseer han, at Nøddaaben maa erkiendes for en fuldstændig og gyldig Daab; men dersom hine Spørgsmaal vare en væsentlig og integrerende Deel af Daaben, da var enten Nøddaaben ingen ret Daab, eller og havde vi i vor Kirke virkelig to forskellige Daabe. Anderledes er det, naar det erkiendes, at kun Guds Ord i og med Vandet gjør Daaben til Daab, og at Formularen kun tilføies til Menighedens Opbyggelse; thi da kan Formularen efter Omstændighederne bruges eller udelades, den kan, som det ligger i Sagens Natur, lyde noget forskiellig ved Barnets og ved den Voxnes Daab, men Daaben selv bliver dog stedse den samme. — Naar endelig Dr. R. vil bevise den spørgende Forms Nødvendighed deraf, at der i Menigheden maa være et Vidnesbyrd om ethvert af dens Medlemmers Tro, da veed jeg ikke at forklare, hvorledes et saadant Argument kan fremføres og gjentages, thi hvilket Vidnesbyrd haves dog deri, at Den, der bærer Barnet, svarer Ja? Det eneste Vidnesbyrd, der for Mennesker kan haves, erholdes ved Confirmationen.

Dog, alt dette har jeg kun skrevet for at give denne Epistel et Indhold, og ingenlunde for at gjøre Dem ansvarlig for Deres Svigersøns Meninger.

Maatte disse Linier træffe Dem og Deres i Velbefindende,
og maatte min lille Gave være Dem kierkommen.

Deres ærbødigst hengivne

Mynster.

Videre række de nu bevarede Breve fra Mynster til Engelbreth ikke, skjønt det ikke kan betvivles, at der ogsaa senere er vexlet Breve mellem dem¹⁾. Da Engelbreth i Families og Venners Kreds den 12. Juni 1845 fejrede sit 50 Aars Jubilæum som Præst, var Mynster den hædrede Gjest i Lyderslev Kirke og Præstegaard, og naar Engelbreth besøgte sine i Kjøbenhavn boende Børn, forsømte han i Regelen ikke at aflægge Besøg i Bispegaarden. Forbindelsen mellem dem bevaredes altsaa, saa længe Mynster levede, om end Udvexlingen af Tanker sjældnere fandt Sted i de senere Aar.

¹⁾ Se: Af efterladte Breve til J. P. Mynster, Kbh. 1862, S. 248.
